YIL: 4 • SAYI: 40

EKİM-KASIM 2021 • 15 TL

YENİ GELEN.

RED. KURGU. ÜTOPYA

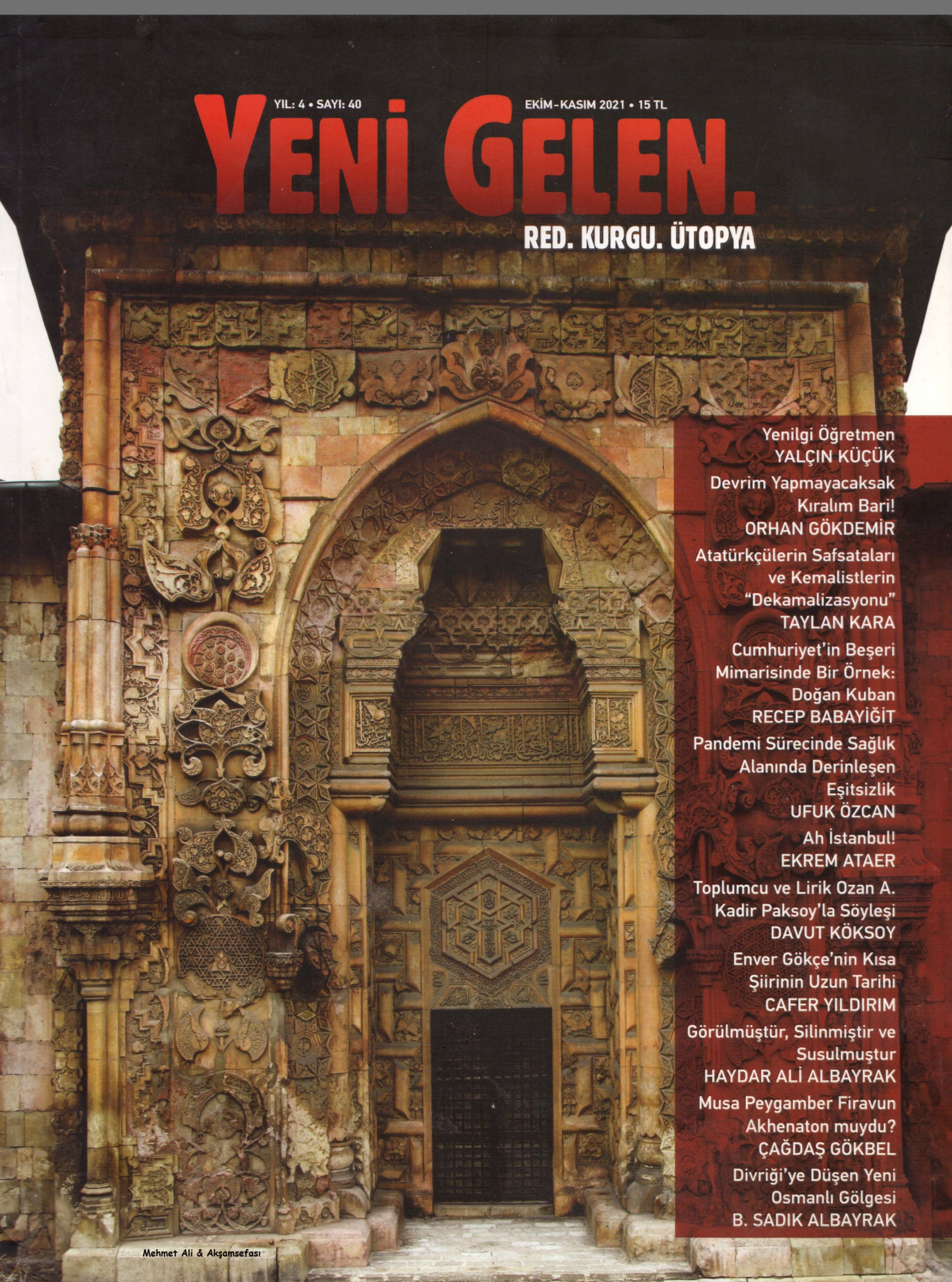

Yenilgi Öğretmen
YALÇIN KÜÇÜK

Devrim Yapmayacaksak Kıralım Bari!
ORHAN GÖKDEMİR

Atatürkçülerin Safsataları ve Kemalistlerin "Dekamalizasyonu"
TAYLAN KARA

Cumhuriyet'in Beşeri Mimarisinde Bir Örnek: Doğan Kuban
RECEP BABAYİĞİT

Pandemi Sürecinde Sağlık Alanında Derinleşen Eşitsizlik
UFUK ÖZCAN

Ah İstanbul!
EKREM ATAER

Toplumcu ve Lirik Ozan A. Kadir Paksoy'la Söyleşi
DAVUT KÖKSOY

Enver Gökçe'nin Kısa Şiirinin Uzun Tarihi
CAFER YILDIRIM

Görülmüştür, Silinmiştir ve Susulmuştur
HAYDAR ALİ ALBAYRAK

Musa Peygamber Firavun Akhenaton muydu?
ÇAĞDAŞ GÖKBEL

Divriği'ye Düşen Yeni Osmanlı Gölgesi
B. SADIK ALBAYRAK

Mehmet Ali & Akşamsefası

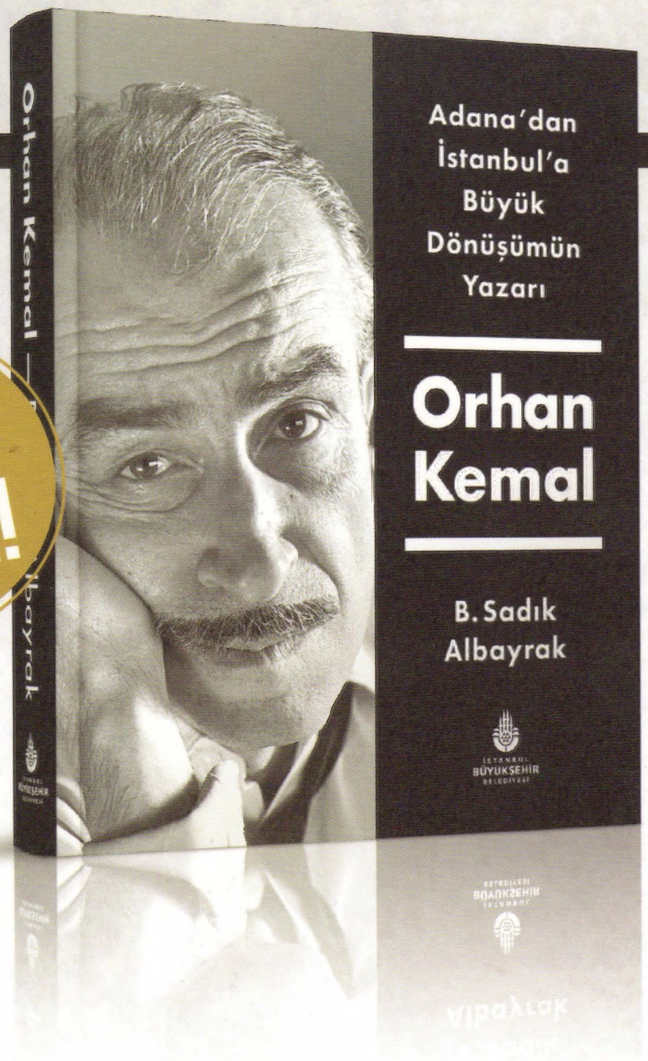

YENİ ÇIKTI!

ADANA'DAN İSTANBUL'A BÜYÜK DÖNÜŞÜMÜN YAZARI

ORHAN KEMAL

B. SADIK ALBAYRAK

"B. Sadık Albayrak bu çalışmasında, Orhan Kemal eserlerinin yazıldığı dönem Türkiye'sinin ana hatlarıyla toplumsal yapısı, ilişkileri, gelişim ve değişim süreçlerini, gerilimlerini analiz ederek edebiyatla bir bağ kuruyor. İlave olarak Orhan Kemal'in eserlerinde bu yapı, ilişkiler, gerilimler ve değişimlere hangi ölçüde nasıl ve niçin temas ettiğini gayet anlaşılır biçimde serimliyor. Orhan Kemal'in hangi eserinde hangi sosyal olguyu hangi bağlamda tartıştığına dair oldukça ayrıntılı bilgiler veriyor. Bu yönüyle çalışma, bir edebiyat okumasının yanı sıra, sosyolojik okumaya da imkân sağlıyor."

Prof. Dr. Şükrü Aslan

İSTANBUL KİTAPÇISI'NIN ŞUBELERİNDE VE İNTERNET KİTAPÇILARINDA

YENİ GELEN.

RED. KURGU. ÜTOPYA

YIL: 4 • SAYI: 40 • EKİM-KASIM 2021
AYDA BİR YAYIMLANIR
ISSN 2619-9432

YAYIN SAHİBİ
YURDANUR ALBAYRAK

YAYIN TÜRÜ
YAYGIN SÜRELİ AYLIK GAZETE

GENEL YAYIN YÖNETMENİ VE YAZIİŞLERİ MÜDÜRÜ
B. SADIK ALBAYRAK

EDİTÖR:
HAYDAR ALİ ALBAYRAK

ÖYKÜ EDİTÖRÜ:
EVİN OKÇUOĞLU

İNTERNET EDİTÖRÜ:
BUKET ÖZSANAT

EGE TEMSİLCİSİ:
AHMET KALE
akale5@gmail.com

YENİ GELENLER
ALİ EŞKİ
AYSUN ADALI
B. SADIK ALBAYRAK
ELİF YILMAZ
MAHİR ARDUÇ
UBEYDULLAH GÜNEL
ULVİ ÖZDEMİR

KAPAK FOTOĞRAFI:
YUSUF GÜLDALI

GRAFİK TASARIM
FATİH MUTLU

YÖNETİM YERİ
TOPÇULAR MAH. OKUR SOK. NO: 5/2,
EYÜP / İSTANBUL
TEL: 0537 240 55 54
WEB: www.yenigelendergisi.com
E POSTA: yenigelendergisi1@gmail.com
FACEBOOK: yenigelendergisi
İNSTAGRAM: yenigelendergi

BASKI
CEYLAN MATBAA
MALTEPE MAH. DAVUTPAŞA CAD.
GÜVEN SAN. SİT. B BLOK, ZEYTİNBURNU,
İSTANBUL

ABONELİK İÇİN
YURDANUR ALBAYRAK
TEB-TÜRK EKONOMİ BANKASI
TR580003200000000037975929 HESABINA
VEYA
YURDANUR ALBAYRAK, 15719029 NO'LU
POSTA ÇEKİ HESABINA
200 TL YATIRILDIKTAN SONRA ADRES
BİLGİLERİNİN VE ÖDEME MAKBUZUNUN
KOPYASININ E-POSTA İLE İLETİLMESİ
YETERLİDİR.
YURTDIŞI ABONELİK 100 AVRO
KARŞILIĞI TL.DİR

İÇİNDEKİLER

2 • **HÜRLÜĞÜN HAVASI**
B. SADIK ALBAYRAK

3 • **KİTABINIZ OLSUN / BİZİM TÜRKÜMÜZ / UYANIŞ / UMUDUN ÖFKESİ**
MUSTAFA GÖKSOY

4 • **YENİLGİ ÖĞRETMEN**
YALÇIN KÜÇÜK

11 • **KIRIK DAL**
ASIM GÖNEN

12 • **DEVRİM YAPMAYACAKSAK KIRALIM BARİ!**
ORHAN GÖKDEMİR

16 • **ATATÜRKÇÜLERİN SAFSATALARI VE KEMALİSTLERİN "DEKEMALİZASYONU"**
TAYLAN KARA

22 • **CUMHURİYET'İN BEŞERİ MİMARİSİNDE BİR ÖRNEK: DOĞAN KUBAN**
RECEP BABAYİĞİT

25 • **YELKENİNİ AÇTI MI AŞK**
BAYRAM ATAKUL

26 • **PANDEMİ SÜRECİNDE SAĞLIK ALANINDA DERİNLEŞEN EŞİTSİZLİK**
UFUK ÖZCAN

31 • **ELVEDA HAYAT**
CUMHUR TURAN

32 • **HİPOKRAT ANDI VE BİZ**
EMİNE AZBOZ

34 • **ORMAN YANGINLARININ ARDINDAN**
ÜNAL AKKEMİK

39 • **SIĞLA**
SERAP ŞAHİN

40 • **YÜREĞİNDEN AKREP SOKANLARIN ÖYKÜSÜ**
MÜJDAT GÜVEN

41 • **BİR HAFİF MELTEM**
SERTAN BALKAN

42 • **AH İSTANBUL!**
EKREM ATAER

48 • **TOPLUMCU VE LİRİK OZAN A. KADİR PAKSOY'LA SÖYLEŞİ**
DAVUT KÖKSOY

55 • **SUYA DÜŞÜYOR TAŞ**
ASIM ÖZTÜRK

56 • **ENVER GÖKÇE'NİN KISA ŞİİRİNİN UZUN TARİHİ**
CAFER YILDIRIM

58 • **HAYATIMIZDA KİTAP SEVER İNSANLAR OLMASAYDI YALNIZLIĞIN EN HÜZÜNLÜ TÜRÜNÜ YAŞARDIK**
DR. ULVİ ÖZDEMİR

62 • **MUSA PEYGAMBER FİRAVUN AKHENATON MUYDU?**
ÇAĞDAŞ GÖKBEL

66 • **GÖRÜLMÜŞTÜR, SİLİNMİŞTİR VE SUSULMUŞTUR**
HAYDAR ALİ ALBAYRAK

70 • **HASAN HÜSEYİN'E UZAK KALMAYIN**
NESRİN CEBİROĞLU

71 • **KARİKATÜRLER**
PAYLAŞ KİRAZ

72 • **TORLUKTA ÖLMEK**
HÜSEYİN ÖZDEMİR

76 • **DİVRİĞİ'YE DÜŞEN YENİ OSMANLI GÖLGESİ**
B. SADIK ALBAYRAK

82 • **HEİDE DEYİŞLERİ**
HAYRETTİN ÖKÇESİZ

Mehmet Ali & Akşamsefası

HÜRLÜĞÜN HAVASI

Ekim sayısını ertelemek zorunda kaldık. Bu durum en az sizin kadar bizi de üzdü; Yeni Gelen okur-yazarlarıyla hepimizi buluşturan, ortaklaştıran bir bağ haline geldi. Yayın hazırlıklarını yürütürken, yazıları, şiirleri, fotoğrafları seçerken, kapağını tasarlarken, son halini alıp matbaadan çıkışını biz de heyecanla bekliyoruz. Buluşmaların alabildiğine kısıtlandığı bu salgın döneminde Yeni Gelen'de buluşmak daha da işlevsel hale geldi. Benzeri gecikmelerin olmaması için bundan sonra daha gayretli olacağız.

***

Dünya neredeyse elli yıldır bir "global karşı devrim" sürecine sokuldu. David Harvey, "Neoliberalizmin Kısa Tarihi"nde bunun başlangıcını 11 Eylül 1973 tarihine, Şili'de sosyalist Allende hükümetine karşı yapılan darbeye götürüyor. Türkiye'deki 12 Eylül darbesi de bu sürecin kilometre taşlarından biriydi. 1989-1991, sosyalist ülkelerin çökertilmesi karşı devrimin zaferini tescilledi. Yetmiş yıldır sömürüden kurtulmuş işçi sınıfının eşitlikçi bir toplum kurma çabasının boşa çıkartılması, işsizliğin olmadığı, herkese parasız sağlık ve eğitim olanakları sağlamış sosyalist toplumların çökertilmesi, kapitalist sömürü ve yağmaya açılan ülkeler ve milyonlarca emekçi demekti. Bu zaferin sarhoşluğuyla sistemin ideologları "tarihin sonunun" geldiğini ilan etmişlerdi.

Global karşı devrimin bugün insanlığı getirdiği aşama, gerçekten de "tarihin sonunu" çağrıştırıyor. "Bugüne kadarki bütün toplumların tarihi sınıf mücadeleleri tarihidir"; Marx ile Engels Komünist Manifesto'ya bu cümleyle başlamışlardı. Global karşı devrimi yapanlar, bu cümlenin ortaya koyduğu gerçeğin anlamını çok iyi kavramışlardı; sınıf mücadelesini durdurmak için her türlü şiddet aracını kullandılar. Ama şiddettin en yoğununu ideolojik alanda uyguladılar. Emekçilerin "sınıf bilinci" kazanarak sınıf mücadelesini geliştirmesini önlemek için neredeyse "sınıf" kavramını ortadan kaldıracak ölçüde yoğun bir ideolojik şiddet uyguladılar. Üretim ilişkileri içindeki konumlarıyla bir sınıf oluşturan işçileri kafada silahsızlandırdılar; etnik kimliklerle, cinsel kimliklerle, dinsel inançlarla birbirine düşürdüler. Böylece sınıf mücadelesini engellemeyi, tarihin akmasını yavaşlatmayı becerdiler.

Dünya bugün yüzyıllarca benzer koşullar içinde dönüp duran Orta Çağ'a benzetiliyorsa, bunda sınıf mücadelelerinin bastırılmasının büyük payı vardır. Sistemin kışkırttığı etnik savaşlar, din savaşları milyonlarca insanı yerinden yurdundan ederken, insanların sınırlarda karşılaştığı şiddet Orta Çağ'ı veya 20. yüzyılın faşizm yıllarını aratmıyor.

***

Tarihi yeniden başlatmak, toplumu yeniden kurmak için sınıf mücadelesinin sahneye çıkması gerekiyor. Emekçi sınıflar öncelikle kafalarında silahlanmak, sınıf bilincini geliştiren bilim, sanat ve felsefeyle donanmak zorunda. Tarihi geliştirmeyen etnik, dinsel, cinsel kimliklere dayalı çözümsüz çelişki ve çatışmaların tarafı olmaktan kurtulmak, Fransız İhtilali'ndeki, Ekim Devrimi'ndeki, Cumhuriyet Devrimi'ndeki gibi insanlığı ileriye taşıyan sınıfsal savaşımların tarafı olmak gerekiyor.

Tarihi yeniden hızlandıracak, tekelci düzenin yağmaladığı toplumu, insanı ve doğayı özgürlüğe kavuşturacak mücadele emekçi sınıfların varlığına bağlıdır. Tarih bilinciyle donanmış, sınıf bilinciyle örgütlenmiş, eşitlik, özgürlük, kardeşlik ülküsüyle yaratılmış bilim, sanat, felsefe ve politikayla hareket geçmiş emekçi sınıfların savaşımı global karşı devrimi yenilgiye uğratacaktır.

***

Sabahları işimize gidiyoruz ya sessiz sedasız
Bu, böyle gidecek demek değil bu işler
Biz şimdi yanyana geliyor ve çoğalıyoruz
Ama bir ağızdan tutturduğumuz gün hürlüğün havasını
İşte o gün sizi tanrılar bile kurtaramaz

***

Özdemir İnce, ülkemizin halini "20 yıl geriye gidebilsek 100 yıl ileriye gitmiş oluruz" diyerek anlatıyor. Global karşı devrimin en çok yıkıma uğrattığı ülkelerden biri bizim ülkemizdir. En büyük yıkımı kültürde, sanatta, düşünce alanında yaptılar; kurtuluşu sınıf mücadelesinde aramak yerine, sermaye partilerinin seçim zaferlerinde bulmaya zorlanıyoruz. Kapitalist sınıfın yarattığı sorunlar ülkeyi büyük bir bunalıma sokmuşken, buradan çıkışın baştan beri sermaye partilerinin hakimiyetinde olan parlamenter yollarla olacağı hayaldir. Türkiye'nin içine sürüklendiği bunalımdan kurtulmak için devrimci çözümlere ihtiyacı vardır.

Cemal Süreya'nın, bugünkü iktidarın daha soft bir modeli diyebileceğimiz Demokrat Parti iktidarına karşı 5 Mayıs 1960'ta Kızılay meydanında protesto eylemine çıkan halk için yazdığı 555K şiirinin son dizeleri bugün içinde bulunduğumuz duruma çok uygun düşüyor. Hürlüğün havasını bir ağızdan tutturmayı başarırsak, egemenlerden hesap sorabilir, halkımızı düşürdükleri sömürü ve yoksulluk çukurunu aşmaya girişebiliriz. Tarihi ve toplumu yeniden başlatabiliriz.

■ **B. SADIK ALBAYRAK**

Mehmet Ali & Akşamsefası

KİTABINIZ OLSUN

■ MUSTAFA GÖKSOY

Temren Küçük Annemize

Kavgamın akışını arıyorum
İzini bulamadım ışıltılı ömrümün
Şimdi çöküntülü kapkaranlık yollarım
Kaynağıma dönemez oldum
Kitaplarım ulaşılmaz uzaklıkta benden
Bir başka diyarda nefesim

Kavgam dünyada dünyam oldu
Akışını bulun tarihimin
Yaşamın derinliğinde buluşup
Yeni tartışan düşüncelerden
Kitabınız olsun

Kurgulayıp tasarlarken insan
Işıltılı ömürler hep yaşar

BİZİM TÜRKÜMÜZ

Taylan Kara'ya

Çocuksu aşkla canımız yanmazdı
Güneş altında kum doldurunca koynumuza
Ama
Işığımızın renklerini kendine unutturanın
Değerbilmezliğine uğrayınca canımız
Kum bile yanıyor
Kıyılar durunca kavga durmuyor
Dalgalanan öfkemize
Candan cana su olup akmalı hayat

İnsanın yücelişi kendi türküsünde sürecek

UYANIŞ

Coşkun Soysal'a

İnsana bağlanan bilincimiz
Şelalelerden arınıp gelen
Yaprağın yeşili avuçlarımızda
Doğanın canına ışıldayan
Bulutlara verdik gözlerimizi
Ellerimiz suda yüzümüze ayna
Değiştiğimizi bildiğimizden anlarız

UMUDUN ÖFKESİ

B. Sadık Albayrak'a

Bu nasırlaşan kokuşmuş egemenliğe
Hep insani bakışın dürüstlüğünde bilendim
Güzel'e düşman kıskançlıklardan
Gözlerimde getirdiğim sarsıntıya
Bilgelerden anılar örüp
İçtenliği hazmedemeyen anlayışları
Parçaladı yüzüm

Yüzlerin acısını dolanıyorum, ah
Kurnazlığı çare gören çaresizlik
Çözemeyince bu labirentten çıkışı
Tatlandırılmış yalanlar zehirleşir

Bebelerin gülüşünde duraksıyorum
Sorularda yanıtlanıyor öğreneceklerim
Şiirin ilk hali sıcaklıktır
İçtenlikten uzaklaşmaya gör
İnsan yüzü gibi
Şiir de soğur

Dirence bir yüz arayıp buluyorum
Direncin yüzü içtenliğimiz
İnadı dokur

Mehmet Ali & Akşamsefası

YENİLGİ ÖĞRETMEN

■ YALÇIN KÜÇÜK

Düşünce, Türk aydını için ve bir eğilim olarak, eylemin aktörlerini harekete getiren bir kuvvet yerine, tarihsel içgüdülerle sahnelenen eylemlerin güzellik örtüsü, daha başka bir deyişle, bir şal olduğu için, **Türk aydınının çeşitli düşün akımları karşısındaki tutumu deneyimli bir kabzımalın toptan sebze piyasasındaki davranışını hatırlatır. Hep seçici kalır, ilgisi hiç bir zaman derinlemesine olmaz.**

Her araştırıcı, bilim adamı, yazar veya düşünür konusunu ciddiye alır. Almak durumundadır. Sever mi? Çok zaman sevmek zorundadır. Başlangıçta olmasa bile sonunda konusuna, konusundan çok süje olmuş objelerine, âşık olmuştur. Sevgi, sezmeye yardım eder. Her düşünüre gereklidir. Çünkü düşünür, bir anlama, düşündüğüne âşık olmuş kimsedir.

Türk aydınını ciddiye almak ne demek? Önce kendi kendini önemsemek. Türkiye'yi önemsemeyen kendisini küçümsüyor, demektir. Türkiye'de Türk aydını var; son derece de ciddiye alınması gerekir. Türk aydınının, daha dar olarak, Türk araştırıcısının Türk aydınını ciddiye almaması, saf bir aşağılık kompleksini yansıtır. Türk aydını aşağılık kompleksine layık değildir. Bir saga'sı, bir menkıbe'si, bir destan'ı var. Burada, bu, yazılmaktadır.

Ciddiye almak ne demek? Bir 'ürün' olduğunu düşünmek demektir. Türk aydını bir saf üründür; Türk tarihinin. Türk eyleminin, hep çocuk kalmış çocuğudur. Bu nokta, bu çalışmayı, yerli veya yabancı benzer tüm çalışmalardan ayıran belli başlı çizgilerden birisidir. İlk bakışta sanılabileceğinden çok daha önemli olduğunun tekrarlanması yararsız değildir. Benzer tüm araştırıcılar. Türk aydınını, düşünceleriyle ayırt etmeye çalıştılar. En zayıf noktasından yakalamayı denediler. Bu yüzden de hem yakalayamadılar ve hem de yakalayamadıkları için olsa gerek, karaladılar.

Her bilimsel çalışma, bilimsel adına layıksa, aynı zamanda bir yöntem çalışmasıdır. Her ciddi bulgu, bir yenice yönteme dayanır. Yöntemin yüz-

de yüz yeni olması mümkün değil; ancak yenice olabilir. Çünkü yöntem, araştırma veya bulgunun özünün türevidir. Toplumsal bir süreç içinde türevin, köktenci bir biçimde yeni olmasına imkân yok. Bulgu da, köktenci olarak yeni olamaz, yüzde yüz ters olabilir, fakat, saf olarak yeni olamaz. Çünkü, ana rahminin kalıntıları her bebekte var. Bebek ters gelir, ancak, kesinlikle yüzde yüz yeni değil.

Türk aydınını düşünceleriyle ayırt etmeye çalışmak, at ile insanı, birinin yelesine, diğerinin saçlarına bakarak ayırmaya çalışmak demektir. Saç ve yele, insan ve hayvanın en zayıf yanlarıdır; yoksun edilmeleri, işlevlerini ortadan kaldırmaz. Saçsız insan veya yelesiz at olabilir, emek ve enerji icra edebilirler. Bu yüzden saç ve yele, insan ve atın ancak organik ekleri sayılabilir.

ŞAL TÜRÜNDEN DÜŞÜNCE

Türk aydınını düşüncelerinin bir fonksiyonu olmak yerine, Türk eyleminin hep çocuk kalmış bir çocuğu olarak ele almak, bir yöntem farklılaştırmasıdır. Ve Türk aydınını ciddiye almanın tek yöntemi de budur. Düşüncelerin bir fonksiyonu olarak Türk aydını, her zaman seçici, ancak daima cılız bir kopya ve daima bir mediocre'dır. Türk aydını, düşüncenin önemini hep kavradı. Ancak Türk aydını için düşünce, fetvacı geleneğin bir birikimi olabilir, hep belli ve çok uzun dönemli olmayan eylem programlarının bir süsü veya bir örtüsü oldu. Türk aydını bugüne dek eylem ile düşünce arasında kimyasal bir bileşim ihtiyacına çok uzak kaldı, ya da çok az yaklaştı. Düşünce, Türk aydını için ve bir eğilim olarak, eylemin aktörlerini harekete getiren bir kuvvet yerine, tarihsel içgüdülerle sahnelenen eylemlerin güzellik örtüsü, daha başka bir deyişle, bir şal olduğu için, Türk aydınının çeşitli düşün akımları karşısındaki tutumu deneyimli bir kabzımalın toptan sebze piyasasındaki davranışını hatırlatır. Hep seçici kalır, ilgisi hiç bir zaman derinlemesine olmaz.

Düşüncelerinin bir fonksiyonu veya çeşitli düşün akımlarının bir yansıtıcısı olarak ele alındığında Türk aydını mediocre'dir ve iki kez büyüten bir dürbünle tersinden bakılmışçasına görülür; iki kez küçültülmüştür. Birinci kez açık, düşün akımlarını çok fazla ciddiye almaz, bir anlamda, pek sığdır. Bu, kendisi. İkincisi, bakış süreci içinde kullanılan standart. Türk aydınına düşün akımlarının bir yansıtıcısı olarak bakmak, her şeyden önce, daha önce geliştirilmiş düşün akımlarını varsaymak demek. Bunlar ise, tanımı gereği, daha önce geliştirilmiştir. Gelişmiş düşün akımlarının Türk aydını üzerindeki yansımasını ölçmeye çalışmak, başlangıçta, Türk aydınını çapsızlığa mahkûm etmektir.

Yöntem ile bulgu birbirinden çok fazla ayrı değil. Yalnız, yöntemin öyle havadan ve pek keyfi olarak doğduğunu söylemek mümkün değil. Şöyle söylenebilir: Türk aydınını Türk eyleminin bir ürünü olarak ele almak, bu çalışmayla birlikte ortaya çıktı. Çok da iyi oldu, çalışmanın içinde gelişti. Çalışma, bir vücut olup şekillenirken; yöntem vücudu ayakta tutan ilik oldu.

Türk aydını, Türk tarihinin ürünüdür.[1] Türk tarihsel eyleminin çocuk kalmış çocuğudur. Bu haliyle hem sevgi kaynağıdır, hem endişe. Güzelliği çocukluğundadır; hep sevilmeli. Endişe verici yanı ise hep çocuk kalmasında. Çocuk ne kadar güzelse, çocuk en büyük sevgilerin objesi olsa da, çocuğun hep çocuk kalması sürekli bir üzüntü ve endişe kaynağıdır. Türk aydınının hep çocuk kalması ise, başka nedenlerle birlikte ancak pek önemli olarak, Türk aydınının düşün ile eylem arasında bir kimyasal bileşim kuramamasından kaynaklanıyor. Çok büyük bir doğallıkla; aydın bir düşünsel sığlıkta büyüyemez.

Tek başına eylem aydını büyütmez. Aydın, tanımı gereği, kafasıyla ve çok büyük bir inatla, toplumu değiştirmek için mücadele eden hayvandır. Tanımı kısaltmak

Her bilimsel çalışma, bilimsel adına layıksa, aynı zamanda bir yöntem çalışmasıdır. Her ciddi bulgu, bir yenice yönteme dayanır. Yöntemin yüzde yüz yeni olması mümkün değil; ancak yenice olabilir. Çünkü yöntem, araştırma veya bulgunun özünün türevidir. Toplumsal bir süreç içinde türevin, köktenci bir biçimde yeni olmasına imkân yok.

Türk aydınını düşüncelerinin bir fonksiyonu olmak yerine, Türk eyleminin hep çocuk kalmış bir çocuğu olarak ele almak, bir yöntem farklılaştırmasıdır. Ve Türk aydınını ciddiye almanın tek yöntemi de budur. Düşüncelerin bir fonksiyonu olarak Türk aydını, her zaman seçici, ancak daima cılız bir kopya ve daima bir mediocre'dır.

gerekirse, aydın kafasıyla mücadele eden insandır. Mücadele etmeyen aydın olmaz. Eyleme inmeyen aydın olmaz. Güzel, ancak, kafasız mücadele aydını büyütmez. Aydını, tarihin diğer aktörlerinden ayıran en belirgin çizgi, mücadeleye kafasını koymasıdır. Aydının kafası, mücadelede ön plandadır. Bu yüzden zaman zaman önce aydının kafası koparılır.

KİŞİLİĞİNİ VE BİLİMİNİ BULAMAYAN BAŞKALDIRI

Tanımı, bir öğesinden fakirleştirerek devam edilecek olursa, Türk aydını, bu çalışmanın tarihsel sınırları içinde, 1830-1980, hep mücadele etmiştir. Nasıl? Bu soru aklıma ne zaman düşerse, Sabahattin Ali'nin Kuyucaklı Yusuf'unu hatırlıyorum. Yaban ve umursamaz Yusuf'un kalbine Muazzez düşünce bir büyük titreşim başlıyor. Yusuf'un Muazzez'e aşkı, ince, rafine, işlenmiş olmaktan çok uzak; hayvanların aşkı nasıldır, çok iyi bilmiyorum, Yusuf'un aşkında yalnızca bir içgüdüsel patlama görüyorum. Yusuf için sınır tanımıyor; kuşku yok, ince, rafine ve işlenmiş olmadığı için sınırları kolaylıkla aşıyor ve Yusuf'un başkaldırısı doğuyor. Türk aydını, bu irdelemenin sınırları içine düşen yüz elli yıldır, aziz bildiği vatanı, toplumu ve halkı için başkaldırıyor. Bu, bir içgüdüsel başkaldırıdır. Henüz kişiliğini ve bilimini bulamadı. Tarihsiz. Destanı yok; bölük pörçük destanları var.

Türk aydını çok uzun yıllar, çağdaş anlamda bebekliğinden başlamak üzere, ölmekte olan bir imparatorluğu yaşatmak için mücadele etti. Bu irdelemenin tarih kapsamı içindeki ilk doksan yıl böyle bir mücadeleye ayrıldı. Ölmekte olan imparatorluk öldü. Türk aydını kurtaramadı. Tarih Türk aydınının ilk doksan yıllık gençliğinin tüm uğraşının beyhude olduğuna karar verdi. Amaç beyhude idi, peki, mücadelenin kendisi? Eğer maksat aydını yazmaksa hayal kırıklığı ile sona eren bir mücadelede, sonuca bakarak mücadeleyi görmemek olmaz.[2] Olur, ancak kısırlaştırıcı olur.

Sonuca bakıp mücadelenin kendisini ihmal etmek, eğer konu aydın ise, çok daha kısırlaştırıcı olur. Çünkü aydın, bir mücadele eden insandır. Amaç çok zaman tarih için öndedir. Tekil aydın için mücadele, tarihin zorladığı yanılgılarla birlikte, amacın önüne geçebilir. Bu, bir. İkincisi, aydının hayal kırıklığı tarihte istisna değil kuraldır. Ne mutlu o aydına ki, tarih alnına hayal kırıklığını yazmamıştır. Bu yüzden hayal kırıklığı, aydın için, ihtimali çok büyük bir yazgıdır. Yalnızca yazgı mı? Hayal kırıklığı aydının en büyük öğretmenidir. En acımasız ve en öğretici.

KIRILMAK VE YALNIZLIK AYDIN YAZGISI MI?

Ve en kırıcı. Türk aydını hep kırılmıştır. Türk aydınını en çok düş kırıklığı kırmıştır. Düşünceyi hep bir şal olarak gördüğü için hayal kırıklığı Türk aydınına veba türünden kırıcı olmuştur. Kütlelerle kırmıştır. Belkemiğini kırmıştır. Çok toplumun aydını bel kemiğinden yoksundur; Türk aydınının belkemiği kırılmıştır. Düşün gücü açısından yoksul Türk aydını, tarihin acımasız zikzakları karşısında kırılmış iki büklüm olmuştur.

Bu nedenle mi? Tek başına hayır. Tek başına bu nedenle değil, ancak, her toplumun aydınları gibi Türk aydınları da kendilerini hep yalnız hissettiler. Yalnızlık sınıflı tüm dünya aydınlarının trade mark'ı, alâmet-i farikası'dır. Kuşkusuz, Türk aydınının da. Yalnız eklenecekler var: Yalnızlık kadar yalnızlıktan kaçış da Türk aydınının alâmet-i farikası oldu. Şöyle de söylenebilir: Türk aydınının tarihi yalnızlıktan kaçışının tarihidir.

Türk aydınının tarihi, bir kaçışın tarihidir. Bu, tarih Vak'ay-i Hayriye ile başlar.

Türk aydınının tarihi de yalnızlıktan kaçışın tarihi de, Vak'ay-i Hayriye ile başlıyor. Bu yüzden Türk aydınının tarihi ile, aynı anlama gelmek üzere, bu çalışma Vak'ay-i Hayriye ile başlıyor. 1826 tarihi yerine, yuvarlak olsun diye, aynı zamanda tarihin kendisini yuvarlamasına zaman bırakmak amacıyla, 1830 yılından başlıyor.

Anlatılacak; Türk aydınının yalnızlığının tarihi, Vak'ay-i Hayriye ile başlayacak. Vak'ay-i Hayriye, bugünkü dilde söylenişiyle Hayırlı Olay, Osmanlı Türkiye'sinin resmi ordusu Yeniçeri Ocağı'nın ilgasıdır. Yeniçeri Ocağı, bir esnaf güruhudur, zamanına göre bir sermaye kesitidir ve sermaye kesiminin silâh kullanan bölümüdür.

Görülecek, bu çalışmaya kadar, Yeniçeri Ocağı'nı salt bir Silâhlı Kuvvetler Örgütlenmesi olarak alanlar hep yanıldılar. Yanlışlık düzeltilecek mi? Düzeltme zordur; büyük yanlışlıkları düzeltmek daha da zordur. Ancak büyük yanlışlıkların düzeltilmesi için ilk adım atıldı mı, gerisi çok kolay. Neden kolay olmasın? Neden salt ve saf bir Silâhlı Kuvvetler gerici olsun? Neden Osmanlı Türkiyesi'nde Silâhlı Kuvvetler örgütlenmesi olan Yeniçeri Ocağı bu denli gerici olsun ve bütün yenilik girişimlerinin, bütün yenilikçi adımların karşısına çıksın? Bunun için bir mantıksal ve aynı zamanda tarihsel neden bulmak gerek. Bu neden var: Sermaye gericidir. 1826 yılında lâğvedilen Yeniçeri Ocağı, tarihsel kanıtlarıyla gösterilecek, bir salt ve saf Silâhlı Kuvvetler örgütlenmesi değildir. Disiplinsiz bir esnaf güruhudur. Osmanlı Türkiyesi'nde sermaye ile iç içedir; ayrılması mümkün değil. Bunun için gerici.

AYDININ DAYANAK ARAYIŞI

Bunun için, bir çok Hayırlı Olay ile topa tutulmuş ve lağvedilmiştir. Bu kadar değil. Vak'ay-ı Hayriye ile yalnızca Yeniçeri Güruhu ortadan kaldırılmadı, o zamanlar Osmanlı Türkiyesi'nde aydınları da içeren ulema sınıfını yalnız bıraktı; dayanaktan yoksun etti. Şöyle: Bir esnaf güruhu olan yeniçerilik hiç bir melanetini tek başına yapmadı. Osmanlı Türkiyesi'nde ulema, yeniçeriliğin tüm lanetli başkaldırılarına ortak oldu. Ortaklıktan ötede fetvacı oldu. Esnaf güruhu, ulemanın çok önemli bir bölümü ile ittifak kurmadan, kapalı kapılar arkasında Türkiye'nin yenilikçilerinin başları üzerine kirli anlaşmalar yapmadan bir tek adım bile atmadı. Hayırlı Olay'a kadar, o zamanki Türk aydınlarını da içeren ulema hep yeniçerilik ile ittifak halinde oldu. Yeniçeri Ocağı, ulemanın dayandığı müttefiki idi.

Vak'ay-i Hayriye, Osmanlı Türkiyesi'nde ulema sınıfını çırılçıplak etti. Osmanlı Türkiyesi'nin yeniden doğuş umudu, Yeniçeriliğin ilgasıyla başladı. Şehzadeliğinde Yeniçerilerin kirli kementlerinden dünyaya yeniden dönen Mahmut-i Adli, yaygın adıyla İkinci Mahmud, kurtarmak için yıkmak gerektiğini bilen bir hükümdar oldu. Sultan Mahmut'un yanı başında, gözü önünde, Yeniçerilerin hain kementi ile hayatını kaybeden Üçüncü Selim, bir yana bırakılacak olursa, Türkiye'de tüm yenilikler Sultan Mahmut ile ve Vak'ay-i Hayriye ile başladı.

Türkiye'deki tüm yeniliklerin ve Türk aydınının doğum tarihi bir Hayırlı Olay'dır. Osmanlı uleması yerini, bir geçiş türü olan Osmanlı Münevver'ine, o da zamanla çağdaş Türk aydınına bıraktı. Bu süreci Vak'ay-i Hayriye başlattı, ancak, aydını aynı zamanda önemli sorunuyla karşı karşıya bıraktı. Türk aydını, tarihi boyunca, hep dayanak aradı. Türk aydınının düşünsel zafiyeti diyalektik bir zorunlulukla, dayanak ihtiyacını daha derinden duymasına yol açtı.

Düşün gücü olan, teorik dayanağı olan aydın, yalnızlığa en çok dayanabilen insandır. Eğer daha önceki zorunlu tanımlamaları tamamlamak gerekirse, aydın yalnızlığa dayanabilen hayvandır. Ve teorik güç ile yalnızlığa dayanma gücü doğru orantılıdır. Çok büyük bir doğallıkla; çünkü teori dünyadır.

Türk aydınının teorik dünyası hep sığ oldu. Türk aydını bir teorik dünyadan güç alamadı, böyle bir teorik dünyada dayanak

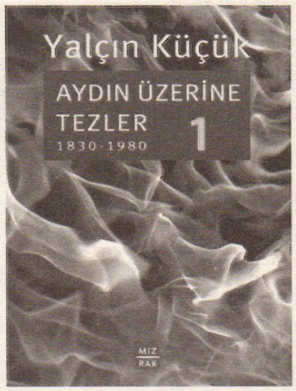

Tek başına eylem aydını büyütmez. Aydın, tanımı gereği, kafasıyla ve çok büyük bir inatla, toplumu değiştirmek için mücadele eden hayvandır. Tanımı kısaltmak gerekirse, aydın kafasıyla mücadele eden insandır. Mücadele etmeyen aydın olmaz. Eyleme inmeyen aydın olmaz. Güzel, ancak, kafasız mücadele aydını büyütmez.

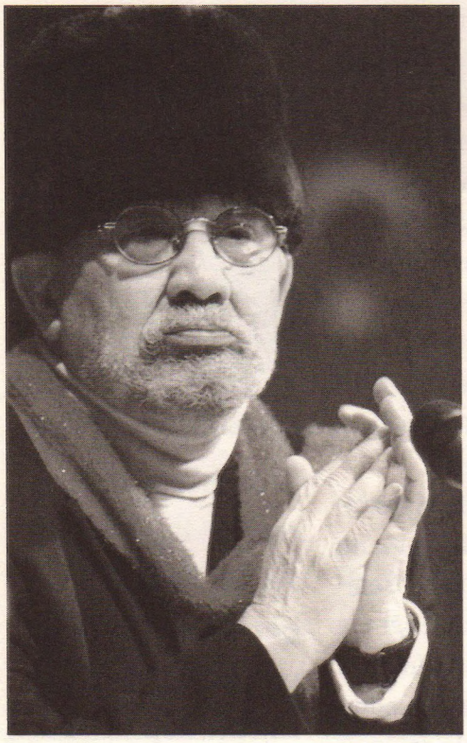

Türk aydını hep kırılmıştır. Türk aydınını en çok düş kırıklığı kırmıştır. Düşünceyi hep bir şal olarak gördüğü için hayal kırıklığı Türk aydınına veba türünden kırıcı olmuştur. Kütlelerle kırmıştır. Belkemiğini kırmıştır. Çok toplumun aydını bel kemiğinden yoksundur; Türk aydınının belkemiği kırılmıştır. Düşün gücü açısından yoksul Türk aydını, tarihin acımasız zikzakları karşısında kırılmış iki büklüm olmuştur.

bulamadı. Tarihsel dayanağı Yeniçerilik yıkılınca hep dayanak aradı. Dayanağı kendisini çoğaltmada aradı. Mısır Prenslerinde bulduğunu sandı, yabancı elçiliklere dayandı, bir Türk edibinin çok yerinde deyişiyle, düvel-i muazzamayı Allah'tan sonra en büyük güç saydı, sonra büyük devletleri mağlup eden Mustafa Kemal'e tapındı. Kemalizmin Truva Atı köylülerle özdeşleşti, tekrar asker kişilere döndü, sendikaların peşinde koştu, holdinglere, bankerlere, aydın uğraşının taban tabana zıddı reklamcılığa heves saldı. Hep düş kırıklığına uğradı.

MİSYONER RUHU VE İKTİDAR HIRSI

Böyle bakıldığında bir başka tablo ortaya çıkıyor. Böyle bakıldığında Türk aydınını hem ciddiye almak ve hem de sevmek daha kolay ve mümkün görünüyor. Şu nedenle: İnatla bir dayanak arıyor. Muhtemeldir, ne kadar güçlü olursa olsun, daha doğrusu ne ölçüde güçlenirse güçlensin, tek başına kendi gücünün yetmeyeceğini biliyor. Sürekli ve inatla dost bir dayanak arıyor. Bir açıdan bakıldığında, Türk aydınının tarihi, kendine uygun bir dayanak bulma tarihi oluyor. Tarihe bakınca, dayanak olarak el attıklarına bakarak Türk aydınını kınamak ve şiddetle eleştirmek gerekebilir, doğrusu da gerekir. Ancak, dayanak aradığı için Türk aydını eleştirilemez, yalnızca kutlanır.

Sevmek, sezmektir. Türk aydınının inatla dayanak arayışında Türk aydınının misyoner esprisini, daha Osmanlı bir deyişle, mücahit ruhunu seziyorum. Sezdikten sonra anlamak daha kolay oluyor: Batmakta olan bir imparatorluğu kurtarmaya çalışmak, mutlak misyoner ruhunu gerektirir. Türk aydınının kökünde bir misyoner ruhu ve bir iktidar hırsı var. Türk aydını doğuştan imparatorlukçudur, kurtarıcı bir hırsa sahip. Bu yüzden hep dayanak aramıştır. Düşünsel birikimi pek zayıf olduğu için de dayanak aramada kendisine sınır tanımamıştır. Kuyucaklı Yusuf'un Yusuf'u gibi davranmıştır. Mısırlı Prensleri veya yabancı elçilikleri kendisine pek yakın dost ve dayanak sanmıştır.

Böylesi güzel ve güzel olan affedicidir. Bilim, öncelikle bilimlerin anası tarih bilimi, kendisini ilerletecekler için son derece affedicidir. Hâlbuki Türkiye'de tarih bilimi Türk aydınını hep karalamıştır. Türk tarih bilimi Türk aydınını hep mahkûm etti.

Bundan bir sonuç çıkar. Türkiye'de tarih bilimi yoktur. Türkiye'de toplumun gelişme yasalarını çıkarıp ortaya koyma anlamında bir tarih bilimi olmadı. Olmadığı gayet ortada: Bilim, tekil yanılgıları soyutlayabilmektir. Bilim az sayıda yanılgıyı soyutlayarak çok sayıda yanılgıyı önlemeye yardım eder. Hâlbuki Türk aydın tarihi, benzer yanılgıların tekrarıyla doludur. Türk tarihi, yanılgıları önlemeye yardım edici bir bilimsel uğraşı olma yerine, sanki tarihin akışını hızlandırmak için yola çıkanlara yeni tuzaklar kurmak için kullanılabilecek bir el kitabıdır.

BİLİMLERİN ANASI TARİH

Her yerde bilim ilerleticidir ve ilericilerin en yakın yardımcısıdır. Bilim, tarihin ileriye dönük çarkını harekete getiren kol değildir. Hiçbir zaman. Bilim, hızlandırıcıdır. Hız ise yanılgılarla ters orantılı. Sürekli olarak çukurlara düşen bir yolcunun hızlı gittiği düşünülemez.

Tarihin bir ana bilim olması, bir tercih sorunu değildir. Şu anlamda: Tarih bilimler arasında bir yarış sonucunda ana bilim olmadı. Mantıksal ve toplumsal nedenlerle ilk ve ilkel bilim oldu. Çok basit bir nedenle: Yol ağzında olanlar hep tarihe bakarlar. Tarih, bir başka yol gösterici durumuna çı-

karılan piyasa mekanizmasının oluşumuna kadar, kuşkulu durumların tek yol göstericisi oldu. On beşinci yüzyılda Rönesansla birlikte Avrupa kendine ve tarihine döndü. On dokuzuncu yüzyıl Türkiyesi, büyük uyanışı içinde, tarihini ve kendisini aradı.[3]

Tarihe duyulan bu toplumsal ihtiyaç, tarihi ön plana getiriyor. Ve burada tarih için de yollar ayrılıyor.[4] Sınıflı toplumlarda tarih, bir çarpıtmanın ve bir şaşırtmanın en kolay ve en güvenilir yolu haline geliyor. Bu yüzdendir, tarih ve tarihçilik en geri ve en geriletici bir meslek oluyor. Toplumsal işbölümü içinde tarihçiye tarihi çarpıtma işlevi düşüyor ve tarihçi kütlesi, bir eğilim olarak, çok büyük bir istekle bu işlevi üzerine alıyor. Tarihçi, yanılgıları göstermemeyi ve giderek süslemeyi bir meslek haline getiriyor. En çarpıcı yanılgılar karşısında ise en fazla susmayı tercih ediyor.

İSTANBUL NOT KONSTANTİNOPOL

Basit fakat çarpıcı bir örnekte yarar var. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye ve Yunanistan Batı Dünyası için birbiriyle yarışa başladılar. Aynı kamp ve aynı kampın askeri kuruluşu içinde yer almak için sürdürülen bu yarış zaman zaman bir çekişme görünüşünü almaktan geri kalmadı, işte tam bu sırada Batı dünyasında bir İngilizce şarkı çıktı: İstanbul not Constantinopol. Bu şarkının bestelenmesi ve yayılması için Türk Hükümeti'nin örtülü ödeneklerden harcama yapmış olması mümkün. Bu şarkı en çok Türkiye'de beğenildi. Türkiye'de geniş halk kütlelerine Batı dünyasının İstanbul'u, Grekçe adıyla değil Türkçesiyle kabul etmiş olduğu ısrarla yayıldı. Böylece Türkiye'de "ulusal onur" pek yüksek tutulmuş oldu.

İstanbul'un adıyla ilgili olarak İslâm Ansiklopedisi, İstanbul maddesinde şu bilgiyi veriyor: "Umumiyetle Kostantiniya olarak telâffuz edilen Kustanıya şekli Araplardan İranlılara ve daha sonra Türklere geçmiştir." Türkler, Osmanlı Türkleri de çok uzun yıllar İstanbul'a Kostantiniya diyorlar. Ancak bu kadar değil. İslâm Ansiklopedisi aynı yerde şunları da ekliyor "Daha X. asrın ilk yarısında islam dünyasında, umumileşmiş bizans şekli olan Polin ve halk dilindeki **is tin Bolin** bilinmekte idi. Bu son kelime Grekçede p ile değil, b ile okunur." Polin veya okunuşuyla Bolin Grekçede şehir anlamına geliyor. Bir başka kaynak, İstanbul'un fethinden çok önce İstanbul çevresine, İznik'e gelen müslümanların Grekçe şehri sorduklarında bu cevabı aldıklarını kaydediyor.[5] Böylece İstanbul kelimesinin de tıpkı Kostantiniya gibi Grekçeden geldiği ortaya çıkıyor.[6]

Burada önemli olan bu değil. Türkçede her gün kullanılan 'Efendi' kelimesinin Grekçe 'sahip' anlamına gelen 'Ofendis' kelimesinden geldiği ve Türkçeye ancak İstanbul'un fethinden sonra girdiği bilindiğine göre İstanbul kelimesinin de Grekçeden gelmiş olmasına fazla şaşılmaz. Önemli bir bulgu değeri yok. Burada önemli olan şu: İstanbul kelimesinin Grekçeden geldiği yeni keşfedilmedi. Çok öncelerden beri biliniyor. Türkiye'de de bunu bilen tarihçiler var. Ancak Türk ve Yunan halkları Konstantinopol ve İstanbul türünden pek anlamsız bir çekişmenin içine sokulduğunda tarihçiler susuyor. İslâm Ansiklopedisi'nde İstanbul maddesini yazan tarih profesörü de.

Çarpıtma, hep, özü saklamak içindir. Sınıflı toplumlarda sözde bilim, öz ile görüntü arasında var olan ay-

Behice Boran DTCF öğretim üyesi iken

kırılığı daha da büyütme işini alıyor. Sözde bilim adamları bunu yaptıkları ölçüde ödüle layık görülüyorlar. Bu durum, böyle toplumlarda, görüntüye güvenmemek ihtiyacını artırıyor; yazılı tarihten kuşku duymayı bilimsel araştırmada çok verimli bir ilke haline getiriyor.

Bu genel bir eğilim. Fakat söz konusu olan aydın ise, eklenecek var. Bir açıdan bakıldığında aydının 'tarihin şamar oğlanı' haline getirilmesinde, diğer açıdan bakıldığında, 'aydın aydının kurdudur' dedirtecek bir kampanyanın oluşmasında ek neden var: Sürüp giden yanılgılara sorumlu bulmak? Yer yer tekrar izlenimini veren yanılgı dizilerine neden bulmak aydının görevi oluyor. Kim olabilir? İşçi sınıfı mı? Fabrika içi düzensizliklerde işçi sınıfını sorumlu tutmak mümkün, ancak, geçici başkaldırı dönemleri bir yana, sınıflı toplumlarda işçi sınıfını tarihin daha hızlı akmayışından sorumlu tutmak mümkün değil. Burjuvazi açısından mümkün değil. Pek basit ve çok inandırıcı bir

Tarih bilimler arasında bir yarış sonucunda ana bilim olmadı. Mantıksal ve toplumsal nedenlerle ilk ve ilkel bilim oldu. Çok basit bir nedenle: Yol ağzında olanlar hep tarihe bakarlar. Tarih, bir başka yol gösterici durumuna çıkarılan piyasa mekanizmasının oluşumuna kadar, kuşkulu durumların tek yol göstericisi oldu.

nedenle: Bu işçi sınıfını ön plana çıkarmak demek. Tarihin büyük aktörleri arasında bu sınıfa da yer vermek demek. Bu, burjuvaziye düşmez.

Tarihin yavaş dönmesinden burjuvazinin kendi kendisini sorumlu tutması da düşünülemez. Son yüz elli yılda tarihi yavaşlatan ve toplumları bunalımlara sokan bu sınıf için en akılcı olan, tarih içindeki rollerini mümkün olduğu kadar geri plana atmaktır. Bu yüzden olmalı, burjuvazi en çok Komünist Manifesto'da övüldü.

Geriye aydın kalıyor. Ve aydın iki ateş arasında kalıyor. Her yenilikçi, yeniliğine uygun bir aydın kadroyu yetiştirmeyi çok gerekli ve çok acil bir görev olarak biliyor. Hiçbir yenilik hareketi yeni insanı, yeni kadroları ve kuşkusuz yeni aydınları olmadan olmuyor. Yeniyi kurmak ise ancak eskiyi kıyasıya eleştirmekle mümkün. Bu, bir. Diğeri ise öbür taraftan. Sınıflı toplumlarda başarısızlıklara mutlak bir sorumlu bulmak gerekiyor. Sorumlu herkesin gözü önünde olmalıdır. Aydın, her zaman herkesin gözü önündedir.

Bu yazı Yalçın Küçük'ün Aydın Üzerine Tezler 1 kitabından alınmıştır.

---

[1] "Türk'ün maddî ve manevî sahalardaki bu tesirlerini mukayese edince vasıl olduğumuz netice şudur: Tarihin hiçbir devrinde manevî kuvvetimiz maddî kuvvetimizle mütenasip olmamıştır! Fikir ve sanat sahasında tecelli eden manevi kuvvetimiz, her zaman, siyaset ve askerlik sahasında kendini gösteren maddi kuvvetimizden çok aşağı kalmış, onunla mütevazin sayılacak bir mertebeye asla yükselmemiştir."
Köprülüzade Fuad, İlim ve Mefkure, Hayat, 8 Kûnun-ı evvel 1927.
Mehmet Kaplan ve diğerleri, Atatürk Devri Fikir Hayatı II, Ankara, 1981, s.571.

[2] "Nigar'ın nereye gittiğine bakmayınız, nasıl gittiğine bakınız. Bu seyri, baş döndürücü bir şey midir? Benim maksadım bu baş dönmesinin tadını vermektir."
Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Nur Baba, s.27.

[3] Türk yenilik hareketinin en büyük isimlerinden birisi olan Kemal, Evrak-ı Perişan'ı yazarak, yeni nesillere İslâm -Osmanlı tarihinden önder örnekler bulmaya çalıştı. Eyyübi, Fatih, Sultan Selim'in biyografilerinden modeller bulmayı denedi. Osmanlı'nın bin kişi ile kurulduğunu kaydettikten sonra, "şu gördüğünüz ve altı yüz seneden beri dünya inkılâplarının en büyük darbelerine maruz kalmış olmasına rağmen hâlâ ayakta olan saltanatın azametli binası, böyle az bir kuvvetin düşmanı perişan ve vatanı mamur kılmaya sarf eylediği cehd ü gayret sayesinde kuruldu" dedi.

[4] Ahmet Cevdet Paşa, Tarih-i Cevdet'te yazıyor: "Tarih İlmi, herkese, vükelâ ve devlet adamlarına geçmişteki gizli ve saklı olayları öğretip duyurtmak ve bütün dünyaya ait menfaatlere dönük olarak, halkın okuyup değerlendireceği ve yönetici devlet adamlarınca da el üstünde tutulan, menfaatleri çok bir fendir."
Ahmet Cevdet Paşa, Tarih-i Cevdet, Birinci Cilt s.33.

[5] Bizans'ta halk ve tarihçiler İstanbul'a yalnızca Şehir anlamına gelmek üzere Bolin diyorlar. Bunun çok yakın zamanlara kadar Türkiye'de de geçerli olduğunu sanıyorum. Fikret, ünlü Sis şiirinde şöyle diyor:
Örtün, evet, ey haile... örtün, evet, ey şehr;
örtün ve müebbet uyu, ey facire-i dehr!
A. Kadir bu dizeyi şöyle sadeleştiriyor:
örtün, ey İstanbul, kanlı toprak. Örtün, kart oruspu, örtün, hiç uyanma!
A. Kadir, Tevfik Fikret, İstanbul, 1980. s.92-93.

[6] Ubucini, geçen yüzyılın ortasında şunları yazıyor: "Osmanlıların Bizans'ın kapılarına vardıkları o çağda, şehrin çevresinde oturan Rumların ağzından is tin bolin kelimesi sık sık duyulurdu. Şehre gideceklerini ifade ederken kullanılan bu cümleyi duyan dile yabancı kulaklar bunu bir kelime ve şehrin adı sanmışlar; öyle ki şehre hakim olduktan sonra Türkler bu cümleyi dillerince değiştirerek İstanbul şekline sokmuşlardır."
F. H. A. Ubucini, 1855'de Türkiye, Birinci Cilt, Tercüman 1001 Temel Eser, s. 66-67.

KIRIK DAL

■ ASIM GÖNEN

ağlamayı gülmekle saklar gülün kırığı
göremez derinlerini kara yel
her estiğinde uçuruma düşer bir çocuk
ayakkabısız ayakların yarasıdır rüyası
balonu patlamış bir çocuk ağlar avuçlarında
kırıktır bardağı pazarlarda su satmanın
sokaklarda simit satmanın sesi hıçkırıktır
ucuzdur akşam pazarının pırasası da
vitrinlere bakmak düşlerinden ağırdır

kimi elma satar kimi çocukluğunu
kavun kokar tezgâhlarda akşamın alacası
kimi suyun satar kimi kendini
açar musluğunu gözlerinin çığlığı
renk renk titrer çiçekler rüzgârın önünde
doldurur hüznün testisini günün batışı
en uzak ülkedir mavi bir uçurtma
bir de annesinin yüzünde
amasya elmasının parlaklığı

hangi davulun derisidir yüzün baba
almış tokmağın eline geçim derdi
ustura ağzı bir tipinin dövdüğü
hangi mihricanın vurgunudur bakışın
ellerin hangi bayramın dikeni
öptükçe kanadı dudaklarım

küçük yaşta kocaman bir testiydi yüreğim baba
ben içmedim suyunu pınarı gözlerimdi
ben dünyanın en yaşlı çocuğuydum
sen açıp avuçlarını gökyüzüne
tanrım dedin tanrım
herkesin bir ekmeği vardı
sen çocukların için gökyüzüne yalvardın

Hubert Von Herkhomer

DEVRİM YAPMAYACAKSAK KIRALIM BARİ!

■ ORHAN GÖKDEMİR

Piyasa toplumu, kölelikten kurtulmuş özgür insanları açlıkla terbiye etmekteydi. **"Açlık en vahşi hayvanları bile ehlileştirir, en sapıklara bile ahlaklı ve uygar olmayı, itaati ve boyun eğmeyi öğretir. Genel olarak yoksulları çalışmaya itebilecek tek şey açlıktır ama yasalarımız hiç aç kalınmayacağını belirtiyorlar."** Piyasa toplumu teorisyeni Thomas Robert Malthus yeni toplumun mantığını böyle özetliyordu.

Teknoloji, makine her zaman mutluluk getirmez. Bazen işinizi elinizden alır, bazen kölelik şartlarında çalışmaya zorlar. İşçi sınıfının tarihi, bir anlamda teknoloji ile didişmenin de tarihidir.

Aslında makine ne iyidir ne de kötü. Onu iyi ya da kötü yapan kullanılma biçimidir. İşin doğrusu, Sanayi Devrimi'nde çok da kötü kullanılmıştır. Ücretli emekçiye dönüştürülen köylüye vurulmuş bir prangadır makine.

Piyasa toplumu, kölelikten kurtulmuş özgür insanları açlıkla terbiye etmekteydi. "Açlık en vahşi hayvanları bile ehlileştirir, en sapıklara bile ahlaklı ve uygar olmayı, itaati ve boyun eğmeyi öğretir. Genel olarak yoksulları çalışmaya itebilecek tek şey açlıktır ama yasalarımız hiç aç kalınmayacağını belirtiyorlar." Piyasa toplumu teorisyeni Thomas Robert Malthus yeni toplumun mantığını böyle özetliyordu. Marksizm kaçkını Karl Polanyi'ye göre ise, bu yeni görüş açısından

Mehmet Ali & Akşamsefası

özgür bir toplumun iki ırktan oluştuğu söylenebilirdi: Mülk sahipleri ve emekçiler. İkinci ırktan olanların sayısı yiyecek miktarıyla sınırlıydı ve mülkiyet güvence altında olduğu sürece açlık onları çalışmaya itecekti.

İngiliz Sanayi Devrimi tamı tamına böyle yaptı, köylüleri topraklarından uzaklaştırdı, kitleler halinde büyük şehirlerin atölyelerine doğru göçe zorladı. Bir iş bulma şansına sahip olan özgür insanlar şanslıydı, bulamayanlar açlığın insafına terk ediliyordu.

Ancak, öylesine kalabalıktılar ki yeni gelişmekte olan piyasa hepsine iş bulamayacağını anladı. 1795'te "Speenhamland" adı verilen bir düşkünler yasası çıkarıldı. Büyük bir bunalımın yaşandığı bu dönemde, Newsbury yakınındaki Speenhamland'de Pelikan Hanı'nda toplanan Berkshire yargıçları, yoksullara kazançlarından bağımsız olarak belirli bir asgari gelir sağlanması için, ekmek fiyatlarına göre ücretlerin desteklenmesine karar verdi. Yasa uyarınca, bir iş bulamayanlar Kilise'ye sığınacak, Kilise bu düşkünlere bir öğün yemek ve yatacak bir yer sağlayacaktı. Fakat bir iş bulabilen yoksullar da aldıkları ücretle ancak bu kadarına sahip olabiliyorlardı. Haliyle yoksul çalışanlar da gönüllü olarak düşkün olmaya başladı. Kiliseye sığınmak, ücretli bir işi olmaktan daha iyiydi. Hayır'ın hak'kın önüne geçmesinin kısa özeti budur. En önemli sonucunu not edeyim; İngiltere'de sendikal hareketin ortaya çıkması ancak düşkünler yasasının kaldırılmasıyla mümkün oldu. "Hayır", sadece profesyonel düşkünler üretir. Profesyonel düşkün, dilencidir, bütün refleksi, "hayır"dan daha çok pay almaya yöneliktir. Sınıfın sınıf olması için önce sadakadan kurtulması gerekir.

Speenhamland yasası ile ücretlere yapılan bu doğrudan müdahale, dönemin sınıfsal eğilimine uygundu ve Fransa'da patlak veren devrimin İngiltere'ye sıçrayacağı korkusu ile acilen alınmış bir önlem niteliğindeydi. Böylece yoksullar hızla düşkünlere dönüştürüldü, devrimin önüne geçilmez bir duvar örülmüştü. Ayrıca bu yardımlarla toprak ve sanayi burjuvazisine ücretleri minimum seviyeye çekmek için meşru bir zemin hazırlamıştı.

Ancak, vahşi kapitalizm zamanlarıydı. Yoksullara yardım için yapılan yasal düzenlemeler, 18 yüzyıl liberalleri tarafından sert eleştirilere maruz kalıyordu. Adam Smith, yardım için şart koşulan ikamet yasasının emeğin serbest dolaşımını engellediği kanısındaydı. Townsend ve Malthus ise düşkün yasalarını nüfus artışına sebep olduğu gerekçesiyle eleştirmekteydi. Aç kalmalıydılar ki, çalışmaya ikna olabilsinler.

1834'te eski düşkün yasalarını ıslah etmek üzere yeni bir yoksul yasası yapıldı. Islah yasası, Speenhamland sistemini düzeltiyor, güya çalışan yoksulların düşkün konuma itilmesini engelliyordu. Artık yardımı Kilise değil, devlet yapacaktı. Kilise eliyle dağıtılan yardımların ikinci ırkın varlığını tehdit ettiği anlaşılmıştı. Kilise dışında bir otorite tarafından yapılan kurumsal yardımlar, modern sosyal güvenliğin ilk biçimi olarak kayda alındı. Ne var ki, bu yasanın da 1848 devrimci dalgasının ürünü olduğu yönünde kuşkular vardı.

"SONG FOR THE LUDDİTES"

Peki, yardım yoksa ve piyasa seni açlık tehdidiyle makinanın karşısında pasif bir role zorluyorsa ne yapacaksın? Makineyi kırmak bir yoldur ve

Yasa uyarınca, bir iş bulamayanlar Kilise'ye sığınacak, Kilise bu düşkünlere bir öğün yemek ve yatacak bir yer sağlayacaktı. Fakat bir iş bulabilen yoksullar da aldıkları ücretle ancak bu kadarına sahip olabiliyorlardı. Haliyle yoksul çalışanlar da gönüllü olarak düşkün olmaya başladı. Kiliseye sığınmak, ücretli bir işi olmaktan daha iyiydi.

Yalnız illa bir nesneyi kırmak şart değildir. Devrimler soyut ikonalarla da karşılaşırlar ve kırarlar. Büyük Fransız Devrimi günlük hayat üzerinde kilisenin etkisini kırmak istiyordu. Bu etki dini takvimde somutlaşmıştı. Devrimci bir takvim yapmaya karar verdiler. Yeni takvimin birinci yılı devrim ile başlıyordu ve amacı dinsel ve monarşik etkileri silmekti.

belli şartlar altında meşrudur. Luddizm olarak biliyoruz, yaşamlarını makinenin bir parçası haline getiren yeni fabrika teknikleri karşısında öfkeye kapılmış 19. yüzyıl tekstil işçilerinin hareketidir. Tekstil işçileri, İngiltere'nin her yerindeki stoklama alanlarına ve dokuma tezgâhlarına saldırılar düzenlemeye başladılar. 1811 yılında patlak veren ilk isyan ancak 2 bin 500 kişilik bir kuvvetle bastırılabildi. Bu isyanların ardından makine kırmak büyük bir suç olarak kabul edildi; 17 işçi bu kanunu ihlal ettikleri gerekçesiyle idam edildi. İngiliz şair Lord Byron "Song for the Luddites" adlı eserinde duygularını şöyle not etmişti: Dövüşerek öleceğiz ya da özgür yaşayacağız / Kral Ludd dışındaki tüm kralları devireceğiz...[1] Çıkar yol kalmamışsa kırmaktan başka çare yoktur.

İşçiler makineleri kırmaya koyulduğunda Marx da düşünmeye ve yazmaya başlamıştı. Karışık duygular içindeydi. Sanayi burjuvazisi devrimciydi, alanı düzlüyor ve modern işçi sınıfının oluşmasına, gelişmesine yardım ediyordu. Burjuvazinin de sonu gelecekti ama hüküm belirtmek için daha erkendi. Makineleri kıran işçilerin isyanını çok önemli bulmamıştı.

Süreç düşkünler yasası kaldırılırken tersine işledi. Marx ve Engels düşkünlerin aç kalmasına engel olan bu yasanın kaldırılmasından yana değildi. Ancak kapitalizmin yıkarak ilerlemesine değin süreç burada da işledi. İlerleme ikisinde de tartışılmaz bir biçimde açıktı. Makine kırıcılığının sonu, kapitalizmin emekçileri ücretli çalışmaya ikna etmesi anlamına geliyordu. Düşkünler yasasının kalkması da yoksulların bütünüyle piyasanın acımasız ellerine teslim edilmesiydi. Böylece kapitalizm ileriye doğru bir adım daha attı. Ama bunlar alt sınıfın büyük acılar yaşaması pahasına olmuştu.

Sonucunda ücretli emek üretim sürecinin olağan parçalarından biri haline geldi. Böylece emek emekçiden ayrılabildi. Artık herkes emek gücünü ücreti mukabili satmaya hazırdı. Düşkünler yasasının kalkışıyla birlikte de İngiltere'de sendikal hareket oluşma şansı buldu. Düşkünlüğün sınırlanması modern kapitalizmin ilerlemesi anlamına geliyordu.

Acımasız ancak bilimseldir. Makine kırıcılık, ücretli çalışmaya direnmenin diğer biçimleri, dilencilik vesaire yalnızca kaçınılmaz olanın ertelenmesine neden oluyordu. Bunlar eninde sonunda yaşanıp aşılacaktı. Bu durumda odaklanması gereken şey kapitalizmin "ilerici" rolünü bir an önce oynayıp alanı düzlemesiydi. Böylece modern proletarya ortaya çıkacak ve burjuvazinin mezarını kazmaya başlayacaktı. Oyalanmanın hiçbir anlamı yoktu.

Ancak böyle olsa bile ücretli çalışmaya, makinanın uzantısı haline gelmeye tepki göstermenin şaşılacak bir yanı yoktu. Ücretli çalışma insanın doğasına aykırıdır. Her şartta direnmenin, yıkmanın veya kırmanın bir yolunu bulmak gerekir. İktidara ele geçirene kadar gösterilecek sabır, pratik olarak acıları dindirmez. Özel mülk olarak makine kötüdür.

SADECE MAKİNELERİ DEĞİL İKONALARI DA

Yalnız "kırma" işçi sınıfının buluşu değildir. Tarihte başka örnekleri var. İlk uygulamalardan birini "ikona kı-

rıcılık" (İkonoklazma) olarak adlandırıyoruz. Bizans'ta bir dönemdir ve kırma hareketinin dinin ötesinde kültürel ve sosyal sebepleri vardır.

İkonlar başlangıçta Tanrı ile yaşayan insanlar arasında aracılık eden tasvirler olarak görülüyordu. Ancak yoksulluk artıkça ve zulüm çoğaldıkça ikonlar birer tanrıya dönüşmeye başladı. Putperestlik yaygınlaşıyordu. İmparatorluğu din ile tahkim edenler bu gelişmeden rahatsız oldu, ikonaları kırmaya karar verdi.

İmparator III. Leon kilise babaları ile anlaşmıştı. Kararlarını şöyle açıkladılar; "Kutsal yazmalar ve Baba'nın desteği ile, biz açıklarız ki, kutsal üçlemenin adıyla, Hıristiyan kiliselerde bulunan ve ressamların şeytani sanatı ile yapılmış hangi malzemeden ve hangi renkten yapılmış olurlarsa olsunlar bütün nesneleri reddediyor, kaldırıyor ve lanetliyoruz. Kim, kutsal Tanrı'nın İsa'da vücut bulmuş dünyasının imajını renkli malzemelerle temsil etmeye teşebbüs ederse, onu aforoz edeceğiz. Kim, kendisinde olan erdemlerini temsil etmek yerine, azizleri değersiz renkli malzemelerle yapılmış uzun ömürlü formlarla temsil etmeye çabalarsa, bilsin ki çabası beyhude ve şeytanidir, onu aforoz edeceğiz!"

Yalnız illa bir nesneyi kırmak şart değildir. Devrimler soyut ikonalarla da karşılaşırlar ve kırarlar. Büyük Fransız Devrimi günlük hayat üzerinde kilisenin etkisini kırmak istiyordu. Bu etki dini takvimde somutlaşmıştı. Devrimci bir takvim yapmaya karar verdiler. Yeni takvimin birinci yılı devrim ile başlıyordu ve amacı dinsel ve monarşik etkileri silmekti. Fransız Cumhuriyet Takvimi açık bir ikona kırıcılıktır. Tabii, takvimle yetinmediler, kutsal emanetleri ve haçları da kırıp yaktılar.

Ekim Devriminde, 1917'de, imparatorluk kartallarını ve portreleri kırdılar. Kutsal din adamlarını ahır temizliğine gönderdiler. Monarşinin izlerini silme hareketidir.

Ancak tabii, kırarken bazı sorunlar da ortaya çıkabiliyordu. Sovyet iktidarı başta müzeler olmak üzere bütün sanat kurumlarının yönetimini "Avangard" sanatçılara teslim etmişti. Tarihte ilk kez sanatın iktidarı sanatçıların elindeydi. Ne var ki devralınan bu mirası silmek gibi çelişik bir görevleri de vardı. Kurmayı değil, yıkmayı amaçladıkları için "avangard"tılar zaten. Çok tuhaf, devrimin sorumluluklarına terk ettiği sanatta sarayın ve kilisenin katkısı pek azdı. Tam tersine o sanat iki yüz yıllık gösterişli Rus modernleşmesinin ta kendisiydi.

Osmanlıdan Cumhuriyete kaldığı iddia edilen miras da öyle değil mi? Osmanlının son yüzyılı bütünüyle modernleşme tarihidir. Ona değin ne varsa modernleşmenin birer ürünüdür. Eğer Cumhuriyette kırılmamışsa ondandır.

Sadede gelelim, devrim teknolojinin anlamını da değiştirmişti. Başka türlü kullanılıyordu artık makineler. İşçi sınıfının düşmanı değil yoldaşlarıydılar. Anatoli Lunaçarski şöyle diyordu: "Devrim sanata ruhunu kazandırabiliyorsa, sanat da devrime ifade kazandırabilir." Başka türlü bir şeydi bu.

Nâzım Hikmet 1923'te şöyle dile getiriyordu bu yeni hali:

"Trrrum,
trrrum,
trrrum!
trak tiki tak!
Makinalaşmak
istiyorum!
Mutlaka buna bir çare bulacağım
ve ben ancak bahtiyar olacağım
karnıma bir türbin oturtup
kuyruğuma çift uskuru taktığım gün!
Trrrum,
trrrum,
trrrum!
trak tiki tak!
Makinalaşmak
istiyorum!"

Kapitalizm tepetaklak bir âlemdir. Arabayı atın, makineyi insanın önüne koşar. Makine bizi değil biz makineyi sırtımızda taşırız. Kim sırtındaki yükü atmak, acı verenin hükmüne son vermek istemez ki. Sabrın sonu felakettir. Başlıkta denildiği gibi devrim yapmayacaksak kıralım bari!

[1] As the Liberty lads o'er the sea
Brought their freedom, and cheaply with blood,
So we, boys, we
Will die fighting, or live free,
And down with all kings by King Ludd!

ATATÜRKÇÜLERİN SAFSATALARI VE KEMALİSTLERİN "DEKEMALİZASYONU"

■ TAYLAN KARA

Mehmet Ali & Akşamsefası

Türkiye'de sayısız insan hâlâ Norveççede "Atatürk gibi düşünmek" diye bir deyim olduğuna inanmaktadır. Elbette bu türden uydurmalar dünyanın her yerinde olabilir. Sokaktaki insanın irrasyonelliğinde sınır yoktur. Her toplumda ya da düşüncede saçma sapan şeyler söyleyen ya da savunan kişiler vardır. Burada vahim olan şey, bunları yazan ve yayanların köşe yazarları, o düşüncenin kanaat önderleri ve kurumları olmasıdır.

Akılsızlaşma/akılsızlaştırma, toplumun en sağından en soluna kadar her kesimi tümden etkileyen bir süreçtir. Kendini Atatürkçü olarak tanımlayan toplum kesimindeki akılsızlaşma-akılsızlaştırma, en az diğer kesimler kadar şiddetli ve yaygındır.

***

Türkiye'de kendini Atatürkçü-Cumhuriyetçi olarak tanımlayan kitleyi kitlesel olarak etkileyen üç kurum vardır: Halk TV, Sözcü gazetesi ve Cumhuriyet gazetesi...

Halk TV cumhuriyetçi kitleyi en çok etkileyen ve onların en çok izlediği televizyon kanalıdır.

Sözcü gazetesi, bu kitlenin en çok okuduğu gazetedir.

Cumhuriyet gazetesi ise geleneksel olarak cumhuriyetçi ideolojiyi yönlendiren kurumdur.

Her üçünde de astroloji köşesi vardır.

(Görselin alındığı yer)[1]

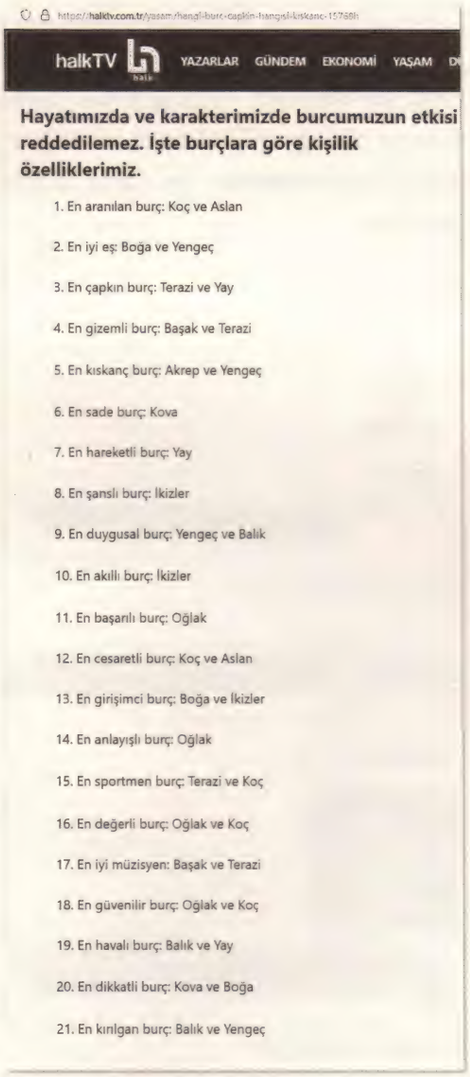

(Görselin alındığı yer)[2]

(Görselin alındığı yer)[3]

Cumhuriyet gazetesi yayın ilkelerinde şöyle bir cümle yazmaktadır:

Cumhuriyet Atatürk devrim ve ilkelerinin açtığı "aydınlanma" yolunda, aklın bağnazlıktan, bilimin dinden bağımsızlaşması, Laiklik ilkesinin toplumca benimsenmesi için çaba gösterecektir.[4] Cumhuriyet gazetesi astroloji sayfası verecekse yayın ilkelerinden bu cümleyi çıkarmalıdır. Aydınlanmayı, aklı, bilimi savunduğunu iddia eden bir kurum, astroloji safsatası veremez. Sayfasında astroloji veren bir kurum aydınlanmadan, akıldan ve bilimden söz edemez. Ya o olur ya bu olur. Bunlar birbirini kesin olarak dışlar.

Astroloji bir kitle uyuşturucusudur, bir akılsızlaştırma aygıtıdır. Asla masum bir şey değildir. Milyonlarca insana astroloji zırvasını pompalamak, topluma karşı işlenmekte olan bir suçtur. Astroloji ile üfürükçülük arasında hiçbir fark yoktur.

***

Kendini Atatürkçü olarak tanımlayanların sosyal medyada binlerce kez paylaştığı, içeriğinin yıllardır sayısız kez dolaşıma sokulduğu bir video vardır.[5]

Bu videoda "araştırmacı yazar Prof. Dr." İlknur Güntürkün Kalıpçı'nın söylediği şudur:

"1996'da Haiti Cumhurbaşkanı ölür. Vasiyetinde mezar taşına yazılması için bir metin bırakmıştır. Haiti Cumhurbaşkanının bugün mezar taşında yazan hitabeyi sizlere okumak istiyorum. Diyor ki 'Bütün ömrüm boyunca Türkiye'nin lideri Mustafa Kemal ATATÜRK'ü anlamış ve uygulamış olmaktan dolayı mutlu öldüm.'"

Bu konferansta söyledikleri ayrıca "İçimizden Biri Atatürk" başlığıyla makale olarak yayımlanmıştır. Bu makalede, 1996'da ölen Haiti Cumhurbaşkanı olarak söz ettiği kişinin

Jean Bernard Aristide olduğunu yazmaktadır.

(Görselin alındığı yer) [6]

Videoda bu konunun ele alındığı süre toplam 28 saniyedir. 28 saniyeye ancak bu kadar yalan ya da yanlış bilgi sığabilirdi.

Öldüğü iddia edilen J. B. Aristide 2021'nin Eylül ayını temel alırsak hâlâ yaşamaktadır. Videonun yüklenme tarihini dikkate aldığımızda (6 yıl önce yüklenmiştir) bu video çekildiğinde ve bu makale yazıldığında kesinlikle yaşıyordu.

Daha ilginci hiçbir Haiti cumhurbaşkanı 1996'da ölmemiştir.

Diğer "olası 1996'da ölebilecek" Haiti cumhurbaşkanlarından Francois Duvalier 1971'de, Jean Claude Duvalier ise 2014'te ölmüştür. İlkinin cesedinin yeri bilinmemektedir, ikincisinin cesedi yakılmıştır, küllerinin yeri bilinmemektedir. Her ikisinin de mezarı yoktur.

Hiçbir Haiti cumhurbaşkanının mezarında Atatürk'le ilgili bir cümle yazmamaktadır.

İlknur Güntürkün Kalıpçı profesör değildir; herhangi bir akademik unvanı yoktur.

Haiti'nin 1986'dan beri başkanlık sistemiyle yönetildiğini, devleti yöneten kişinin unvanının "cumhurbaşkanı" değil "başkan" olduğu ise yukarıda yazan maddelerle karşılaştırıldığında konu edilecek bir şey değildir.

***

Bu konuda açıkça yanlış olan bu bilgi sayısız yazar ve köşe yazarı tarafından olduğu gibi alınmış ve doğruluğu araştırılmadan defalarca kullanılmıştır.

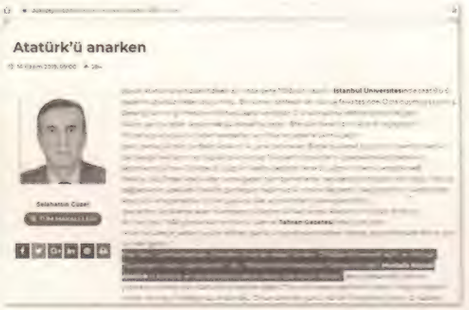

(Görselin alındığı yer) [7]

(Görselin alındığı yer) [8]

(Görselin alındığı yer) [9]

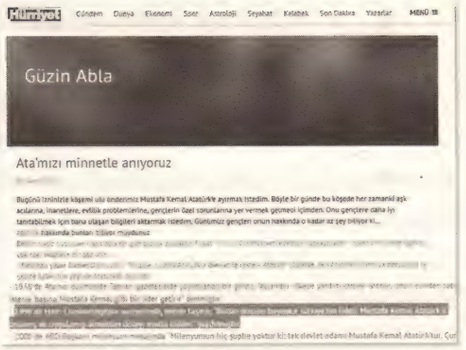

(Görselin alındığı yer) [10]

(Görselin alındığı yer) [11]

Türkiye'de sayısız insan hâlâ Norveççede "Atatürk gibi düşünmek" diye bir deyim olduğuna inanmaktadır. (Bu konunun ayrıntıları Edebiyatla Ahmaklaştırma Felsefeyle Çökertme 1. ciltte ele alınmıştır)

Bundan da kötü olan bir şey daha vardır; o da bunun yalan olduğunu bile bile görmezden gelmektir. Bazı kişiler bunun yalan olduğunu bile bile, bir takım insanların bundan etkilendiğini düşünerek, Atatürkçülük adına bu yalana ses çıkarmamaktadır.

***

Elbette bu türden uydurmalar dünyanın her yerinde olabilir. Sokak-

Burada vahim olan şey, bunları yazan ve yayanların köşe yazarları, o düşüncenin kanaat önderleri ve kurumları olmasıdır.

taki insanın irrasyonelliğinde sınır yoktur. Her toplumda ya da düşüncede saçma sapan şeyler söyleyen ya da savunan kişiler vardır. **Burada vahim olan şey, bunları yazan ve yayanların köşe yazarları, o düşüncenin kanaat önderleri ve kurumları olmasıdır.**

"UFO ile konuşan", "uzaylı ile seviştiğini söyleyen" insanlar her yerde vardır. Ama bu kişileri alıp Eğitim Bakanlığı'nda yönetici yaparsanız ya da TÜBİTAK'ın başına geçirirseniz sorun olur.

Buradaki esas mesele budur.

Bu kişi (İlknur Güntürkün Kalıpçı), Atatürkçü Düşünce Derneği şubeleri, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği şubeleri, Cumhuriyet Halk Partisi belediyeleri vs. bünyesinde yüzlerce konferans vermiştir ve vermektedir.[12]

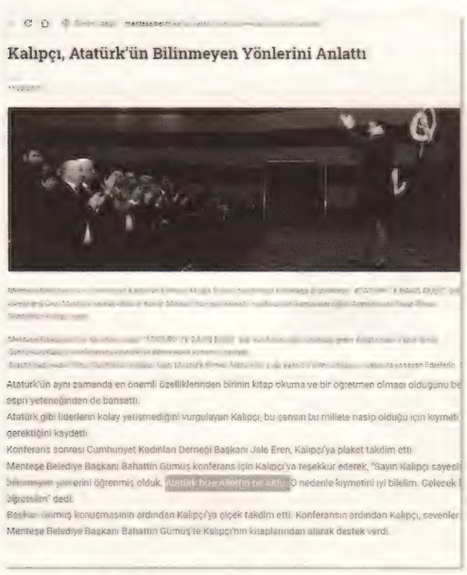

(Görselin alındığı yerler) [13]

***

Bu kişi Türk Silahlı Kuvvetleri'nde sayısız konferans vermiştir. TSK'de bırakın öyle rastgele seminer verilmesini, sıradan bir askerin okumak için kışlaya soktuğu kitaplar bile kontrol edilmektedir.

SEMBOLLER YARIŞIYOR!

1071 Malazgirt savaşı, 1453 İstanbul'un alınması, milliyetçi-muhafazakâr kitleye hitap eden sembollerdir. Atatürkçü kitleyi avlamak için ise 1881 Atatürk'ün doğumu, 09:05 Atatürk'ün ölüm saati gibi Atatürk ile ilgili olan tarih ve semboller kullanılır.

(Görselin alındığı yer) [14]

(Görselin alındığı yer) [15]

(Görselin alındığı yer) [16]

Burada kullanılan sembolik mantık tamamen aynıdır; aralarındaki tek fark sembollerin içeriğidir. Sorun şu ki bu yöntem, dini ideolojinin geleneğine yabancı olan bir yöntem değildir ancak kendini, "biz ilhamımızı gökten ve gaipten değil ilimden ve fenden alırız", "hayatta en hakiki mürşit ilimdir" cümleleriyle tanımlayan ideolojiye tamamen zıttır.

Burada görünen mantık ortaktır ve dini ideolojinin mantığıdır. Atatürkçülük diye yapılan şey, dini ideolojiye hazır zihinler üretmektir.

"1881 adet", "saat 09.05"te 2500 TL'ye satışa sunulan şeyin ürettiği bu zihin, "yanmayan kefen" ya da "nal-ı şerif"e inananların zihnidir.

Burada görünen mantık ortaktır ve dini ideolojinin mantığıdır. Atatürkçülük diye yapılan şey, dini ideolojiye hazır zihinler üretmektir. "1881 adet", "saat 09.05"te 2500 TL'ye satışa sunulan şeyin ürettiği bu zihin, "yanmayan kefen" ya da "nal-ı şerif"e inananların zihnidir.

ATATÜRK "YAN SANAYİSİ"

Cumhuriyetçi kitlelerin en çok okuduğu gazeteci ve yazarların, hitap ettikleri kitleye sundukları bakış açısı, sık sık suçladıkları dini ideoloji çemberinden bakan kitlenin bakış açısından kesinlikle farklı değildir.

Aşağıdaki alıntılar "sorularla İslamiyet" adlı internet sitesi ve Milli Gazete'den, sonraki alıntılar ise Yılmaz Özdil'in Mustafa Kemal Atatürk ve Sofra adlı kitabındandır.

Sorularla İslamiyet

Peygamberimiz'in yemek adabı hakkında bilgi verir misiniz?

Hz. Peygamber (asm), günde iki kere yemek yerdi. Az yemeyi tavsiye ederdi. Haram olan yiyecek ve içecekler hâriç, diğer yiyecekleri yerdi. Sadece et veya sadece sebze yemek gibi tek yönlü beslenmezdi. *Bazı yemekleri daha çok sevse de, hiçbir yemek için "sevmiyorum" ifadesini kullanmazdı.* Yemek davetlerine katılırdı. Yemeğe başlamadan önce ve yemekten sonra ellerini yıkardı. Besmele ile başlar, uygun ve kısa bir dua ile bitirirdi. Sağ eliyle yerdi. Sol eliyle yiyenleri ikaz ederdi. Ortaya konulmuş yemeğin, kendi önüne gelen kısmından yerdi. Yemek yerken sağa, sola dayanmaz, yaslanarak yenilmemesini tavsiye ederdi. Yüzü koyun uzanarak yemek yemeyi yasaklardı. Yemeğin israf edilmesini menederdi. Soğan, sarımsak gibi kokusu başkalarını rahatsız eden yiyecekleri yedikten sonra toplum içine girmeyi hoş karşılamazdı. Yemeğe

(Görselin alındığı yer) [17]

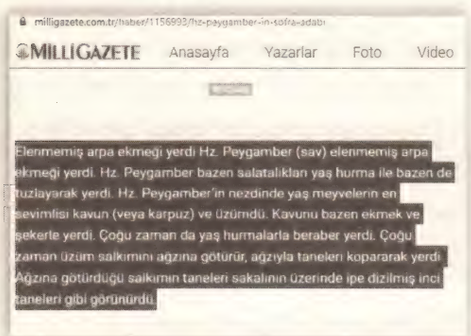

milligazete.com.tr/haber/1156993/hz-paygamber-in-sofra-adabi

MİLLİGAZETE Anasayfa Yazarlar Foto Video

Elenmemiş arpa ekmeği yerdi Hz. Peygamber (sav) elenmemiş arpa ekmeği yerdi. Hz. Peygamber bazen salatalıkları yaş hurma ile bazen de tuzlayarak yerdi. Hz. Peygamber'in nezdinde yaş meyvelerin en sevimlisi kavun (veya karpuz) ve üzümdü. Kavunu bazen ekmek ve şekerle yerdi. Çoğu zaman da yaş hurmalarla beraber yerdi. Çoğu zaman üzüm salkımını ağzına götürür, ağzıyla taneleri koparırak yerdi. Ağzına götürdüğü salkımın taneleri sakalının üzerinde ipe dizilmiş inci taneleri gibi görünürdü.

(Görselin alındığı yer) [18]

Cumhuriyetçi kitlelerin en çok okuduğu gazeteci ve yazarların, hitap ettikleri kitleye sundukları bakış açısı, sık sık suçladıkları dini ideoloji çemberinden bakan kitlenin bakış açısından kesinlikle farklı değildir.

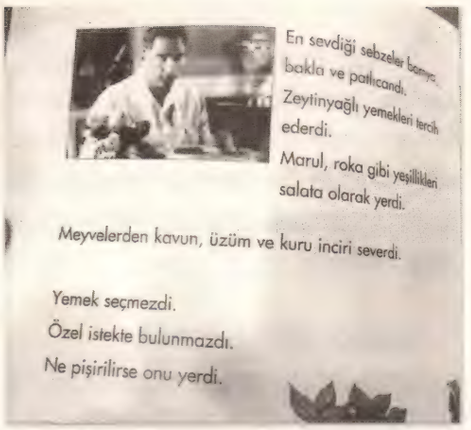

En sevdiği sebzeler bamya, bakla ve patlıcandı. Zeytinyağlı yemekleri tercih ederdi. Marul, roka gibi yeşillikleri salata olarak yerdi.

Meyvelerden kavun, üzüm ve kuru inciri severdi.

Yemek seçmezdi.
Özel istekte bulunmazdı.
Ne pişirilirse onu yerdi.

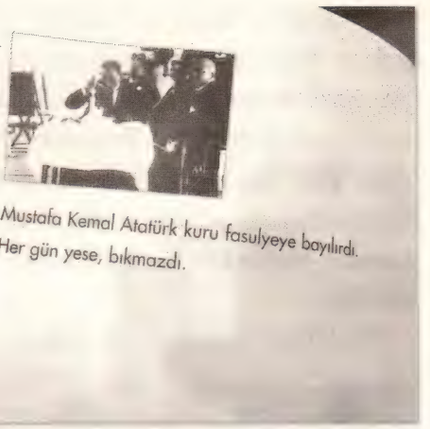

Mustafa Kemal Atatürk kuru fasulyeye bayılırdı.
Her gün yese, bıkmazdı.

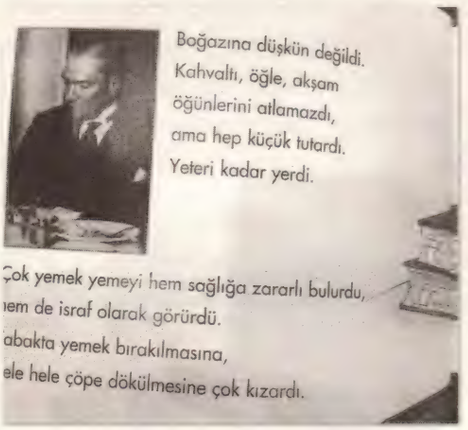

Boğazına düşkün değildi.
Kahvaltı, öğle, akşam öğünlerini atlamazdı,
ama hep küçük tutardı.
Yeteri kadar yerdi.

Çok yemek yemeyi hem sağlığa zararlı bulurdu,
hem de israf olarak görürdü.
Sofrada yemek bırakılmasına,
hele hele çöpe dökülmesine çok kızardı.

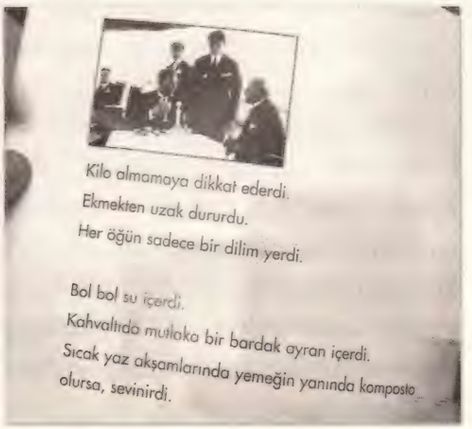

Kilo almamaya dikkat ederdi.
Ekmekten uzak dururdu.
Her öğün sadece bir dilim yerdi.

Bol bol su içerdi.
Kahvaltıda mutlaka bir bardak ayran içerdi.
Sıcak yaz akşamlarında yemeğin yanında komposto olursa, sevinirdi.

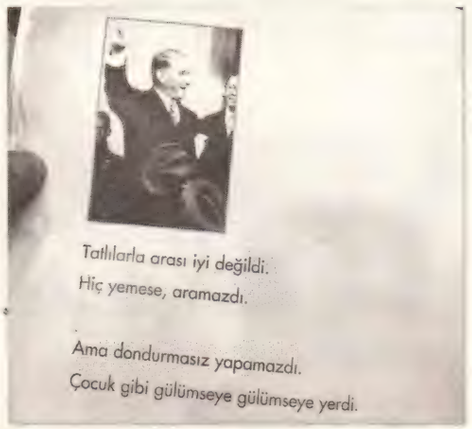

Tatlılarla arası iyi değildi.
Hiç yemese, aramazdı.

Ama dondurmasız yapamazdı.
Çocuk gibi gülümseye gülümseye yerdi.

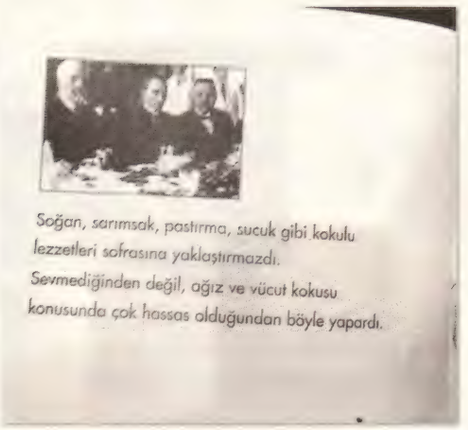

Soğan, sarımsak, pastırma, sucuk gibi kokulu lezzetleri sofrasına yaklaştırmazdı.
Sevmediğinden değil, ağız ve vücut kokusu konusunda çok hassas olduğundan böyle yapardı.

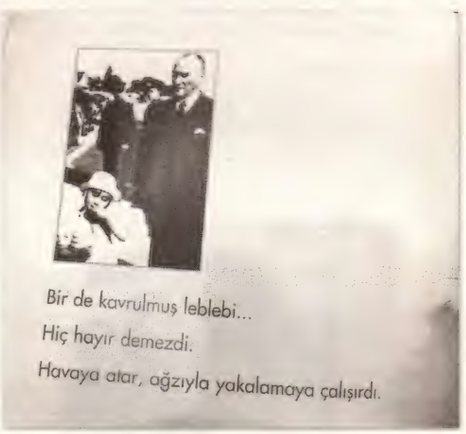

Bir de kavrulmuş leblebi...
Hiç hayır demezdi.
Havaya atar, ağzıyla yakalamaya çalışırdı.

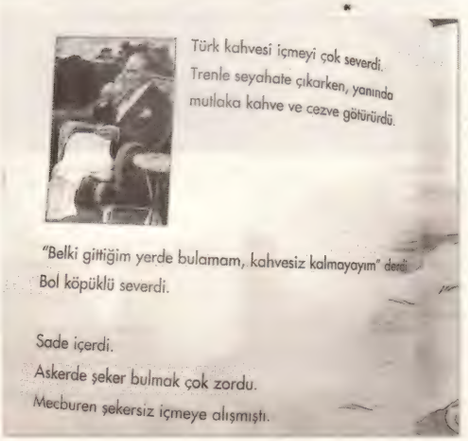

Türk kahvesi içmeyi çok severdi.
Trenle seyahate çıkarken, yanında mutlaka kahve ve cezve götürürdü.

"Belki gittiğim yerde bulamam, kahvesiz kalmayayım" derdi.
Bol köpüklü severdi.

Sade içerdi.
Askerde şeker bulmak çok zordu.
Mecburen şekersiz içmeye alışmıştı.

(Görselin alındığı yer) [19]

(Görselin alındığı yer) [20]

Bu kitap "Mustafa Kemal Atatürk ve..." başlığıyla yazılan 10 kitaplık serinin bir kitabıdır.

***

İlk alıntılardaki dini alıntılara dudak bükenler ikinci alıntıları sevinçle karşılamaktadır. Dini ideolojiyi temel alanların kendi dinlerinin p e y g a m b e r i n e o l a n yaklaşımını biçimsel bularak küçümseyenler, aynı tutumu Mustafa Kemal Atatürk için göstermektedir.

Atatürk "yan sanayisi", en az dinin "yan sanayisi" kadar işlevsel, kârlı ve yürürlükte olan bir "geçim yolu"dur. Fark yapıda değil sadece içeriktedir.

İKİ BEYİN, TEK ZİHİN

Bu tür örnekleri arttırabiliriz. Kemalizmi savunan kitleler, Atatürkçülük adı altında sistematik bir şekilde "dekemalizasyon"a uğramaktadır.

Atatürkçülerin düşünsel olarak beslendiği medya kuruluşlarının, en çok okunan kanaat önderlerinin, temsil iddiasıyla öne çıkarılan yazarlarının kitlelere sunduğu zihin, karşıtı olduğu ideolojinin zihnidir. Azerbaycan ve Türkiye için "iki devlet tek millet" diye bir ifade kullanılır. Benzer bir ifadeyle ana akım Cumhuriyetçi, Kemalist, Atatürkçüler ile ana akım Cumhuriyet karşıtları ya da siyasal İslamcılar tek zihindir. Ne kadar zıt görünseler de kendini Cumhuriyetçi olarak tanımlayan ortalama bir seküler ile dini ideolojiyi yaşamının merkezine alan ortalama bir laiklik karşıtı kişinin yöntemi tamamen aynıdır. Aralarındaki farkın kaynağı sanki sadece bir coğrafya sorununa indirgenmiştir: Biri Yozgat'ın bir köyünde doğmuştur diğeri İzmir'de doğmuştur. Bu zihin yapısı ve ilişkileri tamamen aynıdır; fark sadece o yapıya yerleştirilen içerik ve isimlerdir.

Bu oluşturulmuş zihnin yapısı, İslamcı zihne o kadar benzer ki içeriğini boşaltıp yerine İslamcılığın içeriğini koyduğunuzda hiçbir zorluk çekmeden bu zihne yerleşebilir.

***

Aydınlanmacılığından, radikalliğinden, devrimciliğinden sıyırdığınızda Kemalizmden geriye ne kalır? "O kalan şey" olsa ne olur, olmasa ne olur?

"O kalan şey"in Cumhuriyet karşıtlarına nasıl bir zararı olabilir? Cumhuriyet karşıtları için "o kalan şey"le uzlaşmak çok mu zordur? "O kalan şey"le Cumhuriyet karşıtlarının bir sorunu var mıdır? "Dekemalize" Kemalizm, bir geçiş ideolojisi olup zihin yapısı bakımından bir tür "ertelenmiş İslamcılık"tır.

Bu sistematik ve uzun soluklu işlem başarılı olmuş ve büyük oranda amacına ulaşmıştır.

(Edebiyatla Ahmaklaştırma Felsefeyle Çökertme 3. Ciltten alınmıştır)

Aydınlanmacılığından, radikalliğinden, devrimciliğinden sıyırdığınızda Kemalizmden geriye ne kalır? "O kalan şey" olsa ne olur, olmasa ne olur?

[1] https://www.sozcu.com.tr/astroloji/ (Erişim tarihi: 20.10.2020)

[2] https://halktv.com.tr/yasam/hangi-burc-capkin-hangisi-kiskanc-15768h (Erişim tarihi: 20.10.2020)

[3] http://www.cumhuriyet.com.tr/astroloji_burc_yorumlari (Erişim tarihi: 20.10.2020)

[4] https://www.cumhuriyet.com.tr/yayin_ilkeleri (Erişim tarihi: 20.10.2020)

[5] https://www.youtube.com/watch?v=dEEIASM-Sx70 5:27sn (Erişim tarihi: 20.10.2020)

[6] http://turkoloji.cu.edu.tr/ATATURK/arastirmalar/icimizden_biri.pdf (Erişim tarihi: 20.10.2020)

[7] https://www.dokuzeylul.com/ataturku-anarken-makale, 148010.html (Erişim tarihi: 20.10.2020)

[8] https://www.haberekspres.com.tr/heykellerini-yiksaniz-da-o-dimdik-ayaktamakale,5192.html (Erişim tarihi: 20.10.2020)

[9] http://www.habergazetesi.com.tr/yazarlar/19386/ataturk-hakkinda-bilinmesi-gerekenler (Erişim tarihi: 20.10.2020)

[10] https://www.hurriyet.com.tr/ata-mizi-minnetle-aniyoruz-21891095 (Erişim tarihi: 20.10.2020)

[11] https://archive.fo/esyNm#selection-717.0-717.117 (Erişim tarihi: 20.10.2020)

[12] https://www.cydd.org.tr/haber/anilarla-ataturk-soylesisi-1511/ (Erişim tarihi: 20.10.2020); https://www.ergene.bel.tr/haber-524-anmaktan_anlamaya_dogru_ataturk_konferansina_yogun_ilgi.html (Erişim tarihi: 20.10.2020); https://www.denizlidedahaber.com/denizli/merkezefendi/mkmde-ataturkanlatildi/; http://www.mentese.bel.tr/kalipci-ataturkun-bilinmeyen-yonlerini-anlatti/

[13] http://www.mentese.bel.tr/kalipci-ataturkun-bilinmeyen-yonlerini-anlatti/

[14] http://www.mentese.bel.tr/kalipci-ataturkun-bilinmeyen-yonlerini-anlatti/

[15] https://twitter.com/yenisafak/status/1210178448439816192 (Erişim tarihi: 20.10.2020)

[16] https://twitter.com/krmzkedikitap/status/1086864254630854656 (Erişim tarihi: 20.10.2020)

[17] https://sorularlaislamiyet.com/peygamberimizin-yemek-adabi-hakkindabilgi-verir-misiniz?fbclid=IwAR0zRsx4dsk5XCi8n7gaWyAJBgHDk6P-Cg1R7 V6XNMsrTsrhPKZnHqNve7Pg (Erişim tarihi: 20.10.2020)

[18] https://www.milligazete.com.tr/haber/1156993/hz-peygamber-in-sofraadabi (Erişim tarihi: 20.10.2020)

[19] Yılmaz Özdil, Mustafa Kemal Atatürk ve Sofra, Kırmızı Kedi Yayınları, 1. Baskı, 2018, İstanbul

[20] https://www.kitapyurdu.com/yazar/yilmaz-ozdil/145785.html (Erişim tarihi: 20.10.2020)

CUMHURİYET'İN BEŞERİ MİMARİSİNDE BİR ÖRNEK: Doğan Kuban

■ RECEP BABAYİĞİT

Doğan Kuban, soldan ikinci, bir mimarlık gezisinde

Mimar olmasının yanında bir Mimarlık Tarihçisi, bir Sanat Tarihçisi olarak Doğan KUBAN farklı başlıklar taşısa da her ikisi de Divriği Ulu Camii ve Şifahanesi üzerine olan eserlerinde sadece Anadolu insanına değil, bütün dünyaya o mucize eseri ve onun mimarı, Ahlatlı Mimar Hürremşah'ı tanıtıyordu.

Cumhuriyet, güzel sanatlardan edebiyata, mimariden mühendisliğe, tıptan spora her alanda yeni insanlar yetiştirdi. Cumhuriyet'i görkemli bir mimari olarak düşünürsek bu alanlarda yetişen ilk kuşak insanlar estetiğiyle, zarafetiyle, perspektifiyle bir bütün halinde Cumhuriyet'in "beşeri mimarisini" oluşturdular.

Beşeri mimariye omuz verenler, başka bir ifadeyle Cumhuriyet'e mimari alanda kanat gerenler arasında Osmanlı'dan devraldıkları mirası Cumhuriyet'e de taşıyan mimarlar Mimar Kemalettin ve Mimar Vedat Tek ve diğer ustalar olurken, onların mirasını günümüze kadar neredeyse bir yüzyıl taşıyan ve 22 Eylül 2021 tarihinde kaybettiğimiz Prof. Dr. Doğan KUBAN'ı belki de bu çatının en yükseğine koymamız gerekiyor.

Doğan KUBAN sadece mimar yönüyle değil, hayatının son zamanlarına kadar bir meşale olmak fikriyle de bu toplumu aydınlatma görevini sürdürmüş ve ölümünden önce de insanları "Anadolu'ya davet"[1] etmiştir.

O kadar çok farklı alanlarda ve geniş yelpazede eser verdi ve o kadar eseri ele alıp yüceltti ki, örneğin Selimiye'yi anlatsak Süleymaniye öksüz kalır, Süleymaniye'yi anlatsak Kalenderhane Camisi.

Yazarlar, sanatçılar, şairler, mimarlar ne kadar çok eser verseler de hep "şah eser" dediğimiz tek bir eserle bilinir ve tanınırlar.

Mimar olmasının yanında bir Mimarlık Tarihçisi, bir Sanat Tarihçisi olarak Doğan KUBAN farklı başlıklar taşısa da her ikisi de Divriği Ulu Cami ve Şifahanesi üzerine olan eserlerinde sadece Anadolu insanına değil, bütün dünyaya o mucize eseri ve onun

mimarı, Ahlatlı Mimar Hürremşah'ı tanıtıyordu.

Hürremşah'ın "şah eseri" Divriği Ulu Cami ve Şifahanesi ise, Doğan KUBAN'ın "şah eseri" de bu cami ve şifahaneyi incelediği ve kapılarını cennetin kapıları yerine koyduğu bu iki basılı eseridir.

Divriği Ulu Cami ve Şifahanesi'ni bir mucize olarak tanımlayan Doğan KUBAN o mütevazı haliyle Mimar Hürremşah'ı yüceltirken, bu büyük mimarı ve eserini yeniden anlatırken aslında Cumhuriyet'in Beşeri Mimarisi'ni de yeniden temellendiriyordu.

"Mengücek Emiri Ahmet Şah ve eşi Turan Melik'in yaptırdıkları Ulucami ve Şifahane›nin mimarı olan Ahlatlı Hürremşah'ın tasarladığı, bezemelerinin çoğunu eliyle yonttuğu taç kapılar Türk çağının en önde gelen başyapıtlarıdır.

Kıble kapısındaki yontu (heykel), tasarımı ve işçiliği ile İslam ve Yakındoğu'da yoktur. İkonografik olarak dünya sanat tarihinin hiçbir döneminde, büyük bir heykel uygulaması olarak, bu nitelikte bir 'Cennet Kapısı' imgesi yaratılmamıştır.

Hürremşah'ın tasarladığı ve olağanüstü yaratıcılığı ile kendi eliyle yonttuğu bu taç kapı dünya sanat çevrelerinin artık farkında olduğu bir yapıttır. Divriği Ulu Cami 'korunması gereken en önemli evrensel sanat miraslarından biri' olarak, UNESCO'nun tarihi yapılar listesindedir. Anadolu Türk kültürünün kimliğini oluşturan en önemli tarih mirasıdır. Anadolu-Türk varlığının dokunulmazıdır."[2]

Doğan KUBAN'ın anlatmak istediğinde sözkonusu olan aslında ne Mengücek Emiri Ahmet Şah ve eşi Turan Melik ne de Ahlatlı Mimar Hürremşah'tır.

Onun demek istediği Hürremşah'ın eserinin Mona Lisa'dan daha zengin olduğu ve Kuzey Taç Kapı'nın Louvre'da sergilenmiş olması halinde sanatseverlerin ağzından düşmeyeceğidir.

"Bir taç kapıyı simgesel çiçek ve yapraklar kullanarak sonsuza uzanan bir cennet kapısı olarak hayal etmek Hürremşah'ın bize kültürel hediyesidir. Dünyada başka eşi olmayan ve Anadolu-Türk kültürünün ayrıcalığını vurgulayan bu yapıt, Mona Lisa'nın portresi yanında, çok daha zengin bir sanat yapıtıdır. Hürremşah'ı Leonardo ile karşılaştırmak söz konusu değil. Ama bu kapı Louvre'da sergilenseydi, sanatseverlerin ağzından düşmezdi. Ulu Cami'nin kıble kapısı büyük bir sanatçının hayalini süsleyen bir imge olarak, olağanüstü bir işçilikle taşa oyulmuştur."[3]

Vurgu aslında hep aynıdır: Anadolu-Türk Kültürü.

"Biz ulusu geriye dönüp bakarak oluşturmadık. Ulusu; dile, kültüre dayalı olarak yeniden tanımladık. 'Hititler de, Sümerler de bizdendir' dedik; Anadolu'nun geçmişine sahip çıktık. Ulusu, Anadolu'nun sahipliği içinde tanımlamaya çalıştık. Daha eski Türk tarihini de yadsımadık. Biz Hitit değiliz, öte yandan Hitit, Fransız değil. Eğer Hitit'ten bir şey kaldıysa burada kaldı; biz de onun vârisiyiz. Anadolu'da ne varsa onun sahibiyiz; onlar bizim içimizde; yani biz onların torunlarıyız. Türk olmak, bugün Uygur ya da Kırgız olmak da değil; fakat olmamak da değil."[4]

Yukarıdaki paragrafta Doğan KUBAN bir Anadolu sentezi yaparken aslında yine mütevazılığı elden bırakmıyor ve kendi "Çerkes" kimliğinin belirleyici özelliğini bu senteze dahil etmiyor.

Divriği Ulucami Kuzey Taçkapısı
Fotoğraf Yusuf Güldalı

Doğan Kuban'a göre Şifahane kapısının kabartmaları tamamlanmamıştır
Fotoğraf Yusuf Güldalı

Divriği Ulu Cami ve Şifahanesi'ni bir mucize olarak tanımlayan Doğan KUBAN o mütevazı haliyle Mimar Hürremşah'ı yüceltirken, bu büyük mimarı ve eserini yeniden anlatırken aslında Cumhuriyet'in Beşeri Mimarisi'ni de yeniden temellendiriyordu.

"Kıble kapısındaki yontu (heykel), tasarımı ve işçiliği ile İslam ve Yakındoğu'da yoktur. İkonografik olarak dünya sanat tarihinin hiçbir döneminde, büyük bir heykel uygulaması olarak, bu nitelikte bir 'Cennet Kapısı' imgesi yaratılmamıştır."

21 MAYIS 1964

8 Nisan 1926 doğumlu Doğan Kuban'ın babası, bir Şapsığ olan Mehmet Bahattin Bey büyük sürgünle gelen anne babanın çocuğu olsa gerek ve Osmanlı eğitimi ile Harbiye'den mezun olmuş bir kurmay subaydır.

Soru şudur:

Nasıl oluyor da birinci kuşak bir sürgün ailenin çocuğu Osmanlı'nın en iyi okullarından birinde, Harbiye'de okuma başarısı gösterebiliyor?

Nasıl oluyor da ikinci kuşak Şapsığ Doğan KUBAN da Cumhuriyet'in en iyi okullarına girme konusunda aynı başarıyı gösterebiliyor?

Bu soruları bizden önce soranlar da vardı kuşkusuz; Elbruz AKSOY yol gösteriyor:

"Ah Çerkesler ah! Ne oluyorsa bunlara, daha iki kelime Türkçe bilmiyorlar, ama vatanı sanki bunlar kurtaracak! Elli senede zapt ettiler koca Devlet-i Osman'ı. Hangi hududa, hangi cepheye gitsen kâbus gibi bunlar karşına çıkardı! diye söylenmişti Bosnalı."[5]

Bunun açıklaması belki de tarihin derinlerinde; Hatti yurdu olan Anadolu'da Kafkaslar'dan geldiğini düşündüğümüz Hititlerin kendilerine hızlıca ve köklü yeni bir yurt, yeni bir vatan kurma ve yaşatma içgüdüsünün bir benzerinde gizli.

Ne Doğan KUBAN ne de babası Mehmet Bahattin Bey kâbus gibi çıkmadı Cumhuriyet'in Beşeri Mimarisi'nin karşısına, ama kısa sürede o mimarinin omurgasını oluşturdular neredeyse, kökleri ta eski Anadolu uygarlıkları Hititlere kadar dayanan.

Doğan KUBAN Hocamızın Anadolu-Türk Kültürü sentezinde kendi etnik boyu Şapsığları ayrı tutmasını onun mütevazılığına bağlasak da babası Mehmet Bahattin Bey'in Sarıkamış'taki görevinden dönerken yanında getirdiği Zühre kızın onun yetişmesinde, onun masalsı tatlı anlatımında, mimari anlamda hayal gücünün gelişiminde nasıl bir rol oynadığını tahmin edebiliyoruz.

"Doğan Kuban'ın yaşamında önemli rolü olan kişilerden biri; o doğmadan önce annesi, babası tarafından Sarıkamış'ta evlat edinilen Zühre'dir. Zühre, annesi ve babası Ermeniler tarafından katledilmiş bir Azeri ya da Kürt kızıdır. Doğan ve kardeşi Yıldırım Kuban'ı, Azerbaycan-Kafkas masalları anlatan Zühre büyütüyor. Doğan Kuban onu sevgi ve minnetle anıyor."[6]

Başka bir Yurt Gezimizde ***"Demir Dağı'na Yolculuk"*** yapmış ve Cumhuriyet'in anıtsal eseri kendi kaderine terk edilmiş Divriği'ye sadece on km uzaklıkta bulunan ***"Cürek İşçi Kampüsü'nü"*** ziyaret etmiştik.

Cürek İşçi Kampüsü zamanının çok ötesinde bir mimariye ve sosyal planlamaya sahip bir yapıdır. Yapının mimarları arasında Cumhuriyet'in "şah eserlerinden" birisi olan ***DTCF***'nin mimarı ve dünya sosyal konut-toplu konut mimarlığının öncüsü Alman sosyalist ***Bruno TAUT*** da bulunmaktadır.

Bruno TAUT öldüğünde Edirnekapı Şehitliği'ne defnedilmesini vasiyet edecek kadar bu topraklardandır ve vasiyeti yerine getirilmiştir.

İşte Doğan KUBAN Hocamızın anlatmaya çalıştığı ***Anadolu-Türk Kültürü*** sentezine dahil edeceğimiz bir yıldız daha.

O Yurt Gezimizde 30 Yurt Gezgini Kuzey Taç Kapı, Cennetin Kapısı önünde dizilerek Yurt Gezgini Dostumuz Hülya RODOPLU'nun sunumunda Selçuklu Ahlatlı Mimar Hürremşah' tan Cumhuriyet çocuğu Doğan KUBAN'a uzanan beşeri mimarlığın sırlarını çözmeye çalışmıştık.

Üçü de birer "şah eseri" olan mimarlar Hürremşah, Bruno TAUT ve Doğan KUBAN Divriği-Cürek hattında nasıl da bir araya geliyorlar, tesadüf diyebilir miyiz?

Ruhları şad olsun.

---

[1] Doğan Kuban-Herkese Bilim Teknoloji-127. Sayı

[2] Doğan Kuban-Herkese Bilim Teknoloji Dergisi-12 Haziran 2017

[3] Age

[4] Feyziye Özberk Facebook sayfası-Doğan Kuban: Atatürkçü Bir Bilge-26 Eylül 2021.

[5] Elbruz Aksoy-Benim Adım 1864 Çerkes Hikâyeleri-İletişim Yayınları

[6] Feyziye Özberk

YELKENİNİ AÇTI MI AŞK

■ BAYRAM ATAKUL

Her aşkın kokusu farklıdır
Kimisi bahar kokar, kimisi sonbahar
Yelkenini açtı mı aşk
Deniz mavi mavi kokar

Her aşkın çağlayışı farklıdır
Kimisi ilkbaharlar gibi yeşil yeşil çağlar
Kimisi sonbaharlar gibi sarı sarı ağlar
Yelkenini açtı mı aşk
Deniz mavi mavi coşar

Dünyanın dört mevsimi var
Aşkın bin bir çeşit mevsimi
Hüzünler sessizdir gece gibi
Acılar kanatsız uçar

Her insanın yürüyüşü farklıdır
Ama her aşk çıplak ayak koşar
Yelkenini açtı mı aşk
Deniz mavi mavi koşar

Her aşkın şarkısı farklıdır
Ama her aşk buram buram insan kokar

20 Nisan 2019

PANDEMİ SÜRECİNDE SAĞLIK ALANINDA DERİNLEŞEN EŞİTSİZLİK

■ UFUK ÖZCAN

Sağlık hizmetleri hastane inşaatı, hazine desteği, reklam ve tanıtım harcamalarından başlayarak yatırım ve kâr odaklı bir işleyişe sahip, taşeronlaşmayı destekleyen, insan kaynakları ve özel muhasebe departmanlarına dayalı, temel sağlık ekipmanları ve ilaç gibi ürünleri iktisadi yatırım anlayışıyla örgütleyen dev bir endüstri haline gelmiştir.

Mehmet Ali & Akşamsefası

Sağlıkta eşitsizliğin değişik boyutları vardır. Eşitsizlik salt sosyal sınıf farklılaşmaları ile ilgili değildir; sağlığa erişim fırsatları açısından ırksal, etnik, cinssel, yaşsal kriterler de rol oynamaktadır. Kovid ölümlerinin düşük gelirli topluluklar ve dezavantajlı azınlık gruplar arasında orantısız bir şekilde meydana gelmesi neoliberal esaslar üzerine kurulu sağlık hizmetleri sisteminin sosyal eşitsizlikleri derinleştirdiğini ortaya koymaktadır.

1990'lardan bu yana başta sağlık ve eğitim olmak üzere devletler tarafından kamusal hizmet alanlarında küresel çapta hayata geçirilen neoliberal politikalar büyük bir dönüşümü beraberinde getirmiştir. Küresel neoliberal sistemle bütünleşen ülkelerde uygulanan özelleştirme politikaları kamu/toplum sağlığını geri plana iterek özel sağlık kuruluşlarını öncelikli hale getirmiş ve sağlık hizmetlerine erişimde yurttaşlar arasında derin bir eşitsizliğe yol açmıştır. Yakın dönemde tüm dünyayı etkisi altına alan Kovid-19 pandemisi mevcut sağlık sistemlerinin yetersizliğini ve çöküşünü gözler önüne sermiştir. Olağanüstü rakamlarla artan vaka sayıları karşısında hastanelerin fiziki donanımları (en başta yatak kapasiteleri) ve personel istihdamı yeterli olmadığı için sayısız kişi ölüme terk edilmiştir. Hükümetler ve özel sağlık kuruluşları küresel salgına hazırlıksız yakalanmışlar, mevcut sağlık sisteminin pandemiyle etkin mücadele önünde engel oluşturduğu görülmüştür.

SAĞLIĞIN ÖZELLEŞTİRİLMESİNİN AĞIR MALİYETİ

Özellikle son otuz yıllık dönemde neoliberal politikaların sağlık alanına taşınmasıyla sağlık hakkı anayasal bir güvence olmaktan çıkarılmış, yurttaşlar özel sağlık sigortalarına yönlendirilerek sağlığın metalaşması sağlanmış, özel sermayeye yeni bir birikim alanı açılmış ve şirketlerin insan sağlığı üzerinden kâr elde etmesi meşrulaştırılmıştır. Çok sayıda özel hastane açılarak sağlık hizmetlerinin özelleştirilmesi, temel yurttaşlık haklarından biri olan sağlık hakkının bireysel tercihlere indirgenmesini sağlamıştır. Neoliberal politikalar medikal teknolojinin gelişmesini ivmelendirmiştir. Sermaye yatırımı ve birikimi için yeni alanlar yaratma çabası sağlık alanının da hızla özelleşmesini beraberinde getirmiş ve sağlık hizmetlerine erişim olanakları bakımından büyük eşitsizlikleri ortaya çıkarmıştır. Tıbbi hizmetlerin neoliberal politikalarla örtüşmesi sonucu sağlık alanı markalaşıp tekelleşen ilaç üretimini, inovatif yatırımları ve medikal teknolojiyi de kapsayacak şekilde genişlemiştir. Sağlık hizmetleri hastane inşaatı, hazine desteği, reklam ve tanıtım harcamalarından başlayarak yatırım ve kâr odaklı bir işleyişe sahip, taşeronlaşmayı destekleyen, insan kaynakları ve özel muhasebe departmanlarına dayalı, temel sağlık ekipmanları ve ilaç gibi ürünleri iktisadi yatırım anlayışıyla örgütleyen dev bir endüstri haline gelmiştir. Dünyada neoliberal politikalar sebebiyle özel sağlık harcamaları dünya tarihinde daha önce görülmemiş bir biçimde artmıştır. Sağlık harcamalarının artması sağlık hizmetlerinin özelleştirilmesinin bir sonucudur, ancak aynı oranda kamusal bir yarar sağlamamaktadır. Buna karşılık pandemi, kamu/toplum sağlığının neoliberal piyasanın işleyiş kurallarına terk edilemeyeceğini, kamu sağlığını korumaya yönelik önlemlerin gerekliliğini açıkça göstermiştir. Her türlü hizmetin piyasaya göre belirlendiği koşullarda sağlık hizmetlerinde de önceliğin kâr olması, insanları önerilen tedavilerin gerekli olup olmadığını sorgular hale getirmiştir ve hekim-hasta arasındaki gü-

Sağlık harcamalarının artması sağlık hizmetlerinin özelleştirilmesinin bir sonucudur, ancak aynı oranda kamusal bir yarar sağlamamaktadır. Buna karşılık pandemi, kamu/toplum sağlığının neoliberal piyasanın işleyiş kurallarına terk edilemeyeceğini, kamu sağlığını korumaya yönelik önlemlerin gerekliliğini açıkça göstermiştir.

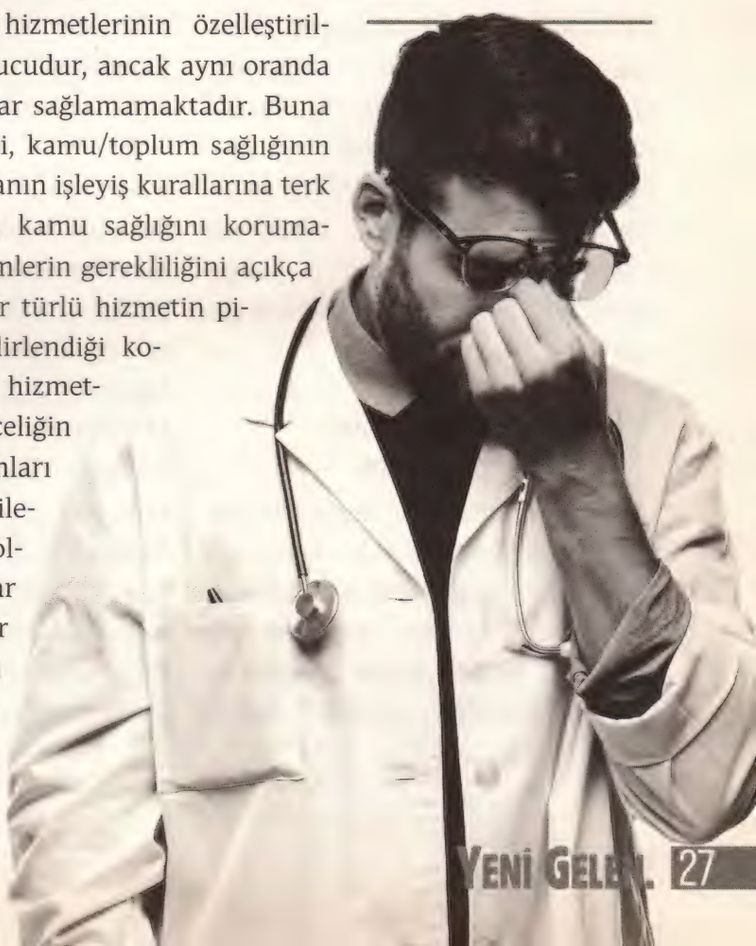

Mehmet Ali & Akşamsefası

ven ilişkilerini zayıflatmıştır. Sağlık hizmetlerinin özelleştirilerek piyasalaştırılması kamu sağlığı alanında büyük bir tahribat yaratmıştır. Yaşanan kriz ortamı kamu sağlığının önceliğini açıkça göstermektedir. Pandemi sadece sağlık hizmetlerinin aksamasına yol açmamış, sosyal yaşamı da birçok boyutuyla derinden etkilemiştir: Özellikle sosyal, sınıfsal, ırksal, etnik, cinssel, yaşsal eşitsizlikler, toplumsal destek ve dayanışma zayıflığı, sosyal damgalama/etiketleme tutumları, yoksunluk, güvencesizlik ve yalnızlaşma gibi fenomenler daha fazla görünürlük kazanmıştır.

SAĞLIKTA EŞİTSİZLİĞİN FARKLI TEZAHÜRLERİ

Sağlıkta eşitsizliğin değişik boyutları vardır. Eşitsizlik salt sosyal sınıf farklılaşmaları ile ilgili değildir; sağlığa erişim fırsatları açısından ırksal, etnik, cinssel, yaşsal kriterler de rol oynamaktadır. Öncelikle büyük sağlık riskleri karşısında hükümetler asimetrik bir tutum sergilemişler; ülkeler, bölgeler, yurttaşlar, sınıflar arasında öncelik ve ayrımcılık gözetmişlerdir. Koronavirüs riskine karşı sergilenen tutumlar ve risklere maruz kalma açısından yaş faktörü de önemlidir. Pandemi sırasında alınan karantina önlemleri yaşa bağlı eşitsizlikleri gündeme getirmiştir. Hastaneye yatış ve Kovid-19'dan ölüm riski yaşla birlikte artmaktadır. Mevcut neoliberal sistem görünüşte yaşlı insanları gözetip kollayan bir politikaya yönelmiş olsa da, pandeminin en olumsuz etkilediği kesimlerin başında yaşlılar gelmektedir. Açıktır ki yaşlılar toplumun dezavantajlı bir kesimini oluşturmaktadır. Çoğu ülkede yaşlı insanların en az bir kronik hastalığı bulunmaktadır. Ayrıca yaşlı insanlar fiziksel ve zihinsel sağlık sorunlarına karşı daha savunmasızdır. Bu nedenle toplumun bu kesiminin yetişkin bireylerden daha fazla sağlık hizmetine ihtiyacı vardır. Ancak mevcut ekonomik-politik sistem yaşlı nüfusa atıl bir kategori ve yük olarak yaklaşmaktadır.

Kovid ölümlerinin düşük gelirli topluluklar ve dezavantajlı azınlık gruplar arasında orantısız bir şekilde meydana gelmesi neoliberal esaslar üzerine kurulu sağlık hizmetleri sisteminin sosyal eşitsizlikleri derinleştirdiğini ortaya koymaktadır. Pandeminin salt fiziki veya biyolojik patolojiye yol açan bir hastalık olmayıp, aynı zamanda mental ve ruhsal hastalıkları (yas bozuklukları, duygu-durumsal bozukluklar, anksiyete, depresyon vb.) da tetiklediği düşünüldüğünde, yakın bir gelecekte daha fazla mental ve ruhsal sağlık hizmetlerine ihtiyaç duyulacağı aşikârdır. Bu, sadece daha fazla psikolog ve terapistin istihdam edilmesiyle çözülebilecek bir sorun değildir; aynı zamanda genel sağlık sisteminin radikal bir tarzda değişmesi gerekliliğini de göstermektedir.

Pandemiye maruz kalma olasılığı açısından çeşitli risk grupları vardır: En başta sağlık çalışanları (hemşireler, hekimler, taşeron usulü çalıştırılan sağlık işçileri), sanayi ve inşaat işçileri, nakliye firması çalışanları, gıda üreticileri, lojistik/dağıtım/kurye elemanları vd. Bu mesleklerde çalışanlar pandeminin yol açtığı sorunların çözülmesinde büyük roller üstlendiler, yaşamı kolaylaştırdılar, ancak aynı zamanda meslekleri gereğince pandemi risklerine en açık kesimi meydana getirdiler ve sağlığa erişim noktasında sıkıntı yaşadılar.

SAĞLIKTA IRKSAL, ETNİK AYRIMCILIK

Pandemi sırasında birçok ülkede ırksal eşitsizliği yansıtan örnekler dramatik bir biçimde su yüzüne çıktı.

Örneğin ABD'de Siyahiler, Hispanikler, Asyalılar, evsizler gibi imtiyazsız ve dışlanmış sosyal kesimlerin koronavirüs karşısında etkiye en açık ve korunaksız kesimler olduğu bariz bir şekilde ortaya çıktı. "Siyah" nüfusa kıyasla "Beyaz" nüfusun daha yüksek bir oranda aşılandığı ve sağlık hizmetlerinden daha fazla yararlandıkları görüldü. Hastalığın tedavisi sırasında yüksek ölüm oranları da çoğunlukla dezavantajlı kesimler arasında yaşandı. Hayatını kaybeden "Siyahi" insan sayısının "Beyaz"lardan iki kat daha fazla oluşu, koronavirüs pandemisinin insanlara "ayrımcı" davranmasının değil, eşitsiz sosyal sistemin bir sonucudur. Bir hemşirenin sosyal medya paylaşımında New York'taki Siyahi hastaların koronavirüsten değil, yanlış entübasyondan öldüklerini ağlayarak ifşa etmesi sağlık sisteminin eşitsizlik üzerine kurulu olduğunu göstermektedir.

Pandeminin sadece medikal açıdan değil, sosyal bakımdan da ağır bir maliyeti oldu. Ekonomik imkânlar bakımından olağanüstü kapasiteye sahip ABD'de koronavirüs nedeniyle olağanüstü rakamlarda kayıplar yaşanmış olması salt medikal bir perspektiften değerlendirilemez. Koronavirüsün yol açtığı hastalık Şubat 2020'den bu yana ABD'de en az 601.000 kişinin ölümüne yol açarken, 33.5 milyondan fazla vaka bildirildi (The Washington Post, June 2021).

Bilimsel literatürde sağlıkla ilgili sosyal sınıf farklılıklarını açıklamak amacıyla yürütülen belli başlı argümanlar istatistiki, medikal, materyalist ve kültürel yaklaşımlarla ifade edilmektedir. Her birinin kısmi geçerlilik payları vardır, ancak sağlık alanında yaşanan derin krizi açıklamak açısından sınırlılıkları söz konusudur. Sağlık hizmetine erişimde ve salgın hastalıklardan nispi etkilenme açısından sosyal sınıfın yanı sıra ırksal, etnik, yaşa ve cinsiyete ilişkin farklılaşmalar da rol oynamaktadır. Örneğin ABD'de ırksal ve etnik grupların sağlık profilleri sosyal eşitsizliği yansıtan önemli bir göstergedir. Farklı ülkelerde de durum değişmemektedir. Dezavantajlı sosyal grupların ölüm oranlarının nüfusun diğer kesimlerine göre çok daha yüksek olduğu görülmektedir. Yüksek morbidite ve ölüm oranlarında kötü ekonomik ve çevresel koşulların yüksek oranda etkili olduğu açıktır. Pandemiye maruz kalma açısından toplumsal cinsiyetin, yaşın ve kültürün de rol oynadığı görülmektedir. Kadınlar virüs ve diğer enfeksiyona bağlı birçok hastalığa daha yüksek oranda maruz kalmaktadırlar, ancak çeşitli sosyo-kültürel sebeplerle hastalıkla baş etme noktasında daha avantajlı bir kesimi oluştururlar: Bu durumda sağlığa karşı duyarlılık, sağlığı bozucu etkilere karşı önlem alma, riskli mesleklerde daha düşük istihdam oranı, tedaviye başvurma olasılığının daha yüksek olması vb. etkenler sayılabilir.

PANDEMİDE SOSYAL DAMGALAMA VE AYRIMCILIK

Sağlıkta damgalama, belli bir hastalık tanısı alan kişi ya da gruba, hastalığın görüldüğü alanlara yönelik olumsuz nitelikte yani itibarsızlaştırıcı ve ayrımcı tutumları ifade eder. Günümüzde tüm dünyayı etkisi altına almış olan pandemi nedeniyle damgalayıcı yaklaşımlarda belirgin bir artış görülmektedir. Bulaşa maruz kalan hastalar ve yakınları, sağlık çalışanları, belirli ülkeler, bölgeler, mahalleler, yurtdışı seyahatinden dönen bireyler, Asyalılar gibi gruplar damgalamaya ve saldırılara uğramışlardır. Damgalanma belirli bir sosyal zümrenin aşağılanması ve itibarının azaltılması anlamında kullanılmaktadır. Özellikle de bulaşıcı hastalıklarda, risk taşıyan kişiler hakkında gerçeğe dayanmayan bilgilerle basmakalıp yargılarda bulunulabilir. Sonuçta hedefteki insanlar ayrımcılığa maruz kalarak damgalanabilmektedirler (Goffman, 1968).

Goffman üç tür damgalama belirler: Karakter özelliklerinin damgalanması, fiziksel damgalama ve grup kimliğinin dam-

Hayatını kaybeden "Siyahi" insan sayısının "Beyaz"lardan iki kat daha fazla oluşu, koronavirüs pandemisinin insanlara "ayrımcı" davranmasının değil, eşitsiz sosyal sistemin bir sonucudur. Bir hemşirenin sosyal medya paylaşımında New York'taki Siyahi hastaların koronavirüsten değil, yanlış entübasyondan öldüklerini ağlayarak ifşa etmesi sağlık sisteminin eşitsizlik üzerine kurulu olduğunu göstermektedir.

galanması. Karakter özelliklerinin damgalanması zayıf irade, "normal" sayılmayan tutkular, katı inançlar ve sahtekârlık olarak algılanan bireysel karakter kusurlarıdır. Örneğin zihinsel bozukluk, mahkûmluk, sigara bağımlılığı, alkolizm, eşcinsellik, serserilik, radikal politik davranışlar bu türdendir. Fiziksel damgalama, vücudun fiziksel çarpıklık durumlarını (sakatlık vb.) ifade eder. Grup kimliği damgası ise belirli bir ırk, ulus, din veya mezhebe mensup olmakla ilişkilendirilen bir damgalamadır. Pandemi sürecinde bu damgalama türleri arasında özellikle grup kimliği damgalanmasına tanıklık edilmiştir. Dünyaya virüs yayıcısı olarak tanıtılıp damgalanan Çinliler, göçmenler, sokakta yaşayan kişiler, azınlıklar, yaşlılar, 20 yaş altı gençler vd. dışlanma ve damgalanmaya maruz kalan başlıca kesimler olmuştur. Damgalama, "normal/norma uygun" olarak kabul edilen kimlik, tutum ve davranışların korunması adına daha aşağı sosyal statüde ve riskli olarak görülen marjinal kişi veya zümrelerin itibarsızlaştırılması durumunu açıklamak için belirli stereotipler, metafor ve imgeler dolayımıyla inşa edilen söylemlerle örülür. Sınıfsal konum, etnik veya dinsel mensubiyet, ırk, yaş, cinsiyet, fiziksel (sakatlık, hastalık), ruhsal ve bilişsel kusurlar (nörolojik veya mental bozukluklar, kekemelik, disleksia vb.) ayrımcılık vesilesi olarak işler. İşsizler, dilenciler, cüzzamlılar, fahişeler, mülteciler, Siyahiler, Çingeneler, mahkûmlar gibi dezavantajlı sosyal gruplara karşı beslenen düşmanlık duyguları rasyonalize edilir. Bu kişilere yönelik olarak ezik, spastik, piç, moron, sapık gibi belirli damgalama terimleri kullanılır (Goffman, 1968: 14-15). Pandemide bu türden ötekileştirme örneklerine sıklıkla tanık olundu.

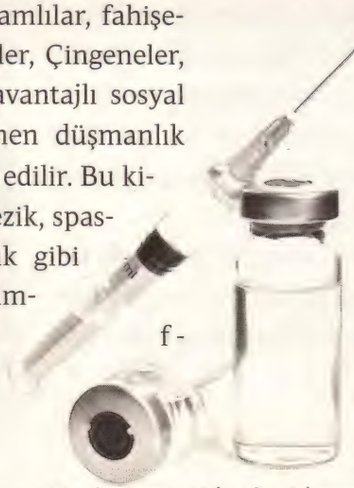

TÜRKİYE'DE PANDEMİ SÜRECİNDE İRRASYONEL İCRAATLAR

Türkiye'de hükümetin ve Sağlık Bakanlığının pandemiyle mücadelede rasyonel olmayan karar ve uygulamalara imza attığı görüldü. Genel sağlık açısından kritik bir dönemde Ayasofya Camii'nin açılışı, sergilenen kaderci yaklaşımlar, sağlık uzmanlarından ziyade Diyanet kurumu temsilcilerinin (imamlar, vaizler vs.) kamuoyu karşısında sahneye çıkması, iktidar partisinin halka açık siyasi kampanyaları, parti taraftarlarını ve bürokratları önceleyen aşılama faaliyetleri vb. skandal boyutlarına ulaştı. Siyasi kutuplaşma, kamuoyunun yanlış yönlendirilmesi, sağlık kurumlarında şeffaflıktan yoksunluk, tıbbi otoritenin siyasi otoritenin gölgesinde kalması, sağlıkta kayırmacılık ve ayrımcılık pandeminin olumsuz etkilerini derinleştiren başlıca etkenlerdi. Siyasi iktidarın Türk Tabipler Birliği, Türk Hemşireler Derneği gibi sivil sağlık örgütleri üzerinde baskılama yoluna gitmesi de pandemiyle etkin mücadeleyi aksatan bir unsurdu.

PANDEMİDE DERİNLEŞEN EKONOMİK KRİZ VE ÇALIŞMA HAYATI

Pandeminin görünür etkileri belki de en çok çalışma hayatında ve ekonomide göze çarpmaktadır. Salgın hastalığa maruz kalma ve ölüm korkusundan çok daha temel kaygılar, özellikle de ücret kısıtlaması, işsizlik, geçim zorluğu gibi güncel ve pratik sorunlar beşeri ilişkileri olumsuz yönde etkilemektedir. Küreselleşmenin açmaza girdiği günümüz koşullarında standart ekonomik önlemler sorunu kökten çözücü değil, ancak hafifletici olmaktadır. Devlet desteği ve sosyal politikalar, pandemi sürecinde işlerini kaybeden, güvenilecek hiçbir şeyleri olmayan, özel sağlık sigortasından yoksun geniş bir kesime koruma sağlamaktan uzaktır. Son otuz yıllık dönemde küresel ölçekte geçerli olan neoliberal politikalar kamu çıkarını gözetmek yerine bireysel sağlık hizmetlerini, sağlık alanında şirketleşmeyi, işletme çıkarlarını, ayrımcı sınıf/zümre siyasetini, kârlılık ve sürdürülebilir verimliliği, inovasyon yaklaşımını ve otoriterliği ön plana geçirmiştir. Bu durum kurulu sağlık sistemine güvensizliği ve müşterek çözümsüzlüğü beraberinde getirmiştir.

Pandemi çalışma yaşamını doğrudan ve olumsuz yönde etkilemiştir. Krizden yüksek ve orta-yüksek derecede etkilenen sektörlerde istihdam edilenler, işlerini kaybetme, ücretsiz izne çıkarılma, çalışma saatlerinin düşmesi ve düşük ücret gibi risklerle karşı karşıya kalmışlardır. Pandemi evden çalışanların oranının artmasını da beraberinde getirmiştir (Kara, E. 2020: 270). Ekonomik sistem evden çalışmayı teşvik etmekte, hatta kimi sektörlerde zorunlu tutmaktadır. Bu durum çalışanlar üzerinde fazladan riskler oluşturmakta ve iş güvencesini daha da sınırlayan bir etki yapmaktadır.

KAYNAKLAR

Goffman, E. (1968). Stigma: Notes on the Management of a Spoiled Identity. Pelican Books, 14-15.
Kara, Elif, (2020). "Covid-19 Pandemisi: İşgücü Üzerindeki Etkileri ve İstihdam Tedbirleri", Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Volume 7, Issue 5, 269-282.
The Washington Post, June 2021.

Mehmet Ali & Akşamsefası

ELVEDA HAYAT

■ CUMHUR TURAN

kırmızı dilini uzatmış
dokundu dokunacak
kaçamam ki
ayaklarım doğduğumdan beri
toprağa bağlı
burada / öylece / çaresiz
kurşuna dizilmeyi bekleyen
askerler gibiyim
yüreğim sarsılıyor
ateşin o ilk yalayışında
yapraklarım ağlaşıyor
dallarım titremede
köküm
en hazin türküyü söylemekte
biraz önce kaçtı sincap
kovuğumdaki evinden
acı feryatlar içinde
kaplumbağa
onlarca yıldır tanıdığım
kaçamadı
yandı oracıkta
bir sürü hayvan geçti
bağrışarak
hangi birini sayayım
bir zamanlar
Atatürk uçakları gelmişti
kurtarmışlardı hepimizi

zincirle bağlamışlar
kalkamıyorlar
çığlığımızı duyup
ağlıyorlar
tek dileğim yağmur
yuvam toprak gibi bana hayat veren
o da yok ki
ey rüzgâr bari sen dur
biraz soluklanayım
gökyüzünde kayan bir yıldız gibi
sesleniyorum
ey insanlar neredesiniz
onca oksijeni / onca gölgeyi
yeşilliği / çam balının özünü
boşa mı verdim
biliyorum
uzaklarda bir yerlerde
uzatmadan yardım elini
seyirci gibi bakan birileri var
kapalı yürekler tayfası
asla affetmeyeceğim / onları
ateşleri olacağım / cehennemde
ah yanmaya başladım
kucaklar gibi alevli diliyle
sardı gövdemi / bir meşale gibi
son sözüm / elveda hayat

HİPOKRAT ANDI VE BİZ

■ EMİNE AZBOZ

Hipokrat o çağda ilk kez Sara ve Zatürre hastalığına tanı koymuştur. Yaşadığı çağdaki inanışın aksine hastalıkların olağanüstü güçlerin, Tanrı ve Tanrıçaların gazabından kaynaklanmadığına inanmış, her hastalığın fiziksel ve gerçekçi bir açıklaması olduğunu düşünmüş bir hekimdir.

Tarihin en büyük doktoru ve modern tıp anlayışının temelini atan Hipokrat, andını okumadan kimse doktor olamaz, hekimlik de yapamaz. Ama ne yazık ki bizim aklı evvellerden biri bu andı yaptırmadı bu yıl tıp fakültesinden mezun olan doktorlara. Kendini hazret sanan, bunu sakıncalı bulmuş her he hikmetse? Niçin acaba? İşte sakıncalı bulunup öğrencilerin yemin etmediği o AND: Eşimin muayene odasından aldığım özgün metin:

"Hekim Apollon Desculapios, fiyagian Banacea ve bütün Tanrı ve Tanrıçalar adına and içerim, onları tanık tutarım ki bu an bunu ve verdiğim sözü gücüm kuvvetim yettiği kadar yerine getireceğim.

Bu sanatta hocamı babam gibi tanıyacağım, rızkımı onunla paylaşacağım. Paraya ihtiyacı olursa onunla bölüşeceğim, onun ailesini kardeş bileceğim. Öğrenmek istedikleri takdirde onun çocuklarına bu sanatı bir ücret veya senet almaksızın öğreteceğim. Reçetelerin örneklerini, ağızdan bilgileri (şifahi malumatı) ve başka dersleri evlatlarıma ve hocamın çocuklarına Hekim andını içenlere öğreteceğim. Bundan başka kimseye öğretmeyeceğim.

Gücüm yettiği kadar tedavimi hiçbir vakit kötülük için değil, yardım için kullanacağım. Ben, benden ağı (zehir) isteyene onu vazgeçireceğim gibi böyle bir hareket tarzını bile tavsiye etmeyeceğim. Bunun gibi bir gebe kadına çocuk düşürmesi için ilaç tavsiye etmeyeceğim. Fakat hayatımı ve sanatımı tertemiz bir şekilde kullanacağım.

Bıçağımı mesanesinde taş olan mustariplere bile kullanmayacağım. Bunlar için yerimi ehline vereceğim. Hangi eve girersem gireyim hastaya yardım için gireceğim. Kasıtlı olan bütün kötülüklerden kaçacağım. İster hür, ister köle olsun erkek ve kadın vücudunu kötüye kullanmaktan sakınacağım. Gerek sanatımın icrası sırasında insanlarla münasebette iken etrafımda olup bitenleri görüp işittiklerimi bir sır saklayacağım ve kimseye açmayacağım.

Binaenaleyh bu andı yerine getirirsem ve verdiğim sözden dönmezsem bütün hayatım süresince sanatım için insanlar arasında iyi ad kazanacağım. Yeminimden dönersem, bunun zıddına uğrayayım."

İLK TIP OKULUNUN KURUCUSU

Bu sözlerin neresinden gocundular, neyi sakıncalı buldular ki mesleğine yeni başlayacak doktorlara bunu okutmadılar veya sansürlediler. Önce Mustafa Kemal'in Gençliğe Hitabesi'ni sansürlemeye kalkışan kafa, bu kez de Hipokrat andını kaldırmaya çalışıyor. Dünyanın hiçbir yerinde tığ fakültesini okumadan hekim olmaz doktorlar. Bizde her şeye inanç penceresinden bakıp bilimi, aklı ötelemeye çalışan zahitler, yine iş başında demek ki! Bu zihniyet bu kutsal andın temelini atan Hipokrat'ı bilir mi ki? Tanırlar mı? Adını duydular mı? Bilime inanırlar mı? Akıllarını kullanırlar mı? Ne mümkün bunu yapmaları. Yapsalar zaten çağın insanı olur, çağının gereğini yaparlar. Ama yine de onlara dünyanın en büyük hekimi Hipokrat'ı anlatmak gerek:

O Hipokrat ki, İsa'dan 460 yıl önce yaşamış bir hekim Heraklides'in oğludur. Datça'nın komşusu, Kos (İstanköy) adasında doğan Hipokrat o çağda ilk kez Sara ve Zatürre hastalığına tanı koymuştur. Yaşadığı çağdaki inanışın aksine hastalıkların olağanüstü güçlerin, Tanrı ve Tanrıçaların gazabından kaynaklanmadığına inanmış, her hastalığın fiziksel ve gerçekçi bir açıklaması olduğunu düşünmüş bir hekimdir.

O Hipokrat ki, yaşamının önemli bir bölümünü gerçekçi olarak geçir-

miş, eski Yunanistan'ı dolaşarak pek çok hastalığı tedavi edip öğrenciler yetiştirmiş, dersler vermiştir.

O Hipokrat ki, kimi kaynaklara göre yaşamının erken dönemlerinde Mısır'a gidip Mısırlı ünlü bilgin İmhotep'in (M.Ö. 2980) tıp kitaplarını incelediği bilinir.

O Hipokrat ki, uzun yıllar Atina'da yaşamış, Teselya, Trakya, Makedonya ve Anadolu'ya geziler yapmıştır. Makedonya kralı Percidais'i tedavi etmiş, ünü İran'a dek yayılmıştır. Çağdaşı Pers hükümdarı Serhas'ın, kendisine zengin armağanlar gönderip İran'a davetini, ülkeme düşman olanların davetine gitmem, düşüncesiyle reddederek kabul etmemiştir.

O Hipokrat ki, Trakya'yı gezerken, çevrenin deli olduğunu söylediği Grek filozofu Demokritos'la (M.Ö.470-380) Abdrea'da tanışmış, deli olmadığını, aksine büyük bir düşünür olduğunu söylemiştir.

O Hipokrat ki, Anadolu ve Grek yarımadasında birçok yeri gezip dolaşmış, Datça'nın (Kindos'un) komşusu Kos Adası'nda eski dünyanın usa en çok dayanan tıp bilimini öğretmek amacıyla tıp okulu açmıştır. Bu, tıbbın en büyük doktorunun, "modern tıbbın babası" olarak anılmasına neden olmuştur. Ayrıca ona göre derslerindeki temel, tıbbın ilk kuralı etik'tir (ahlak), ilkesi ise verimlilik. Bu, Hipokrat andında açıkça görülür.

HEKİMLİĞİN VİCDANINI SİMGELEYEN YEMİN

Çağdaşı, doğu kültüründe "Eflatun" olarak bilinen M.Ö. 429'da doğan Platon "Protagorad" adlı eserinde, Hipokrat'tan "Koslu Asklepiades" olarak söz eder, ona saygılar sunar.

O Hipokrat ki, Aristotales'in (M.Ö. 334-323) öğrencisi Mennon tarafından yazılan kitapta onun temel hastalık kuramı anlatılır. Bu kitapta Hipokrat'ın, yanlış beslenme sonucunda sindirilemeyen bazı atıkların buhar çıkardığı, bu buhar atılamayarak hastalıkların nedeni olduğu fikri yer alır.

O Hipokrat ki, bilimsel tıbbın kurucusudur. Bu değerli hekimin M.Ö. 377'de ölümünden sonra düşünceleri kitaplaşarak günümüze dek aktarılmıştır. Tıbba ilişkin etik anlayışını özetleyen düşünceleri hekimlerin andı olarak karşımıza çıkar. Dünyanın her yerinde bu antla yemin etmeyenlerin tıbbiyeden mezun olsalar da doktor olmayacağını bilir misiniz pek sayın sayınlar.

Hipokrat'ın yaşadığı çağda, hekimler "asklapiadlar" adıyla loncalar halinde örgütlenirlerdi, bunun bizim ülkemizde günümüzdeki örneği Türk Tabipler Birliği'dir. O çağda hekimler, Tıp Tanrısı Asklepios adına ve kutsal inançlar üzerine yemin ederlermiş. O çağdan sonra Hipokrat üzerine yapılır bu yemin; Hipokrat Yemini adıyla anılır. O çağlarda tıpkı krallık ve hükümdarlıklar gibi hekimlik de babadan oğula geçermiş.

Doktorların mesleğe başlarken ettikleri Hipokrat yemini modern tıbbın etik ile ilgili bilinen en eski metnidir ve tıbbın kurucusunun anısını yaşatır. Zaman içinde bilimin gelişmesiyle ilkeleri değişikliğe uğramışsa da, temeli asla değişmez. Bu yeminin ilk kuralı, hastalara zarar vermemek, hastanın sırrını ölene dek saklamaktır.

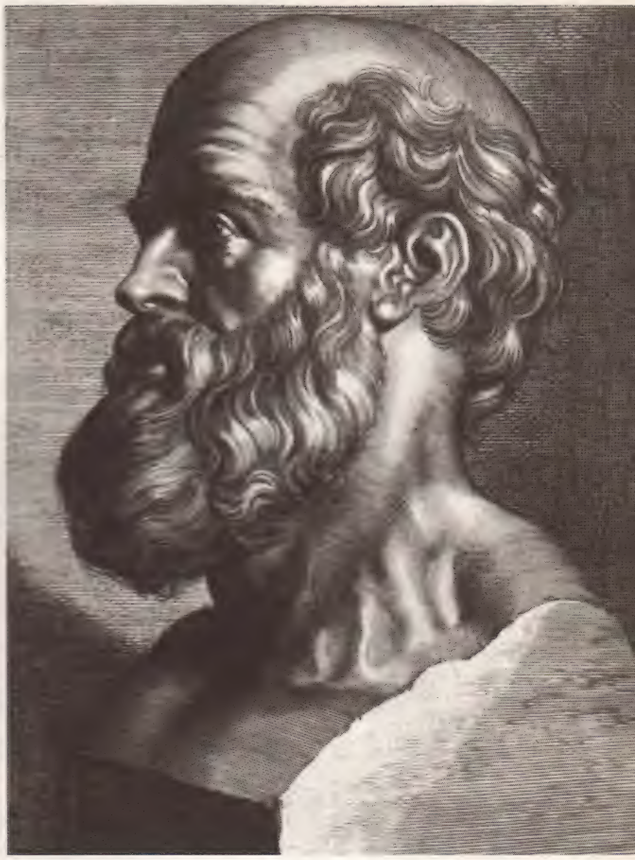

Doktorların mesleğe başlarken ettikleri Hipokrat yemini modern tıbbın etik ile ilgili bilinen en eski metnidir ve tıbbın kurucusunun anısını yaşatır. Zaman içinde bilimin gelişmesiyle ilkeleri değişikliğe uğramışsa da, temeli asla değişmez. Bu yeminin ilk kuralı, hastalara zarar vermemek, hastanın sırrını ölene dek saklamaktır. Hekimliğin de en önemli sembollerindendir. Yeminin yasal bir bağlayıcılığı olmasa da hekimlik ve yasaları yönünden önemli ve vicdanen bağlayıcıdır.

Anladınız mı efendiler, niçin tıbbiyeyi bitirenler bu yemini ederek mesleğe başlarlar? Ama sizlerin aklı ermez bu işlere. Salt çıkarsınız sizler.

Mehmet Ali & Akşamsefası

ORMAN YANGINLARININ ARDINDAN

■ ÜNAL AKKEMİK

Ormanlardaki aşırı odun üretimi yapısal bozulmalara ve yangınlara davetiye çıkarmaktadır. Son yıllarda, odun hammaddesi ihtiyaçlarının kendi ormanlarımızdan karşılanmasına yönelik baskılar sonucu, **2005 yılında 13 milyon m3 olan odun üretimi 2017 yılında 18,5 milyon m3, 2020 yılında ise 28,5 milyon m3'e çıkarılmıştır. Son dört yılda (2017-2020) odun üretimindeki artış oranı %53'ü bulmuştur.**

Mehmet Ali & Akşamsefası

Türkiye; Doğu Akdeniz Havzasında, 78,36 milyon hektarlık alanının 22,9 milyon hektarı ormanlarla kaplı olan bir ülkedir. Orman Genel Müdürlüğü (OGM) kayıtlarına göre ormanların %65'i yangın riskiyle karşı karşıyadır. Yangın kayıtları, yıllık orman yangını sayısının kısmen bir artış gösterdiğini ortaya koyarken yangın başına düşen yanan alan miktarının çok yüksek oranda arttığını göstermiştir. Antalya ve Muğla'daki son yangınlar ise tümüyle istatistiklerin dışında bir büyüklükte olup 150 bin hektara yakın alanın yok olmasına neden olmuştur.

Orman yangınları da boyut değiştirerek "mega yangınlar" haline gelmiştir.

Orman yangınları, Akdeniz havzasında yüzbinlerce yıldan buyana meydana gelen doğal bir olaydır. Buna karşın insan nüfusunun ve orman-insan etkileşiminin artmasıyla yangın sayısı 10 kat artmıştır; Orman Genel Müdürlüğü verilerine göre her 10 yangından 9'unun nedeni insandır.

Son yıllarda insan etkisiyle iklim de değişmektedir. Küresel iklim değişikliğine bağlı olarak orman yangın sayısının ve şiddetinin de arttığı yönünde bilimsel veriler yayınlanmaya başlanmıştır. Ülkemizin de içinde bulunduğu Akdeniz havzasında, iklim değişikliğinin etkisinin daha fazla olması, yangın sezonunun uzaması, yarı kurak ve kurak alan miktarının yükselmesi ve orman yangınlarıyla mücadele maliyetlerinin artması beklenmektedir.

ORMANLARIMIZ PARÇALANIYOR

Son yıllarda ormanlarımız hızla parçalanmaktadır. Bu parçalanma mevzuattaki değişikliklerle her geçen yıl daha da kolaylaşmakta ve hızlanmaktadır. Özellikle TAŞ, KUM OCAKLARI, MADENCİLİK, HES, RES, TURİZM TESİSLERİ, YÜKSEK GERİLİM HATLARI ve ÇÖP DEPOLAMA ALANLARI gibi nedenlerle, 2008 - 2019 yılları arasındaki 11 yıllık kısa süre içinde, ormanlarımızdaki parça sayısı 102 binden, 159 bine çıkarak %56 artmış, 10 hektardan büyük orman alanlarının sayısı azalırken, 10 hektardan daha küçük orman alanlarının sayısı %118 artmıştır. **Bu veriler büyük orman alanlarının, hızla parçalanarak küçük alanlara dönüştüğünün kanıtıdır.** Buna büyük bir bölümü orman ekosistemi oluşturmaktan oldukça uzak olan **135 bin hektar** civarındaki özel ağaçlandırma tahsisleri dâhil değildir.

Peki, bu değişiklik ve uygulamaların yangınlarla ne gibi bir ilişkisi vardır?

Bu uygulamalar, ormana giren ve faaliyet gösteren insan ve ekipman sayısını artırmıştır ve özellikle yangın sezonunda ormanların daha kolay yanması ve daha fazla alanın yok olmasına neden olmaktadır.

Bu süreçte; orman içi ve yakınında **turistik tesisler ile yazlık türü** yerleşimlerin hızla artması ve bu yerleşimlerin orman yangınları ile ilgili tedbirleri almaları konusunda önleyici bir mevzuat bulunmaması, köyden kente göçün artarak devam etmesi sebebiyle boşalan **köylerde yanıcı madde** birikiminin aşırı şekilde çoğalması, **bağ bahçe temizliği, anız yakma gibi** sebeplerle meydana gelen kırsal alan yangınları konusunda caydırıcı bir düzenleme bulunmaması da orman yangınlarını artıran diğer nedenleridir.

Orman yangınına neden olan insan etkisi çok fazla ve çeşitlidir.

Diğer yandan ormanlardaki aşırı odun üretimi yapısal bozulmalara ve yangınlara davetiye çıkarmaktadır. Son yıllarda, odun hammaddesi ihtiyaçlarının kendi ormanlarımızdan karşılanmasına yönelik baskılar sonucu, **2005 yılında 13 milyon m3 olan odun üretimi 2017 yılında 18,5 milyon m3, 2020 yılında ise 28,5 milyon m3**'e çıkarılmıştır. **Son dört yılda (2017-2020) odun üretimindeki artış oranı %53'ü bulmuştur. Bu durum,** ormanlarımızın geleceğine büyük zararlar vermektedir. Artan odun hammaddesi ihtiyacı yerli kullanımdan çok ihraç ürünlerinin hammaddesidir ve ormanlarımızın ekolojik dengesi, yurt dışına ihraç

Mehmet Ali & Akşamsefası

edilmek üzere bozulmaktadır.

28 Nisan 2018 tarihinde yürürlüğe giren 7139 sayılı torba yasa ile 6831 sayılı orman kanununa eklenen Ek.16. madde ile "Sınırları Cumhurbaşkanınca belirlenecek aşağıdaki yerler, bu Yönetmelik kapsamında orman sınırları dışına çıkarılabilir: a) Tarım ve Orman Bakanlığınca, bilim ve fen bakımından orman olarak muhafazasında hiçbir yarar görülmeyen ve tarım alanına dönüştürülmesi de mümkün olmayan yerler; b) 7139 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 28/4/2018 tarihi itibari ile üzerinde yerleşim yeri bulunan yerler; c) Yerleşim yeri oluşturulması uygun olan taşlık, kayalık, verimsiz ve fiilen orman vasfı taşımayan yerler" şeklinde kanunlaşmıştır.

Son olarak ormanlık alanların yönetimiyle ilgili turizm amaçlı tesisler için tüm yetki Kültür ve Turizm Bakanlığına verilmiştir. Bunların hepsi yangınlara davetiye çıkaran nedenler ve uygulamalardır.

ORMAN YANGINLARIYLA MÜCADELE BAŞARILI MIDIR?

Öncelikli olarak bu son yangınlarla mücadele konusunda 150 bin hektara yakın bir orman alanı yanmışken bir başarıdan söz etmek olanaklı değildir. Başarısızlık neredendir? Nedenleri nedir ve ne gibi önlemler alınmalıdır? Bunlar yanıtlanması gereken önemli sorulardır.

Özellikle belirtmek isterim ki, sahada mücadele eden tüm orman emekçileri (orman mühendisleri, orman yangın işçileri ve gönüllüler) canla başla mücadele ettiler ve ediyorlar. **Sahada görev yapan tüm emekçilere** tüm toplum olarak şükranlarımızı sunmalıyız. **Onlar bu değerlendirmenin tümüyle dışındadır.**

2019 yılı Tarım Orman Şurası Orman Yangınlarıyla Mücadelede Yenilikçi Yaklaşımlar Grubu Çalışma Belgesinde orman yangınlarıyla ilgili zayıf yönler açıklanmış ve aslında Orman Bakanlığı nerede eksiklikleri bulunduğunu oldukça güzel açıklamıştır.

Zayıf Yönler:

1. Orman yangınları ile mücadelenin en önemli bileşenlerinden olan arazöz ve yer ekiplerinin, orman yangın işçilerinin azalması nedeniyle yeterli sayıda oluşturulamaması,

Son dört yılda (2017-2020) odun üretimindeki artış oranı %53'ü bulmuştur. Bu durum, ormanlarımızın geleceğine büyük zararlar vermektedir. Artan odun hammaddesi ihtiyacı yerli kullanımdan çok ihraç ürünlerinin hammaddesidir ve ormanlarımızın ekolojik dengesi, yurt dışına ihraç edilmek üzere bozulmaktadır.

2. Orman yangın işçilerinin yaş ortalamalarının yükselmiş olması nedeniyle fiziksel özelliklerinin yeterli olmaması,

3. Orman yangınları konusunda uzmanlaşmış teknik personelin rotasyonla başka görev ve yerlere atanması nedeniyle orman yangınları konusunda kurumsal hafızanın zayıflamış olması,

4. Üniversiteler, araştırma kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları tarafından orman yangınları konusunda Orman Genel Müdürlüğünün ihtiyaçlarını karşılayacak yeterli çalışmaların yapılamaması,

5. Kamuoyunun orman yangınları konusunda yeterli ve doğru bilgiye sahip olmaması.

Tehditler:

1. Yangın işçilerinin yaş ortalamasının sürekli olarak yükselmesi ve işçi sayısının sürekli azalmakta olması

2. Orman köylerinde genç nüfusun azalmış olması sebebiyle yangına müdahale edecek gönüllü kalmaması,

3. Köyden kente göçün artarak devam etmesi sebebiyle boşalan köylerde yanıcı madde birikiminin aşırı şekilde çoğalması,

4. Küresel iklim değişikliğine bağlı olarak orman yangın sayısının ve şiddetinin artması, yangın sezonunun uzaması, yarı kurak ve kurak alan miktarının yükselmesi, orman yangınlarıyla mücadele maliyetlerinin artması,

5. Orman içi ve yakınında turistik tesisler ile yazlık türü yerleşimlerin hızla artması ve bu yerleşimlerin orman yangınları ile ilgili tedbirleri almaları konusunda icbar edici bir mevzuat bulunmaması,

6. Artan enerji ihtiyacı ile birlikte orman içlerine inşa edilen alternatif elektrik üretim tesisleri sayısının hızla artması,

7. Bağ bahçe temizliği, anız yakma gibi sebeplerle meydana gelen kırsal alan yangınları konusunda caydırıcı bir düzenleme bulunmaması.

Makilikler, genellikle kızılçamla birlikte ya da sadece maki toplulukları halinde bulunur. Bu yapı; herdem yeşil, kurak koşullara uyum sağlamış ve elverişli koşullarda ağaç boyuna ulaşan ancak verimsiz alanlarda çalı formunda kalmış başta kermes meşesi olmak üzere, sandal, keçiboynuzu, akçakesme, delice, cehri, çalba ve mersin gibi bazıları ülkemiz için endemik olan türlerden oluşur.

ORMAN YANGINLARINDA HAVA ARAÇLARINA İLİŞKİN TARTIŞMA

Orman Genel Müdürü Bekir Karacabey, yaptığı bir konuşmada, **"2020 yılında çıkan yangın sayısının son 10 yılın ortalamasına göre yüzde 35 oranında artış gösterdiğini belirterek, Orman Yangınlarıyla Mücadelede Yeni Yaklaşımlar Çalıştayı ile insansız hava ve kara unsurlarının geliştirilerek yanan alanların azaltılması ve yangınla mücadele maliyetlerinin düşürülmesini amaçladıklarını"** söylemiştir.

Artık bu uçak ve helikopter tartışmasının bitmesinin, Türk Hava Kurumunun tümüyle ihale dışı tutularak Orman Genel Müdürlüğü ile işbirliği halinde yeterli bir uçak, helikopter ve insansız hava aracı filosunun oluşturması gereklidir. Bu filonun da en geç gelecek yılın Nisan ayında oluşturulması şarttır.

Orman yangınlarının sorumlusu çamlar mıdır?

İlk defa bir yangında, kızılçam ve özellikle de kozalakları yangının suçlusu ilan edilmiştir. Bu doğru değildir. Kızılçam kozalakları 7-8 yıl kadar ağaç üzerinde kalmakta ve bol tohum oluşturmaktadır.

Her ne kadar yanıcı madde yükü fazla olsa da kızılçam; Akdeniz ekosisteminde yaşamını sürdürebilen, yangın sonrasında tohumları doğal yolla çimlenebilen, maki vejetasyonuyla uyumlu bir şekilde, zengin bir biyolojik çeşitliliğe ev sahipliği yapan önemli bir ağaçtır. Orman yangınlarında en çok yanan ağacımız kızılçam, hem dünyada hem de ülkemizde en geniş yayılışa sahip ağaçtır; bu ağaç günah keçisi ilan edilmemeli, sorumluluk yangınla mücadelede verilen kararlar ve karar vericilerde aranmalıdır.

Çam ağaçlarının suçlanmasıyla ilgili bir diğer açıklama da bunların yurt dışından getirilmiş ağaçlar olduğuna ilişkin yazılanlar ve çizilenlerdir. Anadolu'da doğal olmadığı ve 1950'lilerden sonra ülkemize getirildiği akıl dışı bir yaklaşımdır.

Ülkemizde 5,2 milyon hektar kızılçam, 4,2 milyon hektar karaçam, 1,4 milyon hektar sarıçam, 125 bin hektar fıstık çamı ve yerel olarak az bir alan kaplayan Halep çamı olmak üzere 5 çam türümüz milyonlarca yıldan bu yana evrimleşerek bugüne gelmiş türlerdir. Ülkemizde çam fosillerinin yaşı 41 milyon yıl öncesine gitmektedir ve bu toprakların asli ağacı olarak hayatlarını sürdürmektedir.

Yeri gelmişken biraz da Akdeniz ormanlarından söz etmek istiyorum. Akdeniz Bölgesinde, bölgedeki iklim etkisiyle kızılçam ve makiliklerden oluşan bir orman yapısı hâkimdir. Kızılçam; Akdeniz Bölgesinde 0-1200 m, Ege Bölgesinde 0-1000 m ve Ka-

radeniz Bölgesindeki vadilerde de 0-500 m aralığındaki kuşakta yaşayan ve 5,2 milyon ha alan kaplayan bir ağaçtır

Makilikler, genellikle kızılçamla birlikte ya da sadece maki toplulukları halinde bulunur. Bu yapı; herdem yeşil, kurak koşullara uyum sağlamış ve elverişli koşullarda ağaç boyuna ulaşan ancak verimsiz alanlarda çalı formunda kalmış başta kermes meşesi olmak üzere, sandal, keçiboynuzu, akçakesme, delice, cehri, çalba ve mersin gibi bazıları ülkemiz için endemik olan türlerden oluşur.

6831 sayılı yasanın 1/J maddesinde *"Funda veya makilerle örtülü orman ve toprak muhafaza karakteri taşımıyan yerler"* orman sayılmamaktadır. Bu doğru bir ifade olmayıp bu alanların kolaylıkla gözden çıkarılmasına yol açabilmektedir. Nitekim aynı kanunun 2/A bendinde *"...orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiçbir yarar görülmeyen aksine tarım alanlarına dönüştürülmesinde yarar olduğu tespit edilen yerler ile halen orman rejimi içinde bulunan funda ve makilerle örtülü yerlerden tarım alanlarına dönüştürülmesinde yarar olduğu tespit edilen yerler"* orman dışına çıkarılabilmektedir.

Maki yerine kullanılması gereken doğru isim **"Akdeniz sert yapraklı orman"**dır. Bu konunun orman fakülteleri ve Orman Genel Müdürlüğü tarafından tartışılması ve mevzuatta değişiklik yapılarak tüm makiliklerin "Akdeniz Sert Yapraklı Ormanlar" olarak orman sayılması doğru bir karar olacaktır.

Çünkü bu alanlar, Akdeniz iklimi etkisiyle oluşmuş ve yangınların da ekosistemin temel unsuru olduğu önemli bir ekosistemdir. Göz ardı edilen bir husus da bu alanların yüksek düzeyde biyolojik çeşitliliğe sahip olması, iklimi dengeleme, toprak ve su koruma özelliğinin olmasıdır. Örneğin ülkemizde doğal yetişen 22 cehri (kördiken) türünden 7'si Antalya ve Mersin'de maki elemanıdır ve 5'i endemiktir; bu tür için bu makilikler bir gen merkezi özelliğindedir. Kekik, dağ kekiği, adaçayı, çalba gibi çoğu endemik türle temsil eden tıbbi ve aromatik bitkiler makiliklerde bulunan türlerdir.

YANGIN SONRASINDA NELER YAPILMALIDIR?

Yangın sonrasındaki en önemli aşama ise planlama ve ekosistemin kendisini onarmasına olanak sağlayan ormancılık uygulamalarıdır. Yangın geçiren kızılçam alanlarında hemen fidan dikilmemelidir. Otuz yaşın üzerindeki kızılçam ormanlarında, yanan saha çevrilmeli ve tohumların çimlenmesi için bir vejetasyon dönemi beklenmelidir. Bu sürede, otsu flora ve maki elemanları da tohum ya da kök ve gövde sürgünüyle yeniden canlanmaktadır.

O nedenle öncelikli olarak 30-35 yaşın üzerindeki yanan sahalarda ekolojik restorasyonun doğal yollarla başlaması ve devamında da tamamlama yapılması gereklidir. Böylece; kızılçam ve maki ekosistemlerinin süreklilik ilkesi çerçevesinde kendini yenilemesi sağlanacaktır. Ayrıca, gereksiz masraflardan kaçınılmış ve fidan bağışı yapmak isteyen bazı büyük şirketlerin kendilerini aklama yarışına son verilmiş olacaktır.

Henüz daha tohum oluşturmaya başlamamış, 25-30 yaşın altındaki genç kızılçam sahalarında ise fidan dikilmesi gereklidir. Böyle sahalar, ekosistemin sürekliliği için "Özel Ağaçlandırma Yönetmeliği" kapsamına alınmamalı, ekosistemdeki türler tercih edilmelidir.

Cumhurbaşkanlığı ve Bakanlık Makamları sürekli olarak ağaç dikimini vurgulamaktadır. Biz bilim insanları ise ekosistem vurgusu yapmaktayız. Böyle doğal ormanlardaki en önemli ormanlaştırma faaliyeti ekosistemin yeniden kazanılmasıdır.

Ağaçlandırmalarla orman alanlarının arttırıldığı vurgulanmaktadır. Oysaki resmi rakamlara göre; **Türkiye'de 1946 ile 2019 yılları arasında yapılan ağaçlandırma miktarı 2,5 milyon hektara** yakın olmasına rağmen ülkede ağaçlandırma yoluyla kazanılmış orman alanı miktarı sadece **717 bin hektardır** (FAO, 2020a; 2020b). Yani ağaçlandırmayla kazanılmış ormanlar tüm ormanların %3,2'sini oluşturmaktadır. 19 yıllık AKP döneminde bu oran %0,6'dır. Milyarlarca fidan dikildiği belirtilmiştir. Peki, bu fidanlar nereye dikilmiş ve ormanlaştırılmıştır.

Bu oran dünyada da sadece %7'dir (FAO, 2020a). Bu açıdan orman kurmak amacıyla yapılan ağaçlandırma çalışmalarına daha fazla önem verilmesi gerekmektedir.

Özetle, AKP döneminde ağaçlandırmayla kazanılan alan yaklaşık 135.000 hektardır; sadece bu yangınlarla kaybedilen alan ise 150.000 hektar kadardır. AKP iktidarı kazandırdığı orman alanlarını bir yangınla geri kaybetmiştir.

Ekosistem bize değil bizim ekosisteme uymamız gerekmektedir.

Yangına dirençli olan Akdeniz servisi ağaçları da özellikle kent çeperlerine dikilebilir. Ormanlarla bütünleşen yerleşim yeri kenarlarına yapılacak bilimsel toplantılar sonrasında belirlenecek ağaç türleri dikilebilir.

SIĞLA

■ SERAP ŞAHİN

Lodosun getirdiği o ılık, güzel hava ciğerlerime doldukça içimde küçük mutluluklar uçuşuyor. Birazdan mevsimin tatlı yağmurlarıyla şenlenir toprak. Bizim burada ilkbahar, bayram gibi yaşanır. Doğanın uyanış bayramı...

Tek katlı, beyaz boyalı evimizin bahçesinde, ananemin diktiği asmanın altında oturuyorum. Karşımda Ege denizinin hafif dalgalı hali, koşuşan balıklarla dans ediyor. Kayalık bir bölgede duran evimizin etrafı ağaçlarla çevrili. Doğanın bizi kabul etmiş olmasına seviniyorum. Bilirsiniz, insanlar doğa için yeterince tehlikelidir fakat doğa çok cömert. Sizi bilmem ama bazen utanıyorum insan halimden, doğaya layık olamadığım hissi kaplıyor yüreğimi, utanıyorum...

Evimizin hemen arkasında kızılçam ormanı var. Bazen onlarla konuşuyorum, yaz aylarındaki dayanıklılıklarını gördükçe, "Yahu insan olsan çatlardın, bu sıcağa nasıl dayanıyorsun?" diyorum. Beni duyduğunu, anladığını biliyorum. İtiraf edeyim; çocukluğumda yaşadığım tüm duyguları saklamadan anlattığım tek varlık, bu kızılçam ağaçları. Deli olduğumu düşüneceksiniz ama inanın bir insanda bulduğum huzurdan ve güvenden daha fazlasını veriyor bana... Çan seslerini duyuyorum, birbiriyle bir orkestranın uyumu gibi evrene yayılan sesleri. Annem, ağıldaki keçilerimizi otlatmaya götürüyor. O yüreğindeki sevgi yüzüne, yüzünden göğün rengine yansıyor. Annemdeki tüm sevgilerin sonsuz olduğunu düşünüyorum. Bana bir bakışı var, sanki gözleriyle sarılıyor. İşte bu keçiler de benim kadar şanslılar. Çan sesleri yavaş yavaş uzaklaşıyor, evimizin bahçesinde bir köşede sebzelerimiz yetişiyor. Ben kendimi bildim bileli bu toprakların can suyu; annemle babamın emeğidir. Doğayı öylesine seviyorlar ki, onun bize doğru attığı her adımı kendilerinde taşıyorlar. Ben, asmanın altında ananemin diktiği yün minderlerin üzerinde oturuyorum. Ananem Hakk'a varalı iki sene oluyor ama benden gitmiş değil. Ne zaman avuçlarımı toprakla doldursam yüzünü görüyorum. Bir keresinde beni yanına oturtup avuçlarını toprakla doldurmuştu. Bu hareketine anlam veremediğim bir anda anlatmaya başlamıştı:

"Kara kuzum, işte insanın başladığı yer! (avucundaki toprağı gözleriyle işaret ederek) İnsan ki bu topraktan var edildi, o zaman dünya daha hızlı dönmeye başladı. İnsan çoğaldıkça ağaçlar, şu dingin akan su, çiçekle koklaşan arı, yüzü gözü masumlukla dolu hayvanlar da çoğaldı. Ne zaman ki insan bu bir avuç topraktan geldiğini unutur, işte o zaman buralar yangın yerine döner kuzum. Sen hep insanlığını hatırla, bu dünyanın sadece senin olmadığını bil emi yavrum?"

Bir avuç toprağı benim avuçlarıma koyuvermişti. O günden sonra hep bunu düşündüm. Ben, dünya üzerinde küçücük bir noktaydım sadece; bir ağaçtan daha küçük, bir çiçekten daha zayıf, bir hayvandan daha geride bir insan...

Size buraları anlatmaya devam edeyim. Evimizin yakınları defne, bodur sakız, andız ağaçlarıyla dolu. Komşumuzun arıları yeni arkadaşlar edinsinler, birlikte daha güzel ballar üretsinler diye doğanın sonsuzluğunda dolaşıyorlar. Ağustos ayında geri dönecekler ve ekim ayında da bize tüm yaz neler yaptıklarını anlatacaklar, bir kaşık çam balının yanında kanat çırpışlarıyla şenlenecek buralar. Denize doğru giden patika yolun hemen solunda kelebek ağacına giden başka bir yol var. Kelebek ağacı ki bu yörenin belli bir inanışının hakimi olmuş ağaçtır. Yörenin yaşlı insanlarına:

"Etmeyin teyzem, bu bildiğin akçaağaç" desem de bana inanmazlar. "Kelebekler bu ağaçta can buluyorsa vardır bir hikmeti," derler. İnanmasam da bir ağacın gücünü bilirim. En ümitsiz olduğum zamanda beni ayağa kaldırır ve silkelenmem gerektiğini öğretir. Şimdi bu düşüncelerimi de teyzelere kabul ettiremem tabii.

Bazı geceler komşular gelir, bu sedirde otururuz. Yemekler yenir, kahkahalar havanın yüzüne karışır, bazen uzun sessizlikler hakim olur. Gece midir gündüz müdür bilinmez, biri Hakk'a kavuşmuştur böyle zamanlarda. Yöre insanı, cebinde hep bir avuç toprak taşır nereden geldiğini unutmamak için. Kızılçam ormanının üst tarafında dar bir yol vardır, köyler arası yola çıkılır da bazen sebze satılır. Böyle geçinilir buralarda. Her şey para etmez ya en çok da buna sevinirim. Ben şehirde okumaya gittiğimde en çok bu konuda zorlanmıştım. Suyu para, havası para...

Doğanın varlığıyla yaşattığı cennette doğmuş ve büyümüş bir insanım. Cebimde hep bir avuç toprakla yürürüm. Geldiğim yeri unutmam, unutamam. Annemle babamın avuçlarındaki toprak dolu çizgilerden yürümüş, süt kokulu kuzularla birlikte oyunlar oynamış bir insanım.

Belki de bir gün; hiç bilemeyeceğim bir sebeple anıları, çocukluğu, evi, dünyası küçük bir kıvılcımın göğe varan yangına dönüştürdüğü bir cehennemde kalan; sıfatı itfaiye eri olan bir insanım. Basit, sıradan...

Adım Uğur, geleceği çalınmış bir itfaiye eri...

Mehmet Ali & Akşamsefası

YÜREĞİNDEN AKREP SOKANLARIN ÖYKÜSÜ

■ MÜJDAT GÜVEN

(Ölü Güvercinler Ülkesi›ne)

Doğrulup baktı pencereden, deniz az uzakta masmavi, gök onu kıskandıracak kadar duru ve güneş yaramaz ama tatlı bir çocuk gibi sızıyordu perdenin kenarından içeri. Sahilde iki sevgili ellerinde bütün dünyayı saklıyor gibi sımsıkı, el ele, bıraksalar dünya savaşı çıkacakmış gibi falan değil, dünya savaşı olsa umurlarına bir tek kurşun sesi düşmeyecek gibi. Arabalar yüksek sesli şarkılar çalarak geçiyordu caddeden. Sokaktan çocuk sesleri geliyordu, cıvıl cıvıl ne güzel. Sonra güvercinleri geldi aklına, gökyüzü zapt edilmiş güvercinleri, öbür yanında.

Gökyüzünü, denizi, güneşi yalancı bir sevgiliyi terk eder gibi bırakıp döndü, oturdu tekrar masasına, hiç unutulmamış, hep sancıtan bir sevgiliye bakar gibi baktı fotoğrafa, unuttuğu sigarası tükenmişti küllükte. Kül olan sadece sigara değil, değil işte diye geçirdi içinden, duyan duydu, duyanlar öldü, duymayanlar masum değil.

Güvercinleri düşündü, bir de zapt edilmiş yanlarını umudun.

Tek bir tuşla kapatıp fotoğrafı, açılan bembeyaz sayfaya yazmaya koyuldu. Sonra dizildi sözcükler peşi sıra; boğazına. Utandı.

Acının fotoğrafını mı yazacaktı şimdi, bembeyaz kâğıda kapkara bir kareden, mutluluğun resmini çizebilmiş miydi Abidin? Umudun türküsünü mü söyleyecekti ölü güvercinlerin ardından yoksa acının feryadını mı avazı çıktığı kadar?

Hangi türkü söylenir bunca sene bu acının feryadıyla, gökleri zapt edilmiş ölü güvercinler ülkesinde. Hangi lisan yetişir acılarımızı nakletmeye, duble yollardan, hava üslerinden nakledildiği kadar?

Önce suçlayan gözlerle baktı, sonra acıyan bakışları dövdü kana basmadığını sananların yürüdüğü kaldırımlarını bu şehrin.

Ve sonra tekrar alaycı bir gülümsemeyle baktı, bağırdı:

- Hayır utanmıyorum, utanmıyorum boynuma geçirdiğiniz kahpeliğinizden, utanmıyorum ulan!

Utanmıyordu evet, acıyordu, içinde bir yer acıyordu ve içinde bir yerleri acıtanlara acıyordu en çok. Susmak ne acı, binlerce sözcüğe sığdırmaya çalışsan yetmeyecek olanı susmak ne acı

Kaldırıp kafasını bir başka fotoğrafa baktı:

- Evet utanmıyorum, kahpeliği giyinmişlerin karşısında çıplaklığımdan utanmıyorum ulan!

Utanmıyordu, evet binlerce fotoğraf arasından dolaşıyordu yüreği, başı dik değildi ama utanmıyordu.

Sonra buğulu bir camdan bakar gibi baktı çok uzaklara gözleri; dumanlı, yangın yeri, savaş meydanı, güvercin ölüsü, akrep tarlası...

Sonra utandı, acıdı, incindi, yüreği dağlandı, dağlar uyandı... Bütün ölü güvercinler adına kendinden utandı.

Sonra durup bir defa daha o fotoğrafa baktı, bir daha, bir daha, bir daha... Sildi bütün yazdıklarını birden, sayfa yine bembeyazdı. Önce alaycı bir gülümseme düştü dudaklarına sonra katır yükünce, akrep izince acı bir ümitsizlik.

Sırtında akrebi geçirir bir kurbağa ümitsizliği; kandan bir ırmağın ortasında.

Sonra fısıldadı bütün güvercinler adına bir kurbağa; artık nehrin ortasındayız, kana bulandık

"beni öldürürsen yaşayamazsın artık!"

Uzaklardan bir rüzgâr, külü döktü parmaklarının arasına, umut daragacına asıldı, zeytin dalında. Dudaklarında gökyüzünün isyan çığlığı. Sol yanında umudun ölüsü, yaşamak sancısı, bir ölü güvercinin boynunda...

Dönüp baktı fotoğrafa:

"Akrep" yüreğinden sokmuştu.

O derin yara, o en kara, o an kara...

BİR HAFİF MELTEM

■ SERTAN BALKAN

bir hafif meltem esiyor Ramallah'ta
gökyüzünde renk renk uçurtmalar uçuyor
bisikletlerle çocuklar geçiyor
bulutlar geçiyor üstümüzden sıralı sırasız
kentlerin üstünden vızır vızır uçaklar,
insanlı, insansız.
kısık sesli bir ezan okunuyor şimdi
zar zor işitilir yankısı kulaklarda
ikindi vakti midir nedir
bir yıldırım, bir gök gürültüsü sonra
bir sağanak boşalıyor
ansızın bir hurma ağacı devriliyor
ama yağmur değil
bombalar düşüyor sokaklara.
bir hafif meltem esiyor Ramallah'ta
toz bulutları, yasemin kokuları arasında
kentler ve üsler arasında insanlar
polenler değil ölümü taşıyor zehirli bir rüzgâr
bir seçim yapılmalı artık Bay Hamr
taşlar ve tanklar arasında
halklar ve sizin aranızda bir seçim.
yanılıyorsam düzeltin Bay Hamr
öldürmek ucuzdu nazarınızda
bombalar, jetler, tanklar gibi;
Ortadoğu kışlalarında erler gibi ucuz;
ama sulama sistemleri, aşılar, tohumlar
güneş panelleri ve yaşamak pahalı,
bunların Bay Hamr, ağır bedelleri vardı.
rapor ediyor bir gaste kâğıdında
"Gazze'de temiz su kalmadı,
suyun yüzde sekseni İsrail'in kontrolü altında"
yani Bay Hamr, bıçak kemiğe dayandı.
bombalar insanları öldürür bayım
silahlar insanları öldürür
açlık ve susuzluk insanları öldürür
milliyetçilik de dincilik de insanları öldürür
bisikletli çocuklar geçiyordu bayım, gördünüz mü
sonra jetler, tanklar, askerler geçiyordu sıralı sırasız
çocuklar ölür savaşlarda
sizin hiç çocuğunuz öldü mü?
bir hafif meltem esiyor Ramallah'ta
gökyüzünde uçurtmalar uçuyor
gökyüzünde uçurtmalar uçuruyor çocuklar hâlâ
devrimciler mülteci kamplarında salıncaklar kuruyor
ölüm kol geziyor Bay Hamr,
barışın uğramadığı tarihi topraklarda.

***

hiç arak içtiniz mi, sarhoş oldunuz mu
ya o yasemin çaylarını, sarnıçları gördünüz mü,
antika çarşılarını
sonra Filistin'in o Meçhul Hurma hasatlarını
kara gözlü, Cephe'li kadınlarını
ve Filistin'in korkusuz çocuklarını?
size birkaç hikâye anlatayım Bayım,
Musa göz dikmişti, koymuştu kafasına
Hirodes'in sevgilisini kaçırmayı
Tulkarim'e kaç kez girmişti uçakları
kaç kez çıkmıştı
ardında kaç Filistinliyi sağ bırakmıştı
sene öyle milattan önce falan da değil
yıl iki bin on altı, aylardan nisandı
sizin Araplar için bambaşka planlarınız vardı
söyler misiniz Bay Hamr,
yirminci yüz yılın ortalarında
o talihsiz Nakba günlerinde
denizleri yaran Musa
niye Filistin'i ortadan ikiye yarmıştı?
sarnıçları gördünüz mü, antika çarşılarını
Eski Kent'i, Filistin'i, o ihtiyar, Arap
o üstü başı kanlı...

Hadi Hamr, ABD'nin İsrail-Filistin Özel Temsilcisidir. Hirodes'in Sevgilisi: İsrail bir yandan Filistin'in topraklarını işgal ederken bir yandan tarihini, kültürünü, antik mirasını yok ediyor; Hirodes'in Sevgilisi heykelini 2016 yılında çalınmak üzereyken Filistin polisi İsrail istihbaratından kurtarmıştır.

Mehmet Ali & Akşamsefası

Ah İstanbul!

■ EKREM ATAER

Batı'nın yaklaşık 560 yıllık iç sızısı olan İstanbul, Anadolu'nun gerçek şâhikası olabilmiş midir? Batının kayıp acısını, Anadolu aynı oranda kazancın onuru olarak görmüş müdür? Pek zannetmiyorum. Şayet İstanbul gerçek anlamda kıymetlimiz olsaydı bu kadar yaşanılır olmaktan ve sahiplenilmekten uzak olur muydu?

NERELİSİN HEMŞERİİİM?!

Kendimi bildim bileli *"Nerelisin ?"* diye sorduklarında doğal olarak *"İstanbul"* diye yanıtlamam karşı taraf için pek doyurucu olmaz. Genelde soranın yüzünde inanmamayla birlikte bir tebessüm belirir; ardından hemen "Aslen nerelisin-iz?" sorusu gelir. Aslında bu "-iz" eki, soy ağacı takibine dayalı bir anlam içerir. *"Yaklaşık 300 yıldır bu şehirde nefes alan, yaşayan bir aileyiz."* diyerek cümlemi devam ettirdiğimde ise iki farklı tepkiyle karşılaşırım. *"Bu kesin ya gayrı müslim ya da uzaylı!"* nazarları üzerime akmaya başlar. Bilirim ki, bu ülkenin sosyal belleğinde İstanbullu diye bir kavram pek oturmamıştır. İstanbul göç edilen yerdir, İstanbul gurbettir; genelde gelenin ezildiği, yok olduğu yerdir. Taşı toprağı altındır altın olmasına ama o dillerde hep "Ah İstanbul!"dur. Köyünden gelen Kezban'ın zengin mahallelerde aşağılandığı, dalga geçildiği; mendebur insanların yaşadığı güvenilmez, kaypak, kadir kıymet bilmez bir yerdir. Anadolu belleğinde şehir mantığı biraz böyledir. Bireyi yutmak için bekleyen sekiz kollu ahtapot misali. Onun için *"Beni köyüme gömün!"*dür hep hikâyenin sonu. Doğrudur da çünkü gelenin çoğunluğu zorunluluklardan göçmüştür bu Şehr-i Âsitâne'ye. Bilinmedik bir diyara yerini yurdunu bırakıp göçüp gitmeyi kim ister ki?

Haydarpaşa Garı'nın merdivenlerine tahta bavulunu koyan gurbetçinin *"Seni yeneceğim İstanbuuuuul!"* diye bağırdığı yerdir. Yeşilçam navigasyonuna kötülük, aldatma, ihanet yazın; haritadaki konum sizi mutlaka

İstanbul'a çıkarır. Hani Hollywood sinemasında bütün uzaylılar New York'a iner ya, tam da öyle işte.

Niye bu duygularla gelinir İstanbul'a? İstanbul'un gelenle böyle bir kavgası var mıdır? Nedir bu rövanş gerginliği? Bilemeyiz ama bu durumun mutlaka bir sebebi vardır diye de düşünürüz. Mesela Alamanya'ya giden gurbetçinin *"Seni yeneceğim Frankfuuuuuuurt!"* diye bağırdığını ya da Ortadoğu ve Asya ülkelerinden İstanbul'a gelen bir işçinin, kendini İstanbul'la karakucak güreş tutmak için çayıra çıkmış yağlı güreşçi gibi göreceğini sanmıyorum. Dünyanın her yerinde ülkeler içinde, ülkeler arası göç yaşanır ama burada durum biraz gurbet-sıla ilişkisinin dışındadır. İstanbul, yüzyıllardır Anadolu belleğine Cumhuriyet öncesinde ama asıl sonrasında farklı anlamlar yüklenmiş, farklı kodlarla girmiştir. Nedir peki bu kodlar?

Pâyitaht olan şehrin başkent olamamasının ardında nasıl bir gerçeklik vardır? Bu durumun coğrafik, stratejik, lojistik, jeopolitik sebepler yüzünden olduğu açıklamaları yeterli midir? Acz içindeki son Osmanlı Hanedanı'nın saray camından İstanbul'un saçlarından sürüklenmesini çaresizce izlemesi, İstanbul'un ayıbı mıdır? Yoksa... İstanbul affedilmez bir teslimiyetin coğrafyası mıdır? Acaba gelecek dönemlerde İstanbul'un her dâim Hanedanı hatırlatması bir tehlike olarak mı görülmüştür? Tam anlamıyla bu bir hafıza sıfırlaması mıdır (memory reset)? Bu soruların kimileri tarafından sevimsiz kimileri tarafından da *"Hah! İşte tam da bu!"* olarak karşılanacağını biliyorum. Pasta gibi ortadan ayrılan, kimsenin kimseyi görmek, duymak istemediği bir toplumda, bu tepkiler çok da umurumda olmayacaktır.

ÜZERİNDEN ASFALT GEÇEN DERELER

Bayrampaşa Deresi de (Halk arasındaki adı Yenibahçe Deresi), birçok İstanbul deresi gibi gözden kaybolmuştur. Şu anda dere, İstanbul'un en yoğun araç ve insan trafiğinin yaşandığı bölgelerden biri olan Vatan Caddesi'nin altında kalmaktadır. Derenin aktığı yerde, Vatan Caddesi akmakta; daha sonra yapılan metro hatları da bazı noktalarda dere yatağını takip etmektedir. [1] Derenin civarındaki Yedikule ve Yenibahçe Bostanları'nda 1960'lara kadar aktif tarım yapılmıştır. Dere bu bölgede yetişen ünlü Bayrampaşa Enginarı'na da ismini vermiştir. Derenin yerüstü ömrü 60'lı yıllarda yapılan istimlak çalışmalarıyla sonlandırılmıştır.

Kadıköy'ün ünlü Kurbağalıderesi, Anadolu Otoyolu Köprülü Kavşağı'nın kuzeyinden doğar. Anadolu Otoyolu'nun da altından geçtikten sonra E-5 Karayolu'nda ortaya çıkar. Bu noktada, tekrar onlarca sokağın bulunduğu bir başka mahallenin altına girer. (Daha doğrusu mahalle derenin üstüne yapılmıştır.) Dere, mahalleyi baştan-başa yeraltından geçtikten sonra Fikirtepe'nin kuzeyinde yeryüzüne çıkar. Hasanpaşa ve Söğütlüçeşme'yi de kat edip Fenerbahçe ile Moda arasında denize dökülür. Bu yolculuğun bilançosu dere yatağında kurulu binlerce konuttur.

Çinçin Deresi'nde durum farklıdır. Atışalanı yakınındaki Havaalanı Mahallesi'nin altından doğar. Yeryüzüne çıkmadan Fatih, Genç Osman ve Bağcılar'ı geçer. Merter'deki Hafif Metro'nun alt kısmından biraz yeryüzüne çıkarak 300 metre akar; Emaye Fabrikası'nın altından tekrar şehrin altına girer. Veliefendi Hipodromu'nun kuzeyinden tekrar çıkar ve Hipodrom'u aştıktan sonra denize dökülür. [2]

[1] Kaynak: Suyun yazdığı tarih: İstanbul'un kaybolan dereleri.

[2] Kaybolan dereler tehlike saçıyor – Hürriyet Gazetesi – Hürriyet.com.tr / 30.11.1999.

Çinçin Deresi cadde olmuş

YERALTINA MAHKÛM DERELER

İstanbul'un Cumhuriyet öncesinde saltanatla özdeşleştiği gerçeğinden yola çıkarsak, bu hal Cumhuriyet sonrasında da uzun süre devam etmiş ve toplum belleğine bir anlamda sınıfsal bir gerçeklik olarak yerleşmiştir. Özetle İstanbul'da sıradan halk yaşamamıştır, bu İstanbul'un fıtratına aykırıdır ancak İstanbul'a zorunlu göçenler, gelenler halkı temsil etmiştir. Diğer taraftan Saray ile özdeşleşen bu şehir, Anadolu'nun gözünde perişan vaziyetin yegâne sorumlu coğrafyasıdır. Aslında bu, çok da anlaşılır bir durumdur; fakat bu saplantı, yıllar içinde bir türlü atılamadığı gibi, neredeyse İstanbul'u yok etme ve evveli ahiri olmayan bir ucubeye çevirme refleksine dönüşmüştür. Bir İstanbul deyimiyle, "Yağma Hasan'ın böreği"dir.

Batı'nın yaklaşık 560 yıllık iç sızısı olan İstanbul, Anadolu'nun gerçek şâhikası olabilmiş midir? Batının kayıp acısını, Anadolu aynı oranda kazancın onuru olarak görmüş müdür? Pek zannetmiyorum. Şayet İstanbul gerçek anlamda kıymetlimiz olsaydı bu kadar yaşanılır olmaktan ve sahiplenilmekten uzak olur muydu?

Kürre-i arzda eşi benzeri olmayacak kadar kıymetlidir İstanbul. Taşı toprağı kazanç cenneti ya da fırsatlar şehri olmasından değil, yaşamış birçok medeniyetin bakiyesi ve emaneti olmasından altındır. Bizler, medeniyetlerin ortak mirası haline gelmiş bu dünya şehrinin ne kadar farkındayız ya da onun zenginliklerine hangi gözle bakıyoruz? *"Taş duvar işte!"* diye gördüğümüz Roma surlarına yıllardır gecekondularımızla yaslanmadık mı? Gâvur mahallesi diye tüm dünyanın "Golden Horn" dediği güzelim Haliç kıyılarını oto lastik tamirhaneleri ile işgal etmedik mi? Bosphorus diye dillere destan olmuş, yeşillikler içindeki Boğaziçi'ni; yıllardır her dönemde, her bütçeye ve her sınıfa göre bir taraftan görgüsüz villalarla, diğer taraftan gecekondularla tahtakurusu gibi kemirmedik mi? Birkaç yıldır düzgün çalışmalar yapıldığı gerçeğini de vurgulayarak belirtmek gerekir ki Haliç'i can çekişir hale getirmedik mi? Vakti zamanında orkinosların yumurtlama bölgesi olan Marmara'yı "deniz salyası" ile kaplamadık mı? İstanbul'un derelerini lağım çukuru, atık deposu olarak kullanmadık mı? Sonra da dereleri ıslah ediyoruz diye betonu döküp yeraltı zindanlarına çevirmedik mi? Şimdi sıkı durun ve gözünüzü kapatıp bir hayal edin... Size İstanbul'da el birliğiyle yok ettiğimiz derelerden birkaç örnek sunacağım.

İstanbul derelerinin kollarıyla birlikte toplam uzunluğu yaklaşık 600 kilometredir. Bu da şu anlama gelir: Binlerce sokak, yüzlerce cadde ve on binlerce konut derelerin üstünde kuruludur. Yani dereler, binaların ve mahallelerin altından akmaya devam ediyor. Evet, hâlâ ısrarla akmaya devam ediyor... Yeraltında yaşamaya mahkûm edilmiş köleler gibi onların da vardır elbet bir Spartaküs'ü!

Kurbağalıdere Köprüsü-1930'lu yıllar

İstanbul derelerinin kollarıyla birlikte toplam uzunluğu yaklaşık 600 kilometredir. Bu da şu anlama gelir: Binlerce sokak, yüzlerce cadde ve on binlerce konut derelerin üstünde kuruludur. Yani dereler, binaların ve mahallelerin altından akmaya devam ediyor. Evet, hâlâ ısrarla akmaya devam ediyor... Yeraltında yaşamaya mahkûm edilmiş köleler gibi onların da vardır elbet bir Spartaküs'ü!

GÜL BAHÇELERİNİ ÇÖPLÜK YAPMAK

Yalnızca dereler mi? Sözde İstanbullu (!) yöneten ve yönetilen zevat, gül bahçelerini bile çöplüğe çevirme başarısını göstermiştir. Biliyorsunuz, Ümraniye Hekimbaşı çöplüğü; 28 Nisan 1993 Çarşamba sabahı, saat tam 10:00'da "Yeter artık!" diyerek isyan etti. Üzerindeki tarihsel ayıbı, muazzam bir metan gazı patlamasıyla fırlattı attı. Maalesef bu olayda 39 insanımızı kaybettik. Sen 19. yy'da; gül, gülyağı üretmek için ülkene zorunlu göçen Bulgar Türklerine tahsis ettiğin bu cennet köşesinin üzerine 470.000 m3 çöpünü yıllarca dökersen, o da senin rezilliğini suratına böyle bir bedelle patlatır. Hadi döktün, bir de üzerine yerleşime izin verirsen olacak olan budur, gayrısı değil! Sultan II. Abdülhamid'in teşviki ile kurulan bu çiftlikten yükselen gül kokuları, Küçüksu ve Göksu dereleri vadilerine yayılıp bakır imbiklerle gül yağı üretilirken kaderde çöplük olmak da varmış.

Sözün özü şu: yok ediyoruz, bilerek ve isteyerek yok ediyoruz. Rant uğruna, oy uğruna, kişisel ikballer uğruna yok ediyoruz ve sonra da utanmadan karşısına geçip timsah gözyaşları döküyoruz. Her felaketten sonra kerameti kendinden menkul kanallarda, bilgisini paylaşmayıp para karşılığı satan çokbilmiş modeller, karşılıklı çene yarıştırırlar. Hâlbuki çoğu bilmez o yayınları yaptıkları koskoca plazaların birçoğu işgal, talan rüzgârının mabetleridir.

Bu ülke var olduğundan beri, gelmiş geçmiş tüm yönetim erkleri; kesintisiz her dönem göz yummadı mı bu talan ve yağma kasırgasına? Bu meseleler açılınca her dönem bir öncekine *"İyi de asıl onların döneminde başladı!"* diye bühtân etse de, yetkiyi alınca bir öncekinin bıraktığı yerden tereddütsüz devam eder. Halkın yaklaşımı ise *"Baştakiler yapıyor!"* biçiminde, daha da anlaşılmazdır. Fırsat ele geçti mi hepimiz yaparız ama bunu dürüstçe kendimize söyleyemeyiz.

Coğrafi zenginliklerimize şaşı bakmamızın doğa ve şehirleşme kültürü ile paralel gittiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Kimi gelir güzelim sahil şeridini yok edip yol yapar, öbürü gelir Beykoz ormanlarını talan eder, bir başkası denizi doldurup şehrin önüne duvar gibi gökdelen diker, başka biri şehrin doğal plajlarını imara açar... Ben yoruldum, gerisini siz tamamlayın.

İBADETHANE VE MEZARLIKLAR DA

Toplumların kutsal mekânları, ibadethaneler ve mezarlıklardır malum. Kutsalların da üzerinden silindir gibi geçen yönetim anlayışları, İstanbul'da mezarlıkları da yerle bir etmiştir. Arada bir soluklanan, dönem dönem yükselen ama hep var olan; şoven, farklı inançlara olan sevimsiz bakış orada da kendini göstermiştir.

Sözün özü şu: yok ediyoruz, bilerek ve isteyerek yok ediyoruz. Rant uğruna, oy uğruna, kişisel ikballer uğruna yok ediyoruz ve sonra da utanmadan karşısına geçip timsah gözyaşları döküyoruz. Her felaketten sonra kerameti kendinden menkul kanallarda, bilgisini paylaşmayıp para karşılığı satan çokbilmiş modeller, karşılıklı çene yarıştırırlar.

Göç eden Bulgar Türkleri Eminönü iskelesinde.
https://lcivelekoglu.blogspot.com/2014/01/istanbulun-hekimbasinda-yapayalniz-bir.html alınmıştır

Topkapı Sarayı'nın dünya ölçeğinde muadillerine göz gezdirdiğimizde saray mimarisinden çok bir yerleşke, kampüs, kışla mimarisine sahip olduğunu ve çağdaşları arasında kıyaslanamayacak kadar mütevazı olduğunu görürüz.

1913'te yapılan yeni yol çalışmalarında ve çevre düzenlemesinde, Ermeni Mezarlığı'nın istimlâk edilmesine karar verilmiştir. Mezarlığın büyük bölümünün işgal edilmesinin ardından geriye, bugün Divan Oteli'nden Harbiye'deki Radyo Binası'na kadar uzanan kısmı kalmıştır. O da 1939'da tamamıyla belediye tarafından istimlâk edilerek 1940 yılına gelinmiş ve sonunda Ermeni Mezarlığı ile Topçular Kışlası tamamen kaldırılıp, yok edilmiştir. Bugün Taksim'den Harbiye'ye doğru uzanarak İstanbul Radyosu'nu da içine alan hat, işte bu hattır ve bu hattın altı mezarlıktır. Böyle bir hat, Ayazpaşa ve Taksim arasında; İstanbul'un daha birçok bölgesinde de mevcuttur. Kısacası tarih boyunca inançların ve yan yana yaşama kültürünün merkezi olmuş İstanbul'umuzun getirildiği nokta budur.

ARKAEOLOJİ Mİ? BOŞ VEER!
HEPSİ BİRKAÇ KAP KACAK İŞTE..

Tarihsel zenginliklerimize bakışımız ise başka bir anlaşılmaz haldir.

Ülkede var olan malum bir zihniyet, Fetih öncesi İstanbul'a pek muhabbetle bakmaz ve o dönemle ilgilenmez. "Konstantinopolis" lafından dahi irrite olduklarına çok kez tanık olmuşumdur. Onlar için Yenikapı'dan çıkan arkeolojik kalıntılar olsa olsa "birkaç kap kacaktır." Bizans'a ait kültür öyle çok da ehemmiyetli değildir. Hâlbuki çıkan envanterin ciddi bir kısmı, Osmanlı dönemine ait eserlerdir. Antik liman alanında yapılan kazılarda; Neolitik ve Demir Çağı'na, Klasik Roma ve Bizans dönemlerine, Osmanlı'ya tarihlenen çok sayıda buluntu gün ışığına çıkartılmıştır.[1] Kamuoyunun bu konuya duyarlı kesimi yaygarayı kopartınca iş durmuş ve envanter toplanıp (bildiğimiz kadarıyla) İstanbul Arkeoloji Müzesi, Assos salonuna taşınmıştır. Çıkan bir batık gemi ise şu an Rahmi Koç Müzesi'nde sergilenmektedir![2] Niyeyse?

Ülkenin bir diğer kısmı ise sarayları, kasırları gezerken o tarihsel zenginliklere sahip olmanın onurunu yaşamaz. *"Halk açlıktan ölürken bu saraylarda keyif çatıyorlardı azizim!"* noktasında saplanıp kalmıştır. Bu anlayış, biraz da Cumhuriyet'in ilk yıllarına dayalı resmi ideolojisi ile paralel bir yaklaşımdır. Hâlbuki biraz dünyayı gezmiş bir toplum olsak bizdeki sarayların neredeyse Batı burjuvazisinin sıradan malikâneleri kadar bile olmadığı görülecektir. Topkapı Sarayı'nın dünya ölçeğinde muadillerine göz gezdirdiğimizde saray mimarisinden çok bir yerleşke, kampüs, kışla mimarisine sahip olduğunu ve çağdaşları arasında kıyaslanamayacak kadar mütevazı olduğunu görürüz.

GÖRMEZLER, GÖSTERMEZLER, GÖRMEZDEN GELİRLER!..
NEDEN Mİ? ÖYLE İŞTE!

Sen bunu görmemekte ısrar edip inatlaşırsan, bu sefer birileri gördüğünü iddia ederek işi iyice içinden çıkılmaz hale sokar. Mesele ve bugünün genel özeti tam da budur. Doğada hiçbir şey boş kalmaz; mutlaka doldurulur. Doğru ya da yanlış; o boşluk mutlaka dolar.

Bu toz duman, yağma ve görmezlikten gelmenin sonucunda *"Biz gö-*

rüyoruz işte!" diye birçok reçete sunulmuştur. Bu sefer de çözüm, kılıcı kuşanıp Ayasofya'nın sonradan eklenen minberinde vaaz verme noktasına kadar taşınmıştır. Kısacası her siyasetin, her düşüncenin, her inancın, her ideolojinin İstanbul üzerinden almak istediği bir rövanş vardır.

Aşağıda anlatacağım anekdotu yıllar önce bir toplantıda söylemiştim; bir grup tarafından derimin yüzüleceğini hissetsem de başka bir grup tarafından coşkun alkışlarla karşılanmıştım.

Ayasofya'nın ibadete açılması tartışılıyor... Laikçi zevat, *"Zinhar!"* diye kıyameti koparıyor, İslamcı zevat da *"Gün gelecek, orada ezan okuyacağız!"* diye coşuyor. Söz istedim ve önerim şuydu:

– *Ayasofya ibadete açılsın, ben de istiyorum...*

Salon şokta, ortalık buz gibi, Ekrem Ataer ve Ayasofya ibadete açılsın diyor öyle mi? "Vay dönek!" demeye hazırlanan silahşorların elleri kılıçlarının kabzasında; o kılıçlar, kafama ha indi ha inecek...

Gülümseyerek devam ettim:

– *Evet açılmalı, çünkü o mekân tarihin en kadim ve en köklü ibadethanesidir. Günümüzde de her inancın kendini ifade edeceği bir mekân olmalıdır. Pazar günleri ayine, Cuma günleri namaza, Cumartesi günleri Musevi ziyaretçilerine açılsın. Dileyen ibadetini dilediği gibi yapsın. Dünyada da bu uygulama tek olsun. Doğacak olan turizm hacmini hayal bile edemezsiniz. Tarihte ilk defa kitâbi dinler yan yana ibadet etmiş olur ve siz buna ister barış, ister diyalog, ister islâmi hoşgörü, ister laik zenginlik deyin. Bütün oyunlar bozulur ve kazanan yine bu ülke olur. Bizim gibi "Allahsız zındıklar!" da müze olarak gezer; şu insanlık da biraz nefes alır.*

İfadelerden hissettiğim; kafaların bir an ciddi karıştığıydı ve sonrasında tek tük cılız alkışlar artarak salonu sardı. Yıllardır dilime pelesenk oldu, hâlâ da ısrarla söylediğim şudur: *"Bu memlekette herkes teknik direktör, herkes yönetmen, herkes planlamacı, herkes oyun kurucu ama bizim asıl ihtiyacımız oyunu bozacak olanlardır."* Mustafa Kemal'in büyüklüğü de buradadır; bir taraftan oyunu kurarken asıl yaptığı oyunu bozmaktır.

(Devamı var)

Önemli Not: *Mail adresime düşünce ve yorumlarınızı yazın lütfen, biraz laflarız fena mı olur?*

ekremataer@gmail.com

[1] Ayşe Kenar, Marmaray Projesi Kapsamında Yenikapı Kazılarında Ortaya Çıkarılan Osmanlı Keramikleri (15-17. Yüzyıl) Ottoman Ceramics Tracked Down from Yenikapı Excavations as Part of Marmaray Project (15th-17th Centuries) - Medeniyet Sanat, İMÜ Sanat ve Tasarım Fakültesi Dergisi, Sayı:1, 2015, s.115-154.

[2] İstanbul Valiliği http://www.istanbul.gov.tr/yenikapi-arkeoloji-kazilari-istanbulun-tarihine-isik-tutuyor

Çözüm, kılıcı kuşanıp Ayasofya'nın sonradan eklenen minberinde vaaz verme noktasına kadar taşınmıştır. Kısacası her siyasetin, her düşüncenin, her inancın, her ideolojinin İstanbul üzerinden almak istediği bir rövanş vardır.

TOPLUMCU VE LİRİK

OZAN/ÇEVİRMEN/EĞİTİMCİ A. KADİR PAKSOY'LA SÖYLEŞİ

■ DAVUT KÖKSOY

1920'lerde Anadolu'da kopan ve Uzak Asya'dan Atlas Okyanusu'na kadar nice halkı ayağa kaldıran Ankara adlı bu kasırga'yı 2000'lerde bir rüzgâr olarak içinde duymayan/duyumsamayan bir kimse "Ankara nedir?" sorusunu doğru yanıtlayamaz. **Ankara'yı yarım yüzyıldır biri gidip biri gelen Amerika'nın güdümündeki gerici hükümetlerle özdeşleştirmek, Ankara'ya yapılacak en büyük kötülüktür.**

DAVUT KÖKSOY: Sevgili Paksoy, seni okuyucularımıza tanıtmaya çalıştım ama biliyorum ki eksikleri-rim de olmuştur. Eklemek istediğin bir şey var mı?

A. KADİR PAKSOY: Montaigne'nin *"Kendimizi Anlatmak"* denemesinde dediği gibi *"İnsanın kendini anlatmasından daha zor ve daha yararlı bir şey yoktur."* Ben de bunu *Zincirli Ördek*'te yapmaya çalıştım. Senin, söyleşimizin başında sunduğun bu kısa yaşam öykümü yeterli görmeyen ya da okuyup da daha fazlasını merak eden *Zincirli Ördek*'e başvurabilir.

DAVUT KÖKSOY: Bugünlerde tüm şiirlerin iki cilt halinde yayımlandı. *"Kadir Bey Tarihi"* ve *"Hayatta Beni En Çok Annem Sevdi"* isimleriyle. Bu konuda neler söylemek istersin? Bir de benim tanıdığım Paksoy üretmeye devam eder diye düşünüyorum. Yeni şiirler bekleyelim mi?

A. KADİR PAKSOY: Evet sevgili dostum, toplam çizgisini çektim. Yaş kemale erdi (67). Musa Eroğlu'nun dediği gibi *"Yolun sonu görünüyor"*. Fransızların dediği gibi de, insan hayatı, sonu uçurum olan bir yola benzer (*La vie humaine est semblable à un chemin dont l'issue est un précipice*). Uçurumun kıyısında olduğumu duyumsadığım için artık öteberiyi toplamalı diye düşündüm. Toplu şiirlerini yayımlayan ozan, artık ölüme hazır demektir. Ama, Nasreddin Hoca'nın hesabı, bellolmaz, kavaktan öteye yol gidebilir!...

DAVUT KÖKSOY: *Toplu Şiirler*'inin adları da bazı çağrışımlar yapıyor: *"Kadir Bey Tarihi"*/*"Sunay Bey Tarihi"*, *"Hayatta Beni En Çok Anam Sevdi"*/*"Hayatta Ben En Çok Babamı Sevdim"*... Ne dersin?

Mehmet Ali & Akşamsefası

A. KADİR PAKSOY: Toplu Şiirler'e ad koymaya gelince, önsözde de belirttiğim gibi, iki ad arasında gidip geldim: *Kadir Bey Tarihi* ve *Hayatta Beni En Çok Anam Sevdi*. İşin içinden çıkamayınca, birinci cildi *Kadir Bey Tarihi*, ikinci cildi de *Hayatta Beni En Çok Anam Sevdi* diye adlandırdım. İlki kızıma yazdığım şiirin adı, ikincisi de anacağıma yazdığım şiirin adı.

"Kadir Bey Tarihi" adlandırmasının "özgün"lüğünü daha önce sorgulayanlar olmuştu, yine olacaktır. Anımsatmalıyım:

Kadir Bey Tarihi şiirim benim Usulca adlı şiir kitabımdaydı. 2 Temmuz 1993 Sivas kıyınında yakılarak katledilen sevgili şair **Behçet Aysan**, ölümünden kısa bir süre önce, Ankara Sanat Kurumu'nda adıma düzenlenen bir toplantıda yaptığı konuşmasında *Kadir Bey Tarihi*'ne özel bir önem vermiş; yazdıklarımı noktalasam, benden kalacak iki-üç şiirden biri olarak gördüğünü söylemişti. Sevgili şair, beni gördüğü yerde "Ooo! Kadir Bey Tarihi ne haber" diye takılıyordu. Onun ölümünden sonra çıkardığım ilk şiir kitabımın adını *Kadir Bey Tarihi* koydum. Kitabı âdet olduğu üzere şair/yazar dostlarıma imzalayıp gönderirken, o sırada TRT-2'de kitap tanıtımı yapan **Sunay Akın**'a da göndermiştim, o da kitabı programında tanıtmıştı. Ama bir süre sonra o da ne? Sunay Akın'ın teatral gösterisi de *"Sunay Bey Tarihi"* diye sunulmaz mı!... Dostlar sormuşlardı haliyle, bu ne iş, diye. Vallahi demiştim, bu adlandırma benim tekelimde değil. Osmanlı'da bir tarih yazma geleneğinden kaynaklanıyor bu adlandırma: *Koçi Bey Tarihi, Oruç Bey Tarihi, Tursun Beğ Tarihi* vb. Günümüz yazınında bildiğim bir de **Salah Birsel**'in *Salah Bey Tarihi* var, ama şiir değil, deneme türünde. Bu adlandırma ile ilk kez bir şiir kitabı yayınlamak da bana kısmet oldu. Önemli bir buluş ya da eğretileme midir? Bilmem. Bildiğim *Kadir Bey Tarihi*'nin şiir okurunda, ozanlar arasında beklemediğim bir ilgiyle, sempatiyle karşılandığıdır. Esprisi de, öncelikle tarihle dalga geçme, tarihin ti'ye alınmasıdır. Kitabın ilk baskısının kapağını yapan sevgili dostum **Ümit Sarıaslan**'ın betimlediği gibi: Boşluğa fırlatılan kağıttan bir uçak... Ama neredeyse ikinci adım oldu Kadir Bey Tarihi.

Hayatta Beni En Çok Anam Sevdi'ye gelince. Zaten şiirin girişinde **Can Baba**'yı (**Yücel**) anıyorum. Ama bazıları da diyor ki "Ben de 'hayatta en çok annemi sevdim', 'hayatta en çok dedemi sevdim' vb. diye şiir yazdım,

A. KADİR PAKSOY'UN YAŞAMI

A.Kadir Paksoy, 1954 yılında Malatya Darende'de doğdu. Babası "çiftçi", "işçi", "çerçi" Mustafa Hilmi Paksoy, annesi ise Zeynep Hanımdır.

Paksoy, Gazi Eğitim Enstitüsü (GEE) Sosyal Bilimler Bölümünü ve Anadolu Üniversitesi (AÜ) Tarih Bölümünü bitirmiş, bir süre İstanbul Üniversitesi (İÜ) Hukuk Fakültesine de devam etmiştir.

1979 yılında İzmit'te öğretmenlik görevine başlamış ve çeşitli okullarda tarih öğretmenliği yaptıktan sonra 2002 yılında Ankara Çankaya Lisesi tarih öğretmenliğinden emekliye ayrılmıştır.

İlk şiirleri "Gerçek" gazetesinde 1977 yılında yayımlanmıştır. İlk şiir kitabı *"Ayrılığın ve Ölümün Dışında"* Yeditepe Yayınlarından 1984'te çıkmıştır. Paksoy ayrıca *Yeni Şiir*, *Anadolu Ekini*, *Tan Edebiyat* gibi dergilerin yayın yönetmenliğini üstlenmiştir.

YAPITLARI

ŞİİR: *Ayrılığın ve Ölümün Dışında, Güneş Batarken, Kadir Bey Tarihi, Usulca, Hacı Bektaş Destanı*, Yaralı Temmuz (Sivas Cankırımı), *Başak ve Asma* (Ankara Güzellemesi, Ümit Sarıaslan'la birlikte), *İki Bulut Yardan Aşağı, Öte-Beri, Tetik ve Kalem, Tan Ağrısı, İnsana İnan, Ankara Aydınlığı, Tut Elinden Sabahın, Şiirin Kıyılarında, Gelirse Beklediğimi Söyleyin, Bozkır Gemisi* (Ankara şiirleri), *İnsan Olmak Derin Mesele* (fotoğraf şiirleri), *Kadir Bey Tarihi* (Toplu Şiirler I), *Hayatta Beni En Çok Anam Sevdi* (Toplu Şiirler II).

DÜZYAZI: *Pireotu, Tarihin Talihsizliği* (Tarih öğretimi ve öneriler), *Ankara'nın Cumhuriyet Öncesi ve Cumhuriyet Dönemi Eğitimi* (Ortak kitap, "Cumhuriyet Dönemi Eğitimin Temel İlkeleri" bölümü), *Dizelerden Denizlere* (Şiir duyumsama çalışmaları), *Anadolu Anadolu* (Gezi Yazıları, Ümit Sarıaslan ile birlikte), *Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi, Ulus Devlet ve Tarih Eğitimi, Zincirli Ördek* (Otobiyografi).

ÇEVİRİ: *Complainte Amoureuse / Acı Türküsü Seven Kadının* (Fransızca-Türkçe şiir seçkisi), *Narsist* (Tiyatro, Jean Jacques-Rousseau), *Ağaçlar* (Jacques Prévert), *Julie ya da Yeni Heloïse* (Roman, Jean Jacques Rousseau).

Paksoy Ankara'da yaşamakta ve hem şiir hem de çeviri alanında üretmeye devam etmektedir.

2 Temmuz 1993 Sivas kıyınında yakılarak katledilen sevgili şair Behçet Aysan, ölümünden kısa bir süre önce, Ankara Sanat Kurumu'nda adıma düzenlenen bir toplantıda yaptığı konuşmasında Kadir Bey Tarihi'ne özel bir önem vermiş; yazdıklarımı noktalasam, benden kalacak iki-üç şiirden biri olarak gördüğünü söylemişti.

benim adımı niye anmıyorsun?" Pes artık! Ayrıca herkes en çok kimi sevdiğini yazmış, ben tam tersine, beni en çok kim sevdi, onu yazmışım, benden başka da bunu yazan yok bildiğim kadarıyla.

ANKARA ŞAİRİ

DAVUT KÖKSOY: *"Ankara Aydınlığı", "Bozkır Gemisi"*... Ankara üzerine çok yazdın ve haklı olarak *"Ankara'nın Ozanı"* diye anılıyorsun. "Ankara'nın Ozanı" olmak nasıl bir şey? Biraz açar mısın? Bir de Ankara'da sanat ve Ankaralı şairler hakkında izlenimlerin nasıl?

A. KADİR PAKSOY: Bu soru bana çok soruluyor ve ben bu soruya *Bozkır Gemisi*'nin önsözünde belirttiğim yanıtı veriyorum. Yineleyeyim: Ankara'nın ozanı olabilmenin ilk koşulu, bence, "Ankara nedir?" sorusunu doğru yanıtlayabilmektir. Bu da soru mu, diyeceksiniz; Ankara, bir kenttir: Denizden uzak, bozkırın ortasında, çarpık kentleşmeye teslim olmuş, dörtte üçü gecekondu, iş aş gibi yaşamsal nedenlerden dolayı zorunluluklar sonucu kalınan, bungun, resmî yapılarla dolu resmî yüzlü bir kent... Doğrusu, bugün görünen de bu.

Ama görünene aldanmamalı. Eğer siz de görünene aldanıp böyle düşünüyor, Ankara'yı böyle betimliyorsanız, Ankara'yı hiç bilmiyorsunuz, onu hiç tanımamışsınız demektir.

Peki nedir Ankara? 1920'li yıllarda bir Ankara yazarı bu soruyu kendine şöyle soruyor ve yanıtlıyor:

"(...) asırlardan beri her şeyleri mevcut ve tamam olan o dünya merkezlerinin Ankara'da gıpta hatta kıskançlıkla gördükleri değer nedir? Zengin bir adamın bir yoksulda kıskandığı bu varlık nedir? Ankara'nın bütün dünyayı önünde eğilmeye mecbur eden değeri, yurtluğu, ne yalnız bugünkü genişlik, bolluk ve bayındırlığında, ne de gelişmesinin bugünkü düzeyindedir. Onun bütün evrensel değeri, kapsadığı manada ve ruhtadır; onun soluğunda, sesinde ve etkisindedir. Ankara; kahramanlığın, özgürlüğün, vatanın, idealin ve faaliyete geldiği en yeni, en canlı bir dünya merkezidir. O sabit bir varlık değil, sürekli bir oluş ve olduruştur. Bütün insan, doğa, ruh ve hayat güçleri burada sürekli kaynayan bir kaynak halindedir. Ankara bir hareket, bir gelişimdir. Tembellik, sükûn, dinlenme değil, sürekli bir yaratış ve yaradılıştır... Ankara, eskiyi temelinden söken ve yeniyi temelinden kuran, geçmişten bir karmaşa ve bu karmaşadan bir dünya düzeni yaratan kasırgadır.(...)"[1]

1920'lerde Anadolu'da kopan ve Uzak Asya'dan Atlas Okyanusu'na kadar nice halkı ayağa kaldıran Ankara adlı bu kasırga'yı 2000'lerde bir rüzgâr olarak içinde duymayan/duyumsamayan bir kimse "Ankara nedir?" sorusunu doğru yanıtlayamaz.

Ankara'yı yarım yüzyıldır biri gidip biri gelen Amerika'nın güdümündeki gerici hükümetlerle özdeşleştirmek, Ankara'ya yapılacak en büyük kötülüktür. Ankara, böyle bir hükümet merkezi değil, emperyalizme karşı savaşın, bağımsızlıkçı, özgürlükçü düşüncenin, çağdaşlaşmanın, çağdaş uygarlığın bayraklaşan adıdır.

Ankara, Mustafa Kemal'dir, Kuvayı Milliye'dir.

Ankara'nın nesini seviyorsun, diye sorsanız bana, İstanbul'a kafa tutuşunu derim en başta. Yahya Kemal gibi "İstanbul'a dönüşü"nü değil!...

Ankara, Anadolu'dur.

Hatti, Hitit, Frig, Roma, Selçuk, Osmanlı; on bin yıllık Anadolu uygarlıkları zincirine Anka ile Ra'nın birleşerek Türkiye Cumhuriyeti halkasını ekledikleri yerdir Ankara.

Ankara'nın ozanı olmak için Ankara'da yaşamak gerekmez. Ankara adıyla özdeşleşen düşünceye sahip çıkıyorsanız; şiirlerinizde, estetiğiniz ve lirizminizle bu düşünceye dayalı imgelemi yaratabiliyorsanız Ankara'nın ozanısınızdır.

Nâzım Hikmet de bir Ankara ozanıdır, **Fazıl Hüsnü Dağlarca** da, **Ahmed Arif** de...

Ben de kendimce Ankara'nın ozanı olmaya çalışıyorum.

Bir gün bir biçimde "Ankara'nın ozanı"

diye anılırsam bu benim için en büyük onur olacaktır.

Bu bağlamda ben Ankara'yı yalnızca ülkemizin siyasal başkenti değil, aynı zamanda kültür başkenti olarak da gördüm ve sevgili dostum Ümit Sarıaslan ile birlikte *Anadolu Ekini* dergimizi bu amaçla çıkardık (40 sayı). Ama hâlâ ne yazık ki bu amacın gerçekleştiği söylenemez. Bunun ekonomik, sosyal, siyasal nedenleri olduğu gibi biraz da Ankaralı ozanların, yazarların, az önce değindiğim Ankara düşüncesini yeterince içselleştirememeyişinden kaynaklanmaktadır.

DAVUT KÖKSOY: Birkaç ay önce senin içinde bulunduğun, İbrahim Demirel'in fotoğraflarıyla Çağdaş Sanatlar Merkezi'nde *"Şiirin Yüzleri"* sergisi açıldı. Bu sergi çeşitli yerlerde gösterilmeye devam ediyor bildiğim kadarıyla. Sevgili dostum Cengiz Kaplan'ın da katkıları oldu bu sergiye. Bu konuda neler söylemek istersin?

A. KADİR PAKSOY: Evet, *"Şiirin Yüzleri"* güzel bir çalışma. **İbrahim Demirel** ve **Cengiz Kaplan** kutlanmayı hak ediyor. Adım A harfi ile başladığı için de bu albümün en başında benim bir fotoğrafım ve bir şiirim yer alıyor. Önce ayırdına varmamıştım ama sonradan dikkatlice inceleyince gördüm ki oldukça eksik. İlk aklıma gelenler **Cemal Süreya**, **Behçet Aysan**, **Metin Altıok** oldu, onları göremedim. Sevincim buruklaştı.

DAVUT KÖKSOY: Senin dikkat çeken bir özelliğin de şiir sanatı üzerine düşünmen, düşündüklerini hem düzyazı hem de dizelerle ifade etmen. Bu bağlamda sorayım, şiir nedir?

A. KADİR PAKSOY: Bu sorunun yanıtını 2017 Yunus Nadi Şiir Ödülü'ne değer görülen *"Şiirin Kıyılarında"* adlı yapıtımda verdim. Şiirin Kıyılarında, şiiri şiirle anlatan bir yapıt. Cumhuriyet Kitap Dergisinde yayınlanan bir değerlendirme yazısında bu yapıtın şiir kitabı olarak, şiir, ozan ve ozanlık üzerine konu bütünlüğünde Türkçemizde bir ilk yapıt olduğu belirtildi. Elbette birçok ozan, şiir, ozan ve ozanlık üzerine bir ya da birkaç şiir yazmıştır, ama konu bütünlüğünde bir şiir yapıtı adını, ben de anımsamıyorum. Şiir ve ozanlık üzerine elbette onlarca yapıt adı sayılabilir, ama tümü bir ozana ait olan bir şiir kitabı olarak *Şiirin Kıyılarında*, sanıyorum bir ilk yapıttır.

Bu yapıtın girişindeki dörtlükle yanıtlayayım sorunuzu:

Uçup giden yaşamın göklerinde
Usun yüreği, zamanın sedefi
Seni sana nasıl anlatmalı ey şiir
Kara günde kapımı çalan insan iyisi

İKİNCİ YENİ'NİN YOZLAŞMASI

DAVUT KÖKSOY: Bir dönem şiirimizi çok etkileyen, hatta o dönemde Bursa Valisi olan ünlü bir siyasetçinin bile bir şiir yazdığı, küçük bir soruşturmadan sonra şiir yazmaktan vazgeçtiği biliniyor. "Garip" akımını nasıl değerlendirirsin? İkinci Yeni şiiri hakkında düşüncelerin nedir?

A. KADİR PAKSOY: Daha önce *Yeni Gelen*'de (Ocak 2020) *"Tarih Bilinci ve Şiir"* başlıklı yazımda bu konudaki düşüncemi açıklamıştım. Kısaca yineleyeyim: Önce **Nâzım Hikmet**, çağına ayak uyduramayan ve üret-

Ankara'nın nesini seviyorsun, diye sorsanız bana, İstanbul'a kafa tutuşunu derim en başta. Yahya Kemal gibi "İstanbul'a dönüşü"nü değil!... Ankara, Anadolu'dur. Hatti, Hitit, Frig, Roma, Selçuk, Osmanlı; on bin yıllık Anadolu uygarlıkları zincirine Anka ile Ra'nın birleşerek Türkiye Cumhuriyeti halkasını ekledikleri yerdir Ankara

Mehmet Ali & Akşamsefası

A. Kadir Paksoy, Davut Köksoy ve Ümit Sarıaslan bir Ankara sokağında.

kenliğini yitiren Osmanlı Edebiyatı ve Osmanlı şiirine bir tepki olarak vezinli söz kalıplarının içine sıkışmadan şiir yazılabileceğini gösterdi. 1. Yeniciler (Garip) de Nâzım'ın açtığı yoldan giderek söz sanatlarını tümden yadsıyıp halkçı bir estetiğe yöneldiler. Cemal Süreya'nın deyimiyle Türk şiirine şapka giydirdiler. 2. Yeni de 1. Yeni'nin yozlaşmasına bir tepki olarak doğdu ve gelişti. Garip'i "İnönü diktası"nın, İkinci Yeni'yi de "Menderes diktası"nın şiiri olarak niteleyen **Attila İlhan** ve **Asım Bezirci**'nin savlarına katılmak mümkün değil. Ancak, 80'lerden sonra toplumcu şiire bir tepki olarak gelişen/geliştirilen kapalı ya da absürd şiiri de İkinci Yeni'nin yozlaşmasının bir örneği olarak gösterebiliriz.

ÖMRÜNÜ ŞİİRE VERMEK

DAVUT KÖKSOY: Uzun süredir şiir yazıyorsun ve şiirlerinde özyaşam izleri gözlemliyorum. Biraz kendi şiirinden söz edelim mi? Sivas'ta yitirdiğimiz ozanlarımızdan sevgili Behçet Aysan'ın seni *"Toplumcu ve Lirik"* bir ozan olarak nitelemesine dair ne dersin?

A. KADİR PAKSOY: Uzun mudur bilmem de, ilk şiirimin yayımlanmasının üzerinden 44 yıl geçmiş. Evet, Zincirli Ördek'in girişinde de söylediğim gibi, ömrümü şiire verdim. Şiir benim için ölüme karşı yaşamı savunmanın bir aracıdır, yaşamdır:

Abra diye koydum şiiri yaşamın kefesine
Ölüm ağır gelmesin diye
Koydum ya bir de baktım ki
Ömrümden bir şey kalmamış geriye

Evet şiirlerimde özyaşam izlerini gözlemlemen, yerinde. Sevgili Behçet Aysan'ın "toplumcu ve lirik" nitelemesinin "lirik" özelliği de daha çok bu özyaşamsallıktan geliyor. Toplumsal hiçbir şiirim yoktur ki içinde ben de olmayayım...

Behçet Buba (ben ona Buba diyordum, Boşnak ağzıyla), beni Macar ozanı Endre Ady'ye benzetiyordu. Ben Endre Ady'yi okumamıştım, bana o söyledi okumamı, okuyunca "Yahu bu ozan bana benziyor" dedim ona. O da bana "Öyle" dedi, "o da senin gibi lirik, hem de toplumcu bir ozan."

Ben bunu ne kadar başardım, bu nitelemeye ne kadar layığım, bilemem. Bunu zaman, yani şiirlerimin kalıcılığı gösterecektir. Umutsuz değilim.

BEHÇET AYSAN'A GÖRE A. KADİR PAKSOY ŞİİRİ

"Herkes toplumcu olabilir; ama, herkes toplumcu şair olamaz. Toplumcu şair; yani, önce şiiri estetiğiyle, kendi imgelem dünyasıyla yaratan; ama, toplumcu düşünceden getirdiği birtakım artıları da kullanan şairdir.

Kadir bir şair. Estetiğiyle, lirizmiyle, yaratım gücüyle, iklimiyle bir şair.

İkincisi; eskilerin deyimiyle, velut (üretken) bir şair. Yaşı henüz kırk demeden, beş kitap yayımlamış.

Üçüncüsü; lirik bir şair. Kendine has bir lirizm kullanıyor. Toplumcu bir şairin lirik bir söylemi yakalama şansı genellikle azdır. Çünkü, toplumcu edebiyatın kendi iç örgüsü, iç dinamiği genellikle lirizm karşıtı birtakım söylemleri, şiir dillerini ön planda tutmayı gerektirir. Ama, hem toplumcu, hem lirizmi yakalayan bir şair, bence önemli bir şairdir. Bu, benim kendi beğenim olabilir; ama, başka şiirseverlere, dergilere de yansıyan bir beğeni. O nedenle, üzerinde ciddi olarak durulması gereken bir beğeni.

Demek ki, toplumcu bir perspektif lirik bir söylem yakalayabilirse; şiirin etkileyici gücü, uyarıcı gücü, duygusal motivasyon gücü artıyor..."

DAVUT KÖKSOY: En az okunan kitapların şiir kitapları olduğu söylenir hep. Şiirin geleceği hakkında düşüncelerin neler?

A. KADİR PAKSOY: Şiir kitaplarının az okunduğu yadsınamaz bir gerçek. Bu bana daha önce de birçok kez soruldu, birçok yanıt verdim. Kısaca özetlemem gerekirse, bunun iki önemli nedeni var: Toplumun şiirden uzaklaşması, daha doğrusu giderek şiirini yitirmesi ve şiirin de toplumdan, toplumsallıktan uzaklaşması ve

giderek yeni bir tür divan şiirine dönüşmesi... Yani kabahatin yarısı toplumdaysa, yarısı da ozanlardadır. Ama ikinci neden daha ağırlıklı geliyor bana. Bunu kendi şiirlerimin okunma düzeyine dayanarak söylüyorum. Benim birçok kitabım aradan on yıl, yirmi yıl geçmesine karşın ikinci baskıyı yapmazken, iki kitabım var ki, onlar 5. baskıya ulaştılar: *Hacı Bektaş Destanı* ve *Yaralı Temmuz*.

Nâzım Hikmet'in kitapları baskı üstüne baskı yapıyor, Ahmet Arif öyle, Enver Gökçe öyle, Yunus Emre baş tacı...

Ama, kerameti kendinden menkul nice zamane "şair"inin, "şaire"nin incilerine dönüp bakan yok. Olmayacak da...

Burada Hasan Dede'yi anmalı değil mi:

"Halka dahleylemek nemiz
Bilcümle vebal bizdedir"

Ama burada, çok okunan ya da çok satan her kitabın da çok iyi yapıt olduğu anlamı çıkarılmamalı elbette.

Şiirin geleceğine gelince. *"Şiir Her Zaman"* adlı şiirimin sonunda yer alan dizelerle yanıtlayayım:

Hep var olacak şiir
Göğe uzandıkça ağaçlar
Çiçekler açtıkça
Estikçe rüzgâr
Kuşlar öttükçe
Meledikçe kuzular
Yeşerdikçe toprak
Aydınlandıkça düşünce
Ve en çok da
En çok da
Sevdikçe insan insanı
Yalansız riyasız
Sevda ile us ile...

ŞİİRDE ÇEVRİLEN VE ÇEVRİLEMEYEN

DAVUT KÖKSOY: Biraz da çeviri üzerine konuşalım. Frost : "Şiir çeviride yiten şeydir. (*Poetry is what gets lost in translation.*)" diyor. Sevgili öğretmenim Talat Halman ise "Şiir çeviride ortaya çıkan şeydir. (*Poetry is what found in tarnslation.*)" diyor. Senin çeviri şiirlerini okuduğumda, -iltifat için söylemiyorum- sanki bizim bir şair yazmış gibi tat alıyor, yadsımıyorum. Nasıl oluyor bu?

A. KADİR PAKSOY: Evet, şiir çevirisi ciddi bir iştir. Çevirenin yalnızca dil bilmesi yetmez, ozan da olmalıdır. Ya da bir ozanla birlikte yapmalıdır bu işi. Çünkü şiir, yeniden yazılmaktadır. Bir dilde üretilmiş olan başka bir dilde yeniden üretilmektedir. Salt aktarma değil, yaratıcılık da gerektirir. Çevirmen/ozan, yaratıcılığını yapıtı yeniden üretirken gösterecektir. Amacı, yapıtın özgün biçimini, çevirdiği dilde en iyi biçimde temsil edecek, okurda aynı ya da benzer etkiyi yaratacak bir örnek sunmak olmalıdır.

Doğal ki ben "şiir çevrilemez" diyenlerden değilim. Şiirin çevrilemezliğini savlamanın, bana göre, kutsal kitapların çevrilemezliğini savlamaktan hiçbir farkı yoktur. Elbette çevrilemeyecek sözcükler, dizeler vardır. İşin içinden çıkılamadığı durumlarda, onları da özgün biçimiyle kullanmak gerekir. Bu bağlamda, gerekirse şiir metninin altına bir not düşülür ve çevrildiği dildeki yaklaşık anlamı verilir. Çeviriyi tadında bırakmak, zorlamamak gerekir. Hele de söz oyunlarının ve yazarından başka kimsenin anlayamayacağı birtakım kodlamaların sık kullanıldığı günümüzde bu artık bir zorunluluk halini almıştır. Buna karşın bazı çevirmenler, bunu dikkate almayarak, bu tür kullanımların mutlaka karşılığını koymakta ısrar edince, ortaya komik durumlar çıkabiliyor. Bu duruma bir örnek verebilirim:

Robert Desnos'un ***"P'OASİS"*** adlı şiirini Türkçeye çeviren **Tahsin Yücel**, *P'OASİS*'i ***"Şİ'VAHA"*** diye çevirmiş. Fransızca sözlüklere baktım *P'oasis* diye bir sözcük yok, ama ***oasis*** var. *Oasis*, "Vaha, umulmadık güzel şey, sevindirici şey" anlamlarına geliyor, mecaz olarak da "barınak" yerine kullanılıyor. *P'oasis* ne ola ki diye düşünürken *Türk Dili Dergisi*'nde (TDK'nin değil, İstanbul'da **Ahmet Miskioğlu**'nun çıkardığı dergide) **Mehmet Yalçın** imdadıma yetişti:

"Desnos çöl ya da vaha anlamına gelen OA-

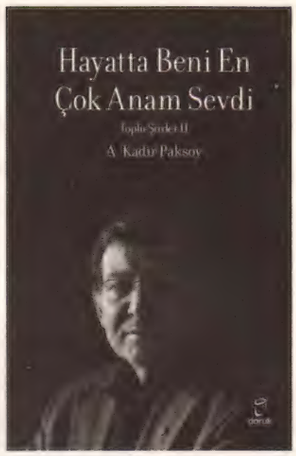

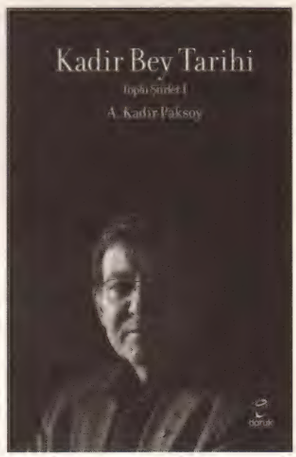

Şiir kitaplarının az okunduğu yadsınamaz bir gerçek. Bunun iki önemli nedeni var: Toplumun şiirden uzaklaşması, daha doğrusu giderek şiirini yitirmesi ve şiirin de toplumdan, toplumsallıktan uzaklaşması ve giderek yeni bir tür divan şiirine dönüşmesi...

Doğal ki ben "şiir çevrilemez" diyenlerden değilim. Şiirin çevrilemezliğini savlamanın, bana göre, kutsal kitapların çevrilemezliğini savlamaktan hiçbir farkı yoktur.

SIS sözcüğünün başına P harfini getirerek ve P'yi apostrofla ayırarak P'OASIS biçiminde bir sözcük üretmiş. Burada Fransız okurların aynı anda hem OASIS sözcüğünü, hem de bir bütün olarak P'OASIS sözcüğünü rahatlıkla ayırt edebilecekleri yeni bir dil öğesi ortaya konulmuştur. Çünkü P'OASIS, Fransızca poesie'nin eski Yunanca kökeni poiesis'i çağrıştıran bir ses yapısı sunar. Ama bu çağrışım olanağı, o kökenle bağlantılı dilleri konuşanlar için geçerlidir. Tahsin Yücel onu Şİ'VAHA olarak çevirmiş. Şİ›ÇÖL de diyebilirdi. Şİ› şiirin ilk iki harfi, VAHA da bildiğimiz çöl. Ama biz bunun şiirle ve çölle ilgili bir dil öğesi olduğunu, ancak özgün biçimi P'OASIS'le bağlantı kurduğumuz için anlıyoruz. Şİ'VAHA sözcüğünde Türkçe bilenlere ipucu olabilecek ve şiiri çağrıştıracak hiçbir belirti kalmamıştır. Bu, yalnızca bir harf düzenlemesinin çevirisidir, başka deyişle sesçil bir çeviridir, özgün biçimdeki şiirsellik yok olmuştur."

DAVUT KÖKSOY: Şiir dışında çevirilerin de var. Tanıtım bölümünde bunları belirtmiştim. Özellikle Jean-Jacques Rousseau ve Jacques Prêvert çevirileri üzerinde duruyorsun. Bunun özel bir nedeni var mı?

A. KADİR PAKSOY: Jean-Jacques Rousseau bütün dünyaca kabul görmüş bir filozof. Düşünce tarihinde yadsınamaz bir yeri var. Birkaç yapıtı Türkçeye çevrilmiş olmasına karşın çevrilmemiş daha nice yapıtı var. *Narsist* (*Narcisse*) de bunlardan biri. Bu yapıtı Türkçeye çevirme işini başıma sevgili dostum **Ümit Sarıaslan** sardı. 2012'de *Cumhuriyet Bilim ve Teknoloji* dergisinde Rousseau'nun bilime karşı tutumu/duruşu tartışılıyordu. Bazı bilimciler (**Celal Şengör**) onu "bilim ve akıl düşmanı" olarak nitelerken, bazıları (**Osman Bahadır**) da bu savın doğru olmadığını, Rousseau'nun yeterince anlaşılmadığını savunuyorlardı. Bu tartışmalar sırasında "Narsist" de söz konusu ediliyor ve Rousseau'nun bilime bakışının iyi anlaşılması için özellikle bu yapıtın önsözüne dikkat çekiliyordu. Dostum (Ümit Sarıaslan) bir buluşmamızda *"Yahu Kadir, hep şiir çevirmekle olmaz, bilim ve sanat alanında işe yarayacak kalıcı bir yapıt çevir"* diyerek *"Narsist"*i önerdi bana ve ben de bir yıllık bir çalışmanın sonunda çeviriyi tamamlayabildim. Rousseau'nun birçok yapıtının Türkçeye çevrilmesine karşın, *"Narsist"*in şimdiye kadar çevrilmemiş olması da şaşırtıcıdır. Fransa'da iki yüzyılı aşkın süredir sahnelenen bu oyunun ülkemizde de tiyatro sanatçılarının ilgisini çekeceğinden ve sahneye konulacağından kuşkum yok.

Jacques Prévert'e gelince. O, yalın sözün ozanıdır. Her gün karşılaştığımız, yaşadığımız sıradan olayları/olguları günlük konuşma diliyle ama sıradan olmayan bir biçimde işler; gündelik dili şiire dönüştürür. Bu yüzden ona haklı olarak *"insana en yakın ozan"* denir. Ben de bu nedenle onu kendime çok yakın buluyorum...

Önsözde ve kitabın arka kapağında söylediğimi burada da zevkle yineleyeceğim:

Okudukça, dinledikçe onu, gördüm ki yahu o bizden biri!

"Ben ay'ımı yerde gördüm
Ne işim var gökyüzünde
Benim yüzüm yerde gerek
Bana rahmet yerden yağar"

dediği gibi Yunus'un, o da şöyle diyor:

"Göklere ait babalarımız
siz orda kalın
biz yeryüzünde kalacağız
bazen çok güzel olan yeryüzünde"

"Ya olduğun gibi görün
Ya da göründüğün gibi ol"
diyen Mevlânâ gibi,
"Ben olduğum gibiyim
Nasıl görünüyorsam öyle"

diyor o da.

"Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür
Ve bir orman gibi kardeşçesine"

diyen Nâzım gibi, o da yaşamdan yana,

"Uzanın çimenlerin üzerine
Çimenler uzamadan üzerinizde"

diyerek yüceltiyor yaşamı.

...

O, *"Toplumsal umudun ve sevgi baladlarının ozanı"*,

O, *"Yaşama ve aşka övgünün ozanı"*,

O, *"Üstgerçekçiliğe hakiki bir halk deyişi getiren ozan"*,

O, *"İnsana en yakın ozan"*

O, bizden biri.

Selam ona.

Nihayet onun şiirlerini Türkçe söyleyebildiğim için de ne mutlu bana!

DAVUT KÖKSOY: Bana bu söyleşiyi gerçekleştirme imkânı verdiğin için kendim ve *Yeni Gelen* Dergisi adına teşekkür ediyorum. Bol üretimli ve başarılı yıllar diliyorum sevgili dostum.

[1] Hasan Cemil Çamlıbel, Hakimiyet-i Milliye, 5 Kasım 1929.

SUYA DÜŞÜYOR TAŞ

■ ASIM ÖZTÜRK

Urla

Sulara düşürdüğü yaprakları seyrediyor ağaçlar
Sarı güzlerden koşarak gelen rüzgâr
Unutur günler içinde yaşadıklarını,
Kalabalıklara karıştıkça
Kalınlaşıyor kabuğu yaralarımın
Kanayanlarımdan söz et bana,

Yamaçlardaki kayalar düşüyor sulara
Yosunlardan renksiz bir dil edinmiş ırmak
Kokusunu sarı ışıklara sarıp
Çekip gitmek istiyor uzaklara,
Eski bir köyün avlusunda
Yanan dikenli çalılardan sonra
Taze ekmek kokusudur zamanı dolduran,

Terli sırtına sokulmuş yamalı bir mendille
Çıkıp geliyor uzaklardan çocuk,
Elinin titremesine aldırmadan,
Demir tokmağıyla vuruyor
Ahşap kapının zamanına,

Sular dağıla dağıla akıp gidiyor
Kayaların düştüğü yerden anılar taşıyarak,
O günlerden direndiğimiz karanlıklar kaldı
Gençliğimizi aydınlık düzlüklere gömerek yürüdüğümüz

Hiç bitmeyen bir umutla ayaktayız yine,
Kırık dalların, güz mevsimini beklediği yerde,
Çıplak gövdesini bulutlara batırarak kanatıyor gökyüzü ağaçlar
Unutmamak için büyük bir dirençle
Yaşadıklarımızı ve yaşayacaklarımızı.

8.01.2018

ENVER GÖKÇE'NİN KISA ŞİİRİNİN UZUN TARİHİ

■ CAFER YILDIRIM

Enver Gökçe, üniversite yıllarında sol çevrelerle ilişki kurmuş, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde Behice Boran, Pertev Naili Boratav, Niyazi Berkes gibi hocalarla tanışmış, sosyalist faaliyetler içinde aktif olarak yer almıştır. Şiirin yazıldığı 1945 yılında ise Ant dergisi etrafında toplanan gençler arsındadır.

Senin emekçin olaydım
şen olası türküsü
dost kokusu, dost selamı Türkiye

Bu kısacık ve başlıksız şiiri Enver Gökçe 1945 yılında İlhan Başgöz'ün kitaplarından birinin arka kapağına yazmıştır. Şair bu dönemde Ant dergisi etrafında toplanmış gençler arasındadır ve 25 yaşındadır.

Şiirin okurla buluşması 1981 yılında gerçekleşmiştir. Ankara Yazarlar Kooperatifi, 1977 yılında Enver Gökçe'nin şiirlerini toplu biçimde yayımlamak için çalışmaya başlar. Şairin fotoğraflarının, eski dostlarıyla anılarının da yer aldığı kapsamlı bir Enver Gökçe kitabı hazırlamak için şairin 18 arkadaşına başvurulur. Bunlardan sadece Hilmi Artan ile İlhan Başgöz çalışmayı yürüten ekibe cevap verir. İlhan Başgöz'ün mektubunda işte bu başlıksız şiir de yer almaktadır. 1980 tarihli mektubunun sonunda şöyle yazmıştır Başgöz: "Kendisine okuyun, bir başlık koysun. Bana sorarsa 'Türkiyem' diyebilir."[1]

Enver Gökçe, üniversite yıllarında sol çevrelerle ilişki kurmuş, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde Behice Boran, Pertev Naili Boratav, Niyazi Berkes gibi hocalarla tanışmış, sosyalist faaliyetler içinde aktif olarak yer almıştır. Şiirin yazıldığı 1945 yılında ise Ant dergisi etrafında toplanan gençler arsındadır. Bu dönemde Enver Gökçe, içinde yaşadığı Türkiye'den başka bir Türkiye tasavvuruna sahiptir. Söz konusu şiirdeki söylemin bu tasavvur halindeki Türkiye olduğunu düşünmememiz için hiçbir gerekçe yoktur. Şöyle devam edebilirim: "emekçin olaydım", "şen olası" eylemlerinin çekime sokulduğu istek kipi eylemin gerçekleşmediğini ama aynı zamanda gerçekleşmesinin istendiğini de ifade eder. Buradan şuraya gelebiliriz:

Şiir kişisi şair, yeni bir düzene kavuşması için mücadele ettiği Türkiye'nin şenlikli ikliminde onun emekçisi olmak istemektedir. Gerçekte şiir kişisi olan şair, gelecekle ilgili dileklerini Türkiye sevgisiyle bütünleştirerek anlam yoğunluğu taşıyan bir üslupla yansıtmıştır.

Mehmet Ali & Akşamsefası

Şairi, şiir kişisi olarak düşünmediğimizde, şairi şiirin dışına çıkarttığımızda bambaşka yorumlara ulaşabiliriz. Bunlardan ilki şöyledir:

Şiirin içerdiği dilek ve özlemler 2. Büyük Savaş ortamıyla doğrudan ilgilidir. Gerçi Türkiye savaşa katılmamıştır ama etrafını saran yangının ortasında sürekli teyakkuz halinde bulunmak durumunda kalmış; üretimi gerilemiş, çalışma hayatının düzeni bozulmuş; işsizlik, pahalılık, yokluk ve yoksulluk ülkenin genel bir görüntüsü haline gelmiştir. Bu gerçekliği göz önüne aldığımızda söyleyicinin askerlik ve savaş olguları karşısında üretim iklimi ve emekçilikten yana bir özlemi dillendirdiğini düşünebiliriz. "Şen olası türküsü" dizesi, ülkenin başının esenlik içinde, beladan uzak bulunması dileğinin ifadesidir. "Dost kokusu", "dost selamı Türkiye" deyişleriyle ise memleket ortamı somutlaştırılmış, memleket-yurttaş bağının sosyolojik atmosferi bütün sahiciliğiyle canlandırılmıştır.

Bir başka görüngeden (perspektiften) bakıldığında şiirin ilk sözcüğünü, oluşturacağımız yorumun giriş kapısı olarak alabiliriz. Bu sözcük "senin"dir. Söyleyici bir başka ülkenin değil, Türkiye'nin emekçisi olma isteğini dillendirmektedir. Anlamın ayırt edici unsuru "senin" sözcüğüdür. Bu durumda söyleyicinin Türkiye'nin dışında ve uzağında bulunduğuna hükmedebiliriz. Söyleyici aynı zamanda emekçisi olmak istediği ülkesinin esenlik içinde olmasını, üretim hayatıyla toplumsal hayatının kaygı ve tasalardan uzakta bulunmasını dilemektedir: "şen olası türküsü". "Dost kokusu, dost selamı" ifadeleri Türkiye'nin sosyal atmosferini özetlerken aynı zamanda söyleyicinin birikmiş özlemini de yansıtmaktadır.

AVRUPA'YA İŞÇİ GÖÇÜ

Batı Avrupa ülkeleri, özellikle Almanya, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra oluşan işgücü açığını kapatmak için 1955'ten itibaren İtalya, Yunanistan ve Portekiz'den işçi alımına başlamıştır. Batı Avrupa ülkeleri daha sonra Türkiye'den de işçi almaya karar vermiştir. İşçi alımıyla ilgili olarak Almanya 1961; Avusturya, Belçika ve Hollanda 1964; Fransa 1965 ve İsveç ise 1967 yılında Türkiye ile ikili anlaşmalar imzalar. 400 kişilik ilk Türk işçi grubu 1961 yılının Kasım ayında Haydarpaşa Garı'ndan Federal Almanya'nın Düsseldorf kentine uğurlanır. Bu tarihten itibaren yetmişli yılların bir bölümünü içine alan süreçte emek göçü sürmüş ve Avrupa'daki göçmen Türk işçi sayısı katlanarak büyümüştür. Bugün için Avrupa genelinde 5 milyon Türk'ün varlığından söz edilmektedir.

Enver Gökçe'nin İlhan Başgöz'ün önerisine uyularak "Türkiyem" adıyla yayımlanan şiirinin toplumsal ölçekte karşılığına, 1961'de başlayan ve daha sonraki yıllarda da yoğunlukla süren emek göçü sonrasında kavuştuğunu düşünüyorum. Dünyanın değişik ülkelerde gurbetçi konumuna düşmüş milyonlarca emekçinin yazgısı, bu şiirin söyleminden kederle gölgelenmiş bir arzu ve özlem olarak yansımaktadır.

Nitekim ABD'den 33 yıl sonra, 98 yaşında dönmüş olan halkbilimci Prof. Dr. İlhan Başgöz, Atatürk Havaalanı'nda basın mensuplarına yaptığı açıklamada bakın neler söylüyor: "33 sene yurtdışında çalıştım. Yorgunluğun içindeyim. Memleketime dönmenin sevincini Enver Gökçe'nin dizesiyle anlatacağım: "Senin emekçin olaydım, şen olası türküsü, dost kokusu, dost selamı Türkiye."[2]

[1] Enver Gökçe, Yaşamı Bütün Şiirleri, AYKO Yayınları, Ankara, 1981.

[2] Cumhuriyet gazetesi, 5 Ocak 2021.

Nitekim ABD'den 33 yıl sonra, 98 yaşında dönmüş olan halkbilimci Prof. Dr. İlhan Başgöz, Atatürk Havaalanı'nda basın mensuplarına yaptığı açıklamada bakın neler söylüyor: "33 sene yurtdışında çalıştım. Yorgunluğun içindeyim. Memleketime dönmenin sevincini Enver Gökçe'nin dizesiyle anlatacağım: "Senin emekçin olaydım, şen olası türküsü, dost kokusu, dost selamı Türkiye."

BİR KİTAP BAĞIMLISININ NOTLARI-2021/EKİM

HAYATIMIZDA KİTAP SEVER İNSANLAR OLMASAYDI YALNIZLIĞIN EN HÜZÜNLÜ TÜRÜNÜ YAŞARDIK.

■ DR. ULVİ ÖZDEMİR

Eğitim düzenimiz 15 yılda bir insanın kendi adının anlamını merak edip araştırmasını bile sağlayamıyor. Buna karşılık eğitimi yarım kalmış bir taksi şöförü öğrenmenin, insanı, hayatı keşfetmenin hazzını almış, kendini geliştirmiş ve bunların sonucunda sosyal-siyasal gelişmeleri tüm netliğiyle çözümlemeyi başarmış. Üstelik kendi sosyal çevresinde "ayrık otu" olarak nitelendirilmeyi göze alarak!

Umulmadık anlarda, önyargılarımızı yıkan insanlarla tanışıyoruz. Geçen ay Ankara'da havaalanına gitmek üzere bindiğim takside, şoförün sağ tarafında vites kutusunun arkasında duran iki kitap hemen dikkatimi çekti. Biri George Orwell'in *1984*'ü, diğeri ise Sabahattin Ali'nin *Kuyucaklı Yusuf*'uydu. Uzun süren taksi yolculuğunda aramızda geçen konuşmanın gündemi doğal olarak kitaplar üzerine oldu. Daha önce bir takside karşılaşmadığım türden bir manzaraydı. Bir önceki müşteri unuttu sandım ancak şoför İbrahim Bey kitapların kendisine ait olduğunu söyledi. Eğitimi yarım kalmış ve 25 yıldır taksicilik yapan biri olduğunu öğrendim. Küçüklüğünden beri kitap okuduğunu ve kitap okumayan insanları anlayamadığını, bir kütüphanesi olmadığını, okuduğu kitapları çevresindeki insanlara dağıttığını anlattı. Aklı başında, cümleleri düzgün, Türkiye'nin kültürel, siyasi durumu hakkında söyledikleri benimkilerle uyuşan, hayata doğru yerden bakan biriydi. Bir kez daha ön yargılarımın yıkıldığını hissettim. Okumak bir tutkuydu ve ne meslek ne eğitim düzeyi tanıyordu. Kitap okumaya nasıl başladığını sordum, ilk okuduğu kitaplardan birinin tesadüfen eline geçen Oğuz Atay'ın *Korkuyu Beklerken*'i olduğunu söyledi. Radyosunda her zaman TRT 3'ün açık olduğunu ve klasik müziği çok sevdiğini söyleyip geçenlerde bir müşteri ile yaşadığı sorunu aktardı: Müşteri klasik müzikten rahatsız olmuş, radyo kanalını değiştirtmiş! İbrahim Bey de bundan yakınıyordu. Nitelikli sanatın bir ucu bir hayata dokunduğunda, insan sanatın diğer alanlarındaki nitelikli eserlerin dokunuşuna da açık oluyor. Doğal olarak toplumsal düzendeki aksaklıkları, haksızlıkları, eşitsizlikleri de eleştiren, geleneksel dini yorumların çok uzağında bir bakış açısı kazanmıştı İbrahim Bey ve haklı olarak bu özelliğini okuma sevgisiyle, nitelikli müzik dinlemesiyle ilişkilendirebiliyordu.

Bu tanışma beni düşündürdü. İnsanın gelişmesi bir ülkenin büyümesine çok benziyor; bütün alanlarda topyekûn bir kalkınma olmadıkça tek tek belirli alanlarda ileri gitmek olanaksız. Bunun örneklerini görüyoruz: İnsanlarını eğitemeyen, onları evrensel bilgiyle, bilme iştahı ve sorgulama gücüyle, merak etme yetisiyle donatamayan toplumlar, gelişmiş ulusların ardından nal toplamaya, debelenmeye, akılcı bir toplumsal düzen kuramamanın sancısını çekmeye ve sömürülmeye mahkûm oluyorlar. Böyle ülkeler sporda arada bir tesadüfi başarılar kazanıyor, dünyaca tanınmış yetenekli insanlar çıkarıyor fakat sürekliliği sağlayamıyorlar. Bu umutsuz bir durum değil aslında; yeter ki akılcı bir toplumsal düzen kurulabilsin ve insanlar nitelikli, evrensel bilgi ile tanışabilsinler.

Geçenlerde üniversiteler açıldı ve ilk derste bir öğrenciye adının anlamını sordum. "Hiç merak etmedim hocam" dedi. Adının anlamını merak etmeyen biri neyi merak edebilir, neyi sorgulayabilir? 15 yıl eğitim almış, üniversite 4. sınıfa gelmiş birinden söz ediyorum. Öğrencim o derste ısrarım sonucu telefonunu açtı ve Google'a girip 22 yıldır taşıdığı adının anlamını ilk kez benim dersimde sorgulayıp öğrendi. Bu öğrenciyi suçlamıyorum ama eğitim düzenimiz 15 yılda bir insanın kendi adının anlamını merak edip araştırmasını bile sağlayamıyor. Buna karşılık eğitimi yarım kalmış bir taksi şoförü öğrenmenin, insanı, hayatı keşfetmenin hazzını almış, kendini geliştirmiş ve bunların sonucunda sosyal-siyasal gelişmeleri tüm netliğiyle çözümlemeyi başarmış. Üstelik kendi sosyal çevresinde "ayrık otu" olarak nitelendirilmeyi göze alarak!

Başka bir taksi şoförü daha tanıyorum. İstanbul'da oturduğum sitenin taksi servisinde çalışıyor: Murat Bey. Liseden terk. Murat Bey çok önemli bir İkinci Dünya Savaşı uzmanı! Şimdilik kitap alışverişi yapıyoruz. Yıllar içinde İkinci Dünya Savaşı ile ilgili eline ne geçtiyse okumuş ve bir kütüphanesi var. Olanağım olsa üniversitede bir gün dersime konuk hoca olarak sokup İkinci Dünya Savaşı'nın belli başlı muharebeleriyle ilgili ders anlattırmak isterdim. Buna karşılık hayatını kitapçıda çalışarak kazanan insanlar var, kitapları türlerine göre bile sınıflandıramıyorlar. Kitaplara karşı ilgisizler. Üniversite hocaları var, yılda sadece 3-4 kitap satın alıyorlar, kendi alanları dışında okuma yapmıyorlar ve entelektüel açıdan tanıdığım taksi şoförleri kadar bile niteliklere sahip değiller.

Bir berber tanıyorum. Ortaokuldan terk. Ama berber işletmeciliğinden kazandığı azıcık parayla Boyut Yayınları'nın çıkardığı, benim henüz bir cildine bile fiyatından dolayı sahip olamadığım muhteşem ciltlerin tamamına sahip, rica ettim gururla gösterdi bana. Neredeyse tüm kazancını bu ciltlere harcıyor. O da toplumsal açıdan dışlandığını yakınarak anlatıyor. Son derece saygılı, düzgün bir insan... Bu arada Boyut Yayınları yakın zamanda ünlü İstanbul ressamı Ayvazovski'nin eserlerinden oluşan bir kitap çıkardı. Fiyatı 2 bin TL'nin üzerinde. Bir kitapçıda rica ettim, elime

alıp, okşadım ve sayfalarını çevirmenin özlemiyle geri verdim. Benim için çok pahalıydı. İşte bunun gibi birçok kitabı hiç düşünmeden koleksiyonuna katan bir berberden söz ediyorum.

TRABZON'A YAKIŞAN KİTABEVİ: *RA KİTABEVİ*

Memleketim Trabzon'a üç yıl aradan sonra kısa bir ziyaret gerçekleştirdim. İlk uğrak yerlerimden biri *Ra Kitabevi* oldu. Trabzon için çok büyük bir kazanç. Sahibi Ramazan Diler Bey ile tanışır tanışmaz birbirimize ısındık. Uzun bir kitap sohbetimiz oldu. Her zamanki gibi özellikle öğrencilerin çok kitap okumadıklarından yakındı. Ben de gelmişken raflar arasına dolaştım ve yedi kitap satın aldım. Kasaya parayı ödemek için gittiğimdeyse ilginç bir şey oldu. Kitabevi her satın aldığınız kitap için bir de bedava kitap veriyordu! Hemen kasanın önündeki bir rafa yönlendirildim. "Yedi kitap seçebilirsiniz" denince hem şaşırdım hem mutlu oldum. Ancak şaşkınlığımın sebebi hediye kitaplar rafında Romain Rolland'ın yıllar önce Engin Yayıncılık tarafından basılan 4 ciltlik *Jean-Christophe*'i bulmamdı.

Böyle bir kitap nasıl olur da "bedava kitaplar" rafında kaldı hayret ettim. Tabii büyük bir mutlulukla yedi hediye kitabı da aldım. Ne kadar mutlu olduğumu tahmin edersiniz.

SİNA AKŞİN HOCA'NIN ABİDEVİ ESERİ: *İSTANBUL HÜKÜMETLERİ VE MİLLİ MÜCADELE*

İstanbul'a dönünce düzenli olarak ziyaret ettiğim kitapçıları dolaşırken güzel bir sürprizle karşılaştım. Sina Akşin Hoca'nın *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele* başlığını verdiği abidevi eserinin uzun süredir basılmayan birinci cildi nihayet İş Bankası Yayınları'ndan çıkmıştı. Yıllar önce okumuştum eseri, bu yeni baskıyı da yeniden okumaya başladım hemen. Olağanüstü bir eser... Hakkında ne söylesek az kalır. Kitabı aldığım gün Facebook'ta sıcağı sıcağına şu cümleleri yazmıştım:

"Çoktandır baskısı hiçbir yerde bulunamayan Türk tarihçiliğinin en önemli eserlerinden biri olan, Sina Akşin hocamızın 'İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele' adlı kitabının ilk cildinin 4. baskısı nihayet yayınlandı [İş Bankası Yayınları]. *Yıllar önce okumuştum. Ama böyle kitaplar alınır ve yeniden okunmaya başlanır, ben de öyle yaptım. Daha ilk sayfadan çok çok önemli satır arası bilgilerle insanı içine alan bir yapıt. Demek ki bazı kitapları bazı konularda belli bir birikim oluşunca yeniden okumak gerekiyor; insan daha önce göremediğini görüyor. Yaklaşık bir yıl sonra ancak tamamlayabileceğim 2 makalem için çok önemli iki cümleyi not aldım bile... 2. Cilt de bu hafta raflarda olacak.* [2. Cilt de bu yazıyı yazdığım günlerde yayınlanmıştı.] *Döneme ilişkin temel bilgileri almak isteyen herkese öneririm. Nutuk okunması gereken 1. kitapsa bu 4 cilt (5. si de hikâyeyi tamamlamak için gelecektir tahmin ediyorum) 2. sırada. Hatta bu eser Milli Mücadele için yazılmış eserler içinde bir ağaca benzetilirse konuyla ilgili diğer tüm eserler ancak bu ağaca takılan birer yaprak olabilir; o kadar önemli bir eser."*

Şu an 108. sayfadayım ve heyecanlı bir roman gibi akıyor kitap. Umarım Sina Akşin hoca daha uzun sağlıklı günlerde bu eserin devam ciltlerini yazma enerjisini bulur.

GEORGE MARTİN: *YEDİ KRALLIK ŞÖVALYESİ*

Yazın okumaya başlayıp geçen ay bitirdiğim muhteşem bir kitaptan söz etmek istiyorum. George Martin, bir zamanlar tüm dünyada ilgiyle izlenen *Taht Oyunları* dizisinin yaratıcısı ve aynı adlı dizi romanının yazarı. *Yedi Krallık* adlı yapıtını bu merakla

Mehmet Ali & Akşamsefası

aldım ve hayran kaldım. İçinde üç tane birbirini tamamlayan hikâye var ve Martin'in yarattığı fantastik dünyada, *Taht Oyunları*'ndaki olayların geçtiği dönemden yüz yıl önce, "gezgin" bir şövalyenin maceralarını konu ediniyor. *Taht Oyunları* da bildiğimiz Ortaçağ Avrupa imgeleri üzerine inşa edilmiş ve yaşadığımız gerçek tarihten bazı öğeler dışarda bırakılırken (Hıristiyanlık gibi) bazı hayali imgeler (Ejderha adındaki uçan dev yaratıklar, ölüyken dirilen insan formatında oluşumlar gibi) bu fantastik dünyaya katılmıştı. Yedi Krallık Şövalyesi de çok zengin imgelerin ve geniş hayal gücünün oluşturduğu zemin üzerinde zengin bir karakter kadrosu yine olağanüstü güzellikte bir anlatım ve kurgu ile yükselen bir binaya benziyor. Kesinlikle "hiç bitmesin" dediğimiz eserlerden biri... Bu tür eserler okunup bittiklerinde "tekrar okunmak istenen eserler"dir de aynı zamanda. Gary Gianni'nin kelimelere dökülemez güzellikteki çizimleriyle de zenginleşen ve gerçekten her kütüphanede olması gereken bir eser ortaya çıkmış. Son zamanlarda beni en çok etkileyen eser oldu *Yedi Krallık Şövalyesi*. Okuyanın pişman olacağına sanmıyorum.

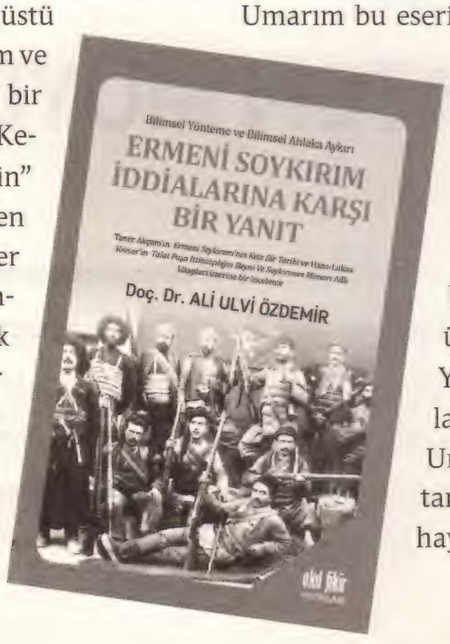

BİLİMSEL AHLAKTAN YOKSUN İKİ YAZAR VE İKİ ESERİ ÜZERİNE YENİ BİR KİTAP

"Hans –Lukas Kieser'in Talat Paşa kitabı tarihsel bir kişiyi, Taner Akçam'ın kitabı ise tarihsel bir dönemi ele alma iddiasında bulunsa da her ikisi de "Ermeni Soykırım" tezini veri kabul edip buradan yol alarak aslında günümüze ilişkin politik bir çabanın ya da talebin parçası olarak karşımıza çıkıyorlar. Bu politik çaba, "Tarihiyle yüzleşmek" adı altında ikinci cumhuriyetçi ve siyasal islamcı tezlerin Türkiye'yi dönüştürmesine destek çıkmaktır. İkincisi her iki kitap da söz konusu politik amacın parçası olarak Mustafa Kemal Atatürk'ü karalamak, tarihsel değerini ve ona duyulan sevgi ve bağlılığı zayıflatmak amacındalar."

Ekim ayının ortasına doğru çıkacak yeni kitabımın önsözünden bu satırlar. Geçtiğimiz yaz başında art arda yayınlanan bu iki kitabın da ortak yönleri var. Akademik bir düzlemde her ikisiyle de hesaplaşıyorum. Umarım bu eserim de dipsiz bir kuyuda yankı bulmadan, okunmadan yitip gitmez. Ama sonuç ne olursa olsun kendi vicdanımla yaptığım bir hesaplaşmanın ürünü bir eser oldu. Yeni tartışmalar başlatmayı umuyorum. Umarım düzeyli bir tartışmaya ve bilimsel hayata katkı sağlar.

HAYDAR ÖZAY: GEZİ'NİN RESSAMI

Tanımaktan büyük onur duyduğum ressam Haydar Özay, uzun bir aradan sonra Taksim'de bir araya geldiğimizde bana büyük boy bir albümünü imzalayarak hediye etti. Resimlerini asla satmayan, tutkuyla bağlandığı tarihsel kişilerin ve olayların resmini yapan, hayatını sanatına adamış gerçek bir sanatçı Haydar Özay. Bu albümünde Haydar Özay için Lidia Ferrara'nın yazdığı bir de şiir var: *Mucize*. Emel Altan Ege'nin çevirisi ile orjinal şiir yan yana iki sayfada yer alıyorlar.

"Çünkü O, hep düşledi
Ve düşünü kendi gerçeğine tercüme etti.
O, her zaman daha fazlasını istedi.
O, sıradan bir çılgın değil,
O, her anlamda çılgın biri
Ve şimdi karmakarışık...
O, bizim gibi sıradan insanların
Günlük yaşanmışlıklarının oluşturduğu birikimle
Kendi ruhu, kendi hikâyesi olan
"şey" lerin yok oluşundaki
Umutsuzluğu,
Acizliği,
Tükenişi,
Kargaşayla, düzensizliği
Anlatmak istiyordu.

İnsan olmakla bitecek bir yolculuğun resim hali Haydar Özay'ın eserleri. İyi ki tanımışım seni dostum!

Kitaplarla dolu günler diliyorum.

Mehmet Ali & Akşamsefası

Akhenaton ve eşi Nefertiti'yi çocuklarıyla Güneş ışıkları altında betimlediği düşünülen rölyef

MUSA PEYGAMBER FİRAVUN AKHENATON MUYDU?

■ ÇAĞDAŞ GÖKBEL

Din gibi çetrefilli bir konuyu ele alan ya da işleyen bir kitapta okuyucu sağlam bir pusulaya ihtiyaç duyar. Kitabın içerisinde saklı bulunan önemli bilgileri bulundukları yerden çıkarabilmek için editörün, çevirmenin ya da bazen bizzat yazarın kendisinin bıraktığı haritaya ihtiyaç duyarız. Orhan Gökdemir, böyle bir harita bırakıyor.

Tekinsiz bir alanda kalem oynatmak kolay değil. Dinin tüm varlığıyla ameliyat masasına yatırılmasının 21. yüzyılda halen daha çeşitli zorluklar taşıyor olması insanlığın trajedisidir. Bu zorluğa rağmen yüreği merakla çarpan insanlar sayesinde Hristiyanlığın, Yahudiliğin ve İslamın kökenlerine inilebildi. Birbirini reddeden ve aşma iddiasındaki bu üç yaklaşımdan herhangi birini bilimsel sorgulamaya tabi tuttuğunuzda esasında diğerinin de sırrını açığa çıkarmış oluyordunuz. Birbirlerine bu kadar sıkı bağlı olan bu üç inancın milyonlarca insanı birbirinden hâlâ ayırabilecek güçte olması sınıflı toplumun zorbalığına işarettir. Bir 'aydınlanma' sarsıntısına rağmen din, sömürgenlerin elinde güçlü bir ideolojik silah olmaya devam ediyor.

Çeviri kitaplarda çevirmenlere ya da o kitapta editörlük yapanlara genellikle düşüncelerini yazma imkânı verilmez. Ahmed Osman'ın kaleme aldığı *'Musa ve Akhenaton'* kitabının çevirisinde ise durum biraz farklı. Kitabı Türkçeye Orhan Gökdemir'in editörlüğünde Zeynep Anlı çevirmiş. Kitabın hemen giriş bölümünde *'Editörün Şerhi'* başlığında Gökdemir'in önemli bir müdahalesi var. İyi bir okuyucu olarak kendi ihtiyaçlarımdan yola çıkarak bir okurun neye ihtiyaç duyduğunu tahmin edebiliyorum. Din gibi çetrefilli bir konuyu ele alan ya da işleyen bir kitapta okuyucu sağlam bir pusulaya ihtiyaç duyar. Kitabın içerisinde saklı bulunan önemli bilgileri bulundukları yerden çıkarabilmek için editörün, çevirmenin ya da bazen bizzat yazarın kendisinin bıraktığı haritaya ihtiyaç duyarız. Orhan Gökdemir, böyle bir harita bırakıyor ve yıllarca Avrupa ideolojisi tarafından zehirlenen zihinlerimize bir panzehir zerk ediyor. Kitabın içerisinde arkeolojik kazıya başlamadan önce okur, o güne kadar tüm doğru bildiklerini sorgulamaya teşvik edilmektedir.

"Örtü Hermetizmin ve Masonluğun üzerindedir. Her ikisi de Batı'ya Mısırlı köklerini hatırlatmaktaydı. Hal bu ki Batı o yıllarda başka pek çok ülke ve uygarlığa yaptığı gibi Mısır'ın fethine girişmişti. Uygarlığını borçlu olduğu bir kültürü istila fikri çok iticiydi. Mısır'ı sildi, ötekileştirdi, Afrika'ya itti. Böylece Mısır, devasa yapılar yapmasına rağmen mimarlığı bilmeyen, büyük metinler bırakmasına rağmen felsefeden ve matematikten anlamayan, her şeyi tecrübeye dayanarak yapıp etmiş alaylı bir kültür olarak yeniden tanımlandı. Bu tanımlama Batı'ya kendini kendi kendisinin babası olarak tanımlama olanağı da veriyordu. Sonunda, gerçekte Mısırlıların pek de yetenek pırıltısı göstermeyen öğrencileri olan Yunanlıları buldular. Felsefeyi, bilimi, matematiği, sanatı onların omuzuna yıkma çabası hâlâ tarihin en cüretkâr işi olarak devam ediyor" (S:12).[1]

KARANLIKTA YAŞAYANLAR IŞIKTAN RAHATSIZ OLUR

Yunanlıları her şeyin kaynağı olarak görme merakının bir tarafında işgal ve yağma, diğer tarafında kendi halklarının var olan sömürüye rıza göstermelerini sağlama çabası var. Bilimin dinle işinin olmadığı ve kesinlikle bu alana dair söz dahi söylememesi gerektiği gibi çarpık bir kural yerleştirildi. Buz gibi bir Orta Çağ düzeninin içerisinde olduğumuz için bilimsel araştırmanın dinden uzak durmasını tabuya dönüştürmüş durumdayız. Anlaşılan o ki 20. yüzyılın en büyük dehalarından biri olan Sigmund Freud *'Musa ve Tektanrıcılık'*

Gerçekte Musa'ya atfedilen tüm o mucizeler bir Mısır Firavunun sihir gösterisinden başka bir şey değil. Mısır, yeni bir düzen getirmek istediği için Akhenaton'dan nefret etti, onu tarihten silmeye çalıştı; Akhenaton tarihten silinmemek için Musa kılığına girdi ve ideolojisini bu yeni kılıkta sürdürmeye gayret etti. Tek tanrıcılığın atası ama belki de ilk temsilcisi değil.

Freud, Hz. Musa'nın gerçekte İbrani olmadığını aksine bir Mısırlı olduğunu, onun Akhenaton'un yakın takipçisi hatta bizzat Akhenaton'un kendisi olabileceğini iddia etti.

Michelangelo'nun Musa heykeli

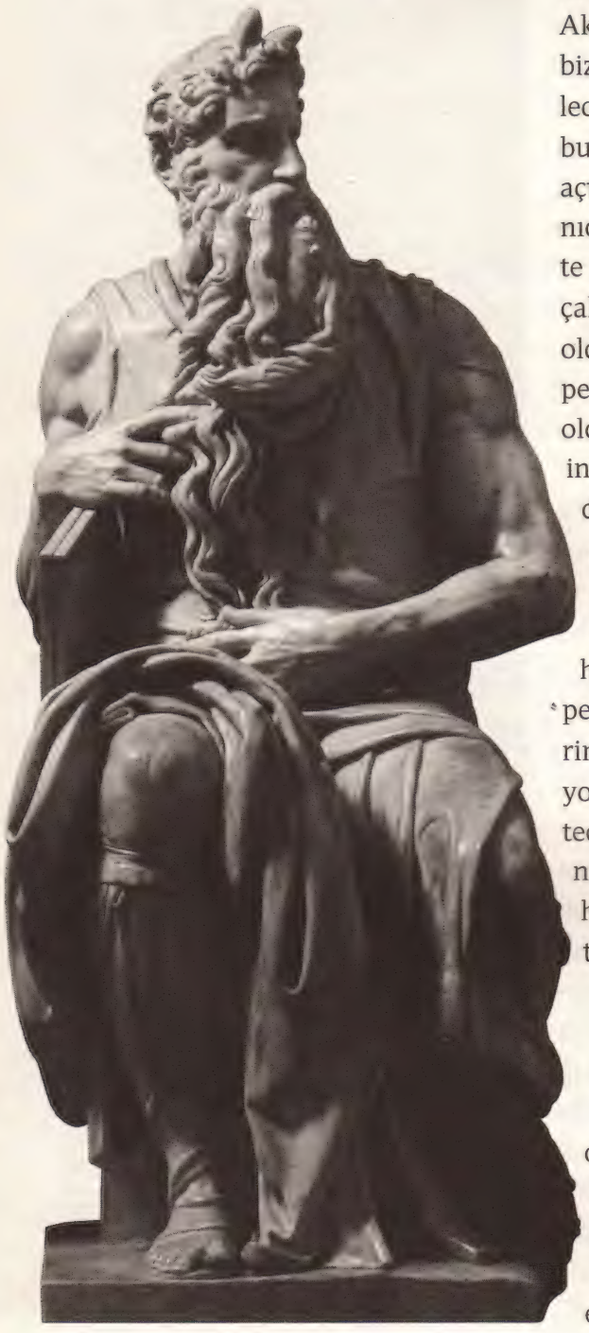

kitabını yazarken bu kuraldan biharberdir. Bu yaklaşım, karanlığı tamamen meşru kılabilmenin ideolojik bir kılıfı. Halihazırda geldiğimiz ilerleme noktasında dinin neresini sorgulayabileceğimiz ise başka bir tartışmanın konusu. Türkiye'deki milyonlar bilimin bu konularda hangi düzeyde ilerlediğini bilebilecek noktada değiller. Gözleri karanlığa alışmış olanlar ışıktan rahatsız olurlar. Freud, Hz. Musa'nın gerçekte İbrani olmadığını aksine bir Mısırlı olduğunu, onun Akhenaton'un yakın takipçisi hatta bizzat Akhenaton'un kendisi olabileceğini iddia etti. Ahmed Osman, bu tartışmaların ışığında yeni bir yol açtı ve bugüne dek mucizeleriyle tanıdığımız efsanevi Musa'nın gerçekte kim olduğunu ortaya çıkarmaya çalıştı. Peki, Musa'nın gerçekte kim olduğu bu kadar önemli mi? Bilimin penceresinden bakacak oldursak bu oldukça önemli. Her üç dine inanan insanlar, gerçekte nefretle anımsadıkları bir düzenin kültürünün çarpık bir yansımasını sürdürmeye devam ediyorlar. Bu devam ettikçe insan aklı çocukluk döneminin zihin çemberinden çıkamıyor. Bu da pek çok felaketi ve trajediyi beraberinde getiriyor. Çocuklar evlendiriliyor, aşı karşıtlığı yaygınlaşıyor, şeyh tecavüzleri meşru sayılıyor ve sonunda topyekûn kitlesel bir çıldırma haline sürükleniyor sözde modern toplumlarımız.

İNSAN KENDİSİNİ ÖĞRENDİKÇE SINIFLI TOPLUMU KEŞFETTİ

Gerçekte Musa'ya atfedilen tüm o mucizeler bir Mısır Firavunun sihir gösterisinden başka bir şey değil. Mısır, yeni bir düzen getirmek istediği için Akhenaton'dan nefret etti, onu tarihten silmeye çalıştı; Akhenaton tarihten silinmemek için Musa kılığına girdi ve ideolojisini bu yeni kılıkta sürdürmeye gayret etti. Tek tanrıcılığın atası ama belki de ilk temsilcisi değil. Mısır'da tek tanrıcılığın kökleri Akhenaton öncesine uzanıyor. O, çocukluğunda edindiği bu bilgilerle vaktinden önce bir düzen değişikliğine gitmeye cüret ediyor ve neticede başarısız oluyor. Dini incelemek toplumu hurafelerden kurtarabilmek için çok önemli. Sihirlere, mucizelere inanan bir toplum gerçekte asla bu yüzyılda yaşamıyordur. Komplo teorilerinin bunca taraftar bulması da aslında yaşadığımız çağın nasıl bir karanlıkla kaplandığını gösteriyor. Aydınlanma deneyiminin insanlığa açtığı yol sayesinde Akhenaton, isminin kazındığı taşlarda düşüncesiyle birlikte yeniden dirildi. Onun bıraktığı izler tektanrıcı dinlerin saf haliydi. 1688'de İngiltere'de başlayan ışığın yolculuğu (Aydınlanma) Avrupa'da farklı bölgelerde farklı fikirlerin gelişimiyle doruk noktasına ulaştı (Gökbel, 2020:93).[2] Dinin özüne doğru yapılan yolculuk esasında insanlığın kendisine doğru yaptığı bir yolculuktu. İnsan kendisini tanıdıkça sınıflı toplumun varlığını keşfetti. Tarihin sınıflı toplumlar arasında bir mücadele olduğu gerçeği kanımca aydınlanmanın zirve noktasıdır. Burjuvazi bu zirve noktasından aşağıya baktığında kendi sonunu görmüş ve aşağı yuvarlanmaktan çok korkmuştur. Burjuvaziyi aşağıya yuvarlayacak olan işçi sınıfıdır. Tam bu kırılma noktasında Musa'nın asası tabiri caizse büyük bir antagonizmaya dönüşmüştür. Rotamızı şaşırmayalım. Akhenaton'un sihirli imparatorluk değneği düzene karşı değil, onun yanında konumlanarak katlanılmaz yaşamımızı katlanılır kılmaya çalışmıştır.

VERGİ, ASKERLİK, SAVAŞ KARŞITI TOLSTOY

Din, sessiz yığınların iç çekişi pozisyonuna bir günde kavuşmadı. Mısır'ın köleleri katlanılmaz yaşamlarını katlanılır kılabilmek için geçmişte komünal toplumlardan miras edindikleri hatıraların önemli bir bölümünü dinin içerisine nakletti. Komün yerini gelecekteki bilinmeyen cennete bıraktı. İncil dikkatle incelendiğinde dayanışma, kardeşlik ve herhangi bir karşılık beklemeden toplumun faydası için çalışan emekçi insanların gölgelerine rastlayabilirsiniz. Bu gölgeler Lev Nikolayeviç Tolstoy'u çok etkilemiştir. *'Tanrı'nın Egemenliği İçinizdedir'* kitabı bu gölgelerin varlığından ideal bir toplum yaratabilmek için yazılmıştır. Tolstoy, eşit, adil ve barış dolu bir toplum hayalini sihirli değneği arayacak kadar ileri götürmüştür. Oysa sihir değnekte ya da asada değildir. Sihir kendi uzuvlarımızda ellerimizdedir. Devlete vergi vermemek, askere gitmemek ve insan öldürmemek hâlâ alabildiğine aydınlanmacı fikirlerdir. Bu noktada eğitimli bir bilinç açısından Tolstoy, ele avuca sığmaz, dikkate değer bir yazardır. Tolstoy, kalpsiz bir dünyanın kalbi olmaya çalışmıştır. Piramitler kölelerin avuçlarının içinde şekil almıştır ve gökdelenleri yükselten işçi sınıfının elleridir, 'sihir' bu elleri gizlemekten başka bir şey değildir. Gelelim Musa'nın/Akhenaton'nun başkenti Amarna'daki sıradan insanın yaşamına.

Tarih sadece efendilerin anıları ve onların zaferleri üzerine kurulduğunda bir bilim olmaktan daha çok sömürgenlerin ideolojisine benziyor. Arkeologların Amarna'da buldukları insan kemikleri, Mısır'daki düzeni kökünden sarsan Akhenaton'un insanlarına mutluluk ve refah getiremediğini gösteriyor. Bu gerçekle karşılaşan arkeologlar da çok şaşırıyor. Amarna'nın insanları, eski düzende 'Amon'un koruyuculuğunda yaşayan insanlardan daha iyi koşullarda değillerdir. Köleler ölesiye çalışmaya, çocuklar daha erişkin çağa gelmeden yetersiz beslenmeden sakat kalmaya devam ediyordu. Akhenaton'un tanrısı Aton'a ise tam tersine müsrifçe hediyeler sunuluyordu. Yoksullar yüzyıllar öncesinde bir dinin yerine başkasını, çok tanrılı Firavunun yerine tek tanrılı Firavunu geçirmenin sömürüyü sona erdirmediğini açık bir biçimde deneyimlemişti. Belki de bu nedenle Firavun Akhenaton, kendi kimliğiyle eski düzenin sahiplerine direnemedi ve Musa kılığında Sina çöllerine gerçekte kendi halkı olmayan İsrailoğullarına ve kendi tanrısına pek benzeyen tanrısına sığındı. O, Kenanlılara hitap edemiyordu; sebebi dini kaynaklardaki gibi dilinin tutuk olması değil, İsrailoğullarının dilini bilmiyor olmasıydı.

"Musa'nın tanrısı tarafından Sina'da İsraillilere verilmiş olan On Buyruk kesinlikle Mısır geleneğindendir ve Mısırlıların 'Ölüler Kitabı' ile ortak köklere sahip gibi durmaktadır. Mısırlılar öldükten sonra ahirette Yargılanma Odası'nda Osiris ve 42 yargıcı önünde yargılamaya tabi tutulacaklarına inanıyorlardı. Ölüler Kitabı'nın 125. Bölümünde, ölü kişinin bu durumda söylemesi gereken Negatif İtiraf ve şöyle teminatlar bulunmaktadır: Yalancılık yapmadım, Hırsızlık yapmadım, Çalmadım, İnsan öldürmedim, Yalan söylemedim. On Buyruk da Mısırlı Negatif İtiraf'ın bir tür pozitif halidir: Adam öldürmeyeceksin, Çalmayacaksın, Komşuna karşı yalan yere tanıklık etmeyeceksin. Böylelikle Osiris veya ahiretine inanmayan Akhenaton'un Mısırlıların ölülerinin yargılanacağına inandığı ahlak kuralını, bu yaşamda müritlerine zorunlu bir davranış kuralına dönüştürmüş olması olasıdır" (A.g.e., s.248-249).

Bilimde bazı şeylerin açıklamasının olmadığı yalanı günümüzün karanlığına has bir uydurma. Nedenleri sorgulamaya cüret edenler için tozlu rafların ardında doğru ve bilimsel açıklamalar onları bekliyor. Bunu yapmanın kolay olduğunu iddia etmeyeceğim. Avrupa ideolojisi ve onun ırkçı yansımaları en az dinler kadar etkili ve güçlü. Avrupa, Mısır'ın Afrikalı firavunlarını keşfettiğinde gerçekten dehşete kapılmış olabilir. Onun için insan dahi sayılmayan bir siyah Afrikalının Mısır gibi dev bir imparatorluğu yönetiyor oluşu kâbus görmesine yetiyor. Şimdi, tıpkı Aydınlanma düşünürlerinin karşılaştığı bir yol ayrımıyla karşı karşıyayız. Ya Avrupa kıtasının ufkunun ötesinde yeni ve eşitlikçi bir dünyayı yaratabilmek için karanlığı yırtacağız ya da sonsuza dek kesif karanlığımıza hapsolup Mısırlı kökenlerini asla bilmediğimiz duaları mırıldanarak yok oluşumuzu sessizce bekleyeceğiz.

---

[1] Ahmed Osman, *Musa ve Akhenaton*, Çeviren: Zeynep Anlı, Editör: Orhan Gökdemir, Omega Yayınları, İstanbul, 2016.

[2] Çağdaş Gökbel, *Kapitalist İdeolojinin Medyadaki Altın Çağı*, Doruk Yayınları, İstanbul, 2020.

Mehmet Ali & Akşamsefası

GÖRÜLMÜŞTÜR, SİLİNMİŞTİR ve Susulmuştur

■ HAYDAR ALİ ALBAYRAK

Yoksul bir mahallede yaşayan Zakir hırsızlıklara karşı çelik kapının yetmediği, demir parmaklıklarla ek önlemlerin alındığı bir dairede yaşıyor. Anne bu demir doğramayı sürekli kilitli tutuyor. Üstelik kapının kilitlenmediği o nadir anlarda bile anahtarı soruyor Zakir. Bu durum sistemin çıkış izni almaya şartlandırışını, kurduğu baskıyı yansıtıyor.

Serhat Karaaslan'ın yazıp yönettiği, başrollerini Berkay Ateş ile Saadet Işıl Aksoy'un paylaştığı ***Görülmüştür*** Netflix'te yayınlandı. 2019'da Başka Sinema dağıtımıyla gösterime giren filmi vizyondayken izleyememiştim. Yıllar sonra denk gelip izlediğim Görülmüştür olgun dili ve politik yönüyle dikkat çekiyor.

Görülmüştür, işe yeni girmiş Zakir (*Ateş*) adında bir gardiyanın denetlemek için okuduğu mektuplarda bir aile dramı sezmesi üzerinden ilerliyor. Mektupları okumakla yetinmeyip kapalı görüşleri de izlemeye başlayan Zakir sürekli yeni bilgiler edinir. Çalıştığı hapishanede mahkûm olan genç adamın eşi Selma (*Aksoy*) kayınpederinden (*Kevork Türker*) hamiledir ve bu durumu görüşlere geldiğinde beline korse sararak saklamaktadır. Giderek olayların içine dalan Zakir Selma'nın mağduriyetine ve sessizliğine ortak olur. Ancak gardiyan derdini haykırıp da bozmaya çalıştıkça sessizlik daha büyür ve çember etrafını daha sıkı sarar. Bu yönüyle Görülmüştür özgürlük sorununun sistemden kaynaklandığını ve içeri-dışarı ayrımının bir süre sonra silindiğini gözler önüne seriyor. Bu sistem öyle güçlüdür ki yaratıcı yazarlık kursuna giden Zakir'e "yazılanları silmek" gibi bir görev vermekte, yaşamayı arzulayan bir genci üzerindeki üniformayla kapana kısıp sessizliğe terk etmektedir.

İÇERİDEKİ DIŞARI VE DIŞARIDAKİ İÇERİ

Öncelikle filmdeki içeri-dışarı çelişkisine değinmek istiyorum. İlgi çekici noktalardan birisi bu... Hapishanenin görevlilerle, bilhassa infaz koruma memuru denen gardiyanlarla anlatılması şüphesiz tek taraflı bir bakış ortaya koyuyor. İçeriyi de dışarı ile gözlemlemiş oluyoruz, çünkü "içerideki dışarı" biçiminde ele alabileceğimiz bu gardiyanlar yemekhanede yemek yiyor (kamusal alandan faydalanabiliyor), mesai sona erdiğinde servise binip evine gidiyor (kapitalizmin "boş zaman-leisure" kavramını dilediğince değerlendirebiliyor) yahut yazarlık kursuna gitmek gibi lüks sayılabilecek bireysel ihtiyaçlarını giderebiliyor. Diğer yandan "dışarıdaki dışarı" ise mevcut toplumsal ilişkilere sıkışmış ve mağduriyete açık bir yaşam sürüyor. Görülmüştür Zakir ile içerideki dışarı'yı, Selma ile dışarıdaki dışarı'yı temsil ediyor diyebiliriz. Ancak dışarının içeriye dönüştüğü koşullar da söz konusu... Cezaevleri "pembe oda" uygulaması ile özel aile görüşlerine izin verirken sosyal yaşam kadının ağzını dahi açamadığı bir cendereyi andırıyor. Böylece Selma'nın yaşam pratiğine bir anlamda "dışarıdaki içeri" ifadesi yakıştırılabilir. Görülmüştür'de dışarısı yalnızca Selma'nın cehennemiyle açıklanmamış, Zakir'in kuruntulu annesi (*Füsun Demirel*) de adeta bir hapishane inşa etmiş kendine ve elbet oğluna. Yoksul bir mahallede yaşayan Zakir hırsızlıklara karşı çelik kapının yetmediği, demir parmaklıklarla ek önlemlerin alındığı bir dairede yaşıyor. Anne bu demir doğramayı sürekli kilitli tutuyor. Üstelik kapının kilitlenmediği o nadir anlarda bile anahtarı soruyor Zakir. Bu durum sistemin çıkış izni almaya şartlandırışını, kurduğu baskıyı yansıtıyor ve meseleyi içerideki fiziki tutsaklıktan öteye vardırıyor. Annenin Zakir'e pranga oluşunun yanı sıra sınıfsal kısıtların yakıcılığını atlamamak lazım. Zakir bir yoksulluk alameti olan ıslak tuvalet terliğine basınca çorabını kurutmadan evden çıkamıyor. Islanan çorabını öyle çorap değiştirir gibi değiştiremiyor yani! Yazarlık kursunda Zakir'den hoşlanan Emel'in yaklaşımı da ilginç. Emel (*İpek Türktan*) kadın-erkek ilişkilerine hayli modern yaklaşıyor, arkadaşlık kuruyor, flörtleşiyor ancak o da baskıyı bir biçimde hissediyor. Zakir'i uzun zaman sivil polis zannetmesi polisiye romanlar sevmesiyle açıklanamaz. Emel sürekli izlenen bir toplumun kurbanı... Polisiye türü de yaratan dikiz kültürü iyiden iyiye yerleşmiş.

Mehmet Ali & Akşamsefası

YAZMAK, GÖRMEK VE SİLMEK ÜZERİNE: HEPİMİZİN BİR ŞEYLER KARALADIĞI O YERDE

Filmde Zakir'in yazarlık atölyesine gidişini kör göze parmak değerlendirenler çıkacaktır zira mesele öyle yorumlanabilir. Okumanın tam karşısına yazmayı, yapmanın karşısına yıkmayı, silmeyi yerleştirmek mesajın altını çizmek bakımından akla gelebilecek ilk dış müdahale... Zakir bir yandan anlamı budarken, atölyedeki hocasının "laf kalabalığının özü gölgelediği" şeklindeki görüşlerinde de ifade ettiği şekliyle anlamı yakalayıp ortadan kaldırırken bir yandan kendi anlamını bulmaya çalışıyor ve bu çaba kışkırtıcı bir rol oynuyor. Bir şeyler yazdığımızda "bir şeyler karaladık" demez miyiz? Tevazu gösterme niyetimizle birlikte bir şeyleri gerçekten karaladığımız, anlamında uzlaşılmış işaretleri kendimize göre dizip yeni anlamlar yarattığımız söylenemez mi? Zakir de kendince ve kendi dünyasına dair bir şeyler karalarken mahkûm yakınlarının karalamalarını yok ederek laf kalabalığı'na çeviriyor. Karaaslan'ın filminde yaratı ve yok ediş (sansür) süreci, yapıcı ve yıkıcı motivasyonlar bütünleşerek anlam kargaşasının bertaraf edildiği, buna karşın şikâyete dahi izin verilmeyen bir mutlak suskunluğa, büyük bir hapishaneye sığındığımız atmosferi yaratıyor ve bir noktadan sonra yazmak ile karalamak, anlamak ile anlatmak arasındaki köprüler tamamen yıkılıyor. Zakir'in yaşadıklarını kurmaca sayıp kendi öyküsünü karalaması, varoluşundan caydığı bir tercihi gündeme getiriyor. Var olma kaygısı kaybolunca kalemin içindeki mürekkebin işlevi, hizmet ettiği amaç da anlamını yitiriyor. Bu saatten sonra çizmiş yahut karalamış pek önemi kalmıyor.

ADALETİN BU MU DÜNYA? –EVET, NE OLMUŞ YANİ?

Görülmüştür'ün politize olduğu nokta, özgürlük sorununun ötesinde adalet kavramını da tartıştırması. Film bu konuda büyük sözler etmeden yorumu daha çok seyirciye bırakıyor. Yargının toplumsal meselelerde devre dışı kaldığı koşullara tanık oluyor, karakolundan savcılığına tam bir aymazlık sergilenirken kendi halinde bir gardiyanın adalet arayışını ibretle izliyoruz. Hemen her karede rastladığımız üniforma ve soğuk damgaların, dahası güvenlik kameralarının korku

Yargının toplumsal meselelerde devre dışı kaldığı koşullara tanık oluyor, karakolundan savcılığına tam bir aymazlık sergilenirken kendi halinde bir gardiyanın adalet arayışını ibretle izliyoruz. Hemen her karede rastladığımız üniforma ve soğuk damgaların, dahası güvenlik kameralarının korku yaymaktan başka bir işe yaramadığı, gerçek yaşamda karşılık bulamadığı anlaşılıyor.

Mehmet Ali & Akşamsefası

yaymaktan başka bir işe yaramadığı, gerçek yaşamda karşılık bulamadığı anlaşılıyor. Komiserin Zakir'e çıkışarak *"utanmıyor musun iftira atmaya, bir de devlet memuru olacaksın"* deyişiyse tam anlamıyla bir güler misin ağlar mısın vakası... Şüphelerin üzerine gitmeyen, gerektiği zaman gerektiği kişinin ifadesine başvurmayan, sadece silip karalayan, ayrımcılık yapan ve bol bol dikizleyen bir adalet anlayışı var karşımızda. "Adaletin bu mu dünya" diye sorarsak aldığımız yanıt hiç değişmiyor: "Evet, adaletim bu! Sıradaki!"

OYUNCULUKLAR GÖRÜLMÜŞ FAKAT SUSULMUŞTUR!

Filmdeki oyunculuklara ve anlatıya da kabaca değineceğim. Sağlık ocağında çalıştığını söyleyen Emel'in ilerleyen sahnelerde tam teşekküllü bir hastanede görünmesi gibi küçük hataları saymazsak meseleyi çetrefilleştirmeyen ama basite de kaçmadan anlatan bir yapımla karşı karşıya olduğumuzu belirtelim. Kararında, olgun bir politik film Görülmüştür; ki sinemamız bu alanda pek başarılı değil maalesef. Distopyayı yahut kırsalı işin içine katmadan politik söz söyleyemeyen, aciz bir sinema diline sahibiz. Hatta lal olmuş bir dile... Görülmüştür iki cepheye de kaymaksızın üslubunu bağımsız bir çerçevede kuruyor. Hapishanenin sert ve köşeli bir mekân olması filmin elini kolaylaştırsa da kent yoksulluğuna değinmek cesur hamle doğrusu... Karaaslan ilk uzun metraj denemesinde bunu başarmış ancak Zakir'in yaşadığı dairenin bir çeşit hapishaneye çevrilmesiyle özgürlük sorununun basit ama etkili bir biçimde tartışmaya açılmasına karşın aynada kendine bakmak ve güvenlik kameralarına sık başvurulması gibi politik gerilim klişelerine de kaçılmış.

Oyunculuklarda ise suskunluğun başrol oynadığını söyleyebiliriz. Susmak görüp sessiz kalmak gibi bir anlam da taşıyor. Selma'nın gerek görüş kabininde gerek minibüste kısık sesle konuşup derdini beden diliyle açması, örneğin boynundaki darp izlerini göstermesi ve bir yönüyle "ifadeye zorlandığı" karakolda dahi başını eğmesi, Görülmüştür'ün oyunculuklarını susulmuştur'a taşıyor. Selma rolündeki Saadet Işıl Aksoy derin bakışlarıyla konuşmaya lüzum duymadan rolünü canlandıran bir oyuncu... Bu suskunluğa Zakir'i canlandıran Berkay Ateş'in canlı fakat bir o kadar kapalı arayışı da ekleniyor. Ateş film boyunca konuşmaktan ziyade susmaya ihtiyaç duyuyor. Emin Alper'in ***Abluka*** filmindeki rolüne benzer bir rolde Ateş. Burada tabii daha bir atik... Atmosfer filmlerinin hakkını veriyor. Yan rollerde ise öne çıkan bir oyunculuktan söz edemeyiz, büyük ölçüde uyum sağlandığını görüyoruz. Açıkçası oyunun parçası olabilen iki yardımcı oyuncu var: Füsun Demirel ve İpek Türktan. Tecrübeli oyuncular, rollerinin hakkını teslim etmişler. *Müfit Kayacan*, *Banu Fotocan*, *Muttalip Müjdeci* gibi isimler de sanat filmlerinin arananları oldular. Gardiyan kadrosunda dikkat çeken isim Erdem Şenocak şüphesiz. Şenocak yıllardır Oğuz Atay'ın romanından uyarlanan ***Tehlikeli Oyunlar***'da rol alıyor. Tek başına sahneyi dolduran, Hikmet Benol gibi bir karakterin altından kalkabilen oyuncunun gardiyan İsmet'e de kendine özgü bir hava katması kaçınılmaz. İsmet sarkık bıyıkları, geriye yatırdığı saçları ve ansızın bir yerlerden çıkması ile filmdeki resmi ideolojinin lakayt yorumu olarak nitelendirilebilir. Hem lakayt hem resmi... Her haltı yiyebilir fakat kendisine karşı gelinmez bir çizgide...

Kararında, olgun bir politik film Görülmüştür; ki sinemamız bu alanda pek başarılı değil maalesef. Distopyayı yahut kırsalı işin içine katmadan politik söz söyleyemeyen, aciz bir sinema diline sahibiz. Hatta lal olmuş bir dile... Görülmüştür iki cepheye de kaymaksızın üslubunu bağımsız bir çerçevede kuruyor.

Görülmüştür, devletin gözü olduğunuz müddetçe her şeyi dinleyip hissedebileceğiniz, her adımı, her duyguyu, satırı görebileceğiniz bir dünyayı betimliyor. Devletin gözü üzerinize düşerse işte o zaman yandığınızın resmi! Kendinize mahkûm ediliyor, gardiyanı oluyorsunuz ömrünüzün. İçeride, dışarıda, adaletsiz ve sevimsiz...

Mehmet Ali & Akşamsefası

HASAN HÜSEYİN'E UZAK KALMAYIN

■ NESRİN CEBİROĞLU

neden böyle uzak uzak, neden böyle uzakçıl, işte hastan burada
acımaksa işte burda, sevmekse işte burda, neden uzak ey uzakçıl?

nedir sende bu tutkunluk uzaklarda can çekişen bir sarıya ey kaçak
ağlamaksa işte burda, sarıysa işte sarı, neden uzak ey uzakçıl?

mavi mi istiyorsun, yeşil mi, kırmızı mı, pembe mi mor mu, yak artık şu ışığı
tutulmaksa işte burda, kül olmaksa işte ateş, neden uzak ey uzakçıl?

bırakıp neden böyle, neden bu yakını, elinin gölgesindekini
gitmek mi sanıyorsun sen yoksa güzelliği, neden böyle uzak ey uzakçıl?
(...)

Uzakçıl şiiri böyle başlayıp devam ediyor; Ruhi Su şarkı da yapmıştı. Hasan Hüseyin bu şiiri yazarken neler hissetti acaba, hangi duygu ona yelken açtı, hangi renk gözünün ferini aldı... Usta şairin şiirleriyle lise dönemimde yani bin dokuz yüz seksenli yıllarda tanışmıştım. Şiirlerini okurken cümlelerin müthiş sihrine kapılıyor, günlerce kafama kazınan ve yüreğime yerleşen imgelerini dudaklarımdan düşürmüyordum.

Hasan Hüseyin'in bütün şiirlerini çok seviyorum ancak bu şiir bir başka, Ruhi Su Usta da yaşayarak yorumluyor. Şair çocukluğundan bahsederken Şükrü Baba'nın bahçesinden, orada çiçeklerin arasında, dünyayı keşfetmeye çalışan oğlan çocuğundan bahseder. O oğlan ki şairin kendisidir ve bahçenin bahçıvanı Şükrü Baba da şairin babasıdır.

Hasan Hüseyin zor koşullarda ve Kurtuluş Savaşı'nın yaralarının henüz kapanmadığı bir dönemde gazetecilik mesleğini icra etmeye çalıştıysa da aslında şiir yazmak onun için soluk almak anlamına geliyordu. Halkımızın özbeöz diliyle bu kadar açık, anlaşılır ve bulmaca tipi imgelerden uzak yazmıştır şiirlerini... Başka şairler gibi tek bir imgenin etrafında çevirmemiştir şiirini. Elbette şiirlerinde imge vardır ancak imgeler gerçeklerden beslenmiş, yalın ve açık bir dille de buluşunca okurları tarafından dizeleri hiç garipsenmemiştir.

BİR GÜN KALKMAK İÇİN AYAĞA

Hasan Hüseyin'in şiirleri gerçeklerden beslenmiştir. Evet, halkımızın zorlu yaşamını, umutlarını, acılarını, sevinçlerini, inançlarını, coğrafyamızı ve bilhassa Kurtuluş Savaşı'nı anlatır şiirlerinde... Acıyı bal eyledi, kelepçesinin karasına bir ak güvercin kondu, ay şafağını ağlattı,

Kızılırmak nehrini konuşturdu, Koçero'ya "Vatan Şiiri" adını verdi... Acılara tutundu, büyük usta Nâzım Hikmet için "Haziranda Ölmek Zor" şiirini yazdı ve Türkiye Kurtuluş Savaşı'nı şöyle ifade etti: "ve bir gün kalkmak için ayağa; bu kavganın, Mustafa Kemal dedik adına efendiler, efendiler...

Usta şairi dönemin diğer şairleriyle kıyaslamak veya söz konusu şairlerle aynı koridor içinde olduğunu söylemek zordur. Çünkü Hasan Hüseyin'in kalemi halkın kalemi, çizgisi de halkın çizgisi oldu devamlı... Tekrar olacak biliyorum ama o dönemde böyle akıcı, sade, açık bir dil kullanan şiir emekçisi şair çok azdı.

Ve kelamın kısası, usta şairin büyük bir okuyucu kitlesine ulaşmasında kullandığı dil, halkının hallerine tanıklık etmesi, şiirlerine dokunduğunuzda kendinizi ya sıcaktan yanacak ya da yağmurdan ıslanacak kadar gökyüzünün altında hissettirmesi ve bazı dizelerinde yanaklarınızın ıslanması gibi, yani yaşamın içinde ve ötesinde oluşu belirleyici oldu.

Hasan Hüseyin'e uzak kalmayın!

Mehmet Ali & Akşamsefası

KARİKATÜRLER

■ PAYLAŞ KİRAZ

Mehmet Ali & Akşamsefası

TORLUKTA ÖLMEK

■ HÜSEYİN ÖZDEMİR

Sevdilli'nin toprakları da Karadağ gibidir; almış kaderini Karadağ'dan. Kısır, kuru, bereketsiz. İhanetten değil, kaderinden... Doğurduklarını duyuramamış bir türlü; atmış el kaplarına bir lokma ekmek için.

Anam, "oğlum" dedi, "oğlum;" Allah o yıl merhametini hepten elden bırakmıştı. Kıştan sonra toprağa bir damla yağmur vermemişti. Gökyüzüne dikilen gözlerimiz sonsuz maviliğe baka baka yorulup kalmıştı. Gökte bir avuç bulut görülmüyordu. Güneşte kızgınlaştıkça kızgınlaşıyordu; alaf alaf yakıyordu her yanı. Yemyeşil tarlalara koyu morluklar çökmüştü. Ekin başları öğle sıcağında öne düşüp bir bir ölüyorlardı. Toprağın koyu gölgeli yarıkları çizgi çizgi uzayıp gidiyordu. Cümle yazı yabanda otlar kuruyup gitmişti. Hayvanların ağzı, dili yara bere içindeydi. O yıl ne harman kaldırabildik ne zahire. Açlık gelip kapıya dayanmıştı. İşte sen o yıl doğdun oğlum, o kıtlık senesinde. Baban da doğumundan dört ay sonra mı ne, Toroslar'da öldü."

Anam, doğduğum yılı anlatırken geçmişe dalıp gitmişti. Yorgun gözleri ötelere, uzaklara bakıyordu. Çektiği çileler yüzündeki derin çizgilerin arasında yumak yumaktı.

***

Sevdilli'yi eteğine alan Sevdilli'nin Karadağ'ı küçük bir dağ yavrusudur. Bağdaş kurup oturduğu Alhas'ın orta yerinde çevreye tepeden bakan bir

Mehmet Ali & Akşamsefası

dağ... Sanki daha yücesi yokmuş gibi duruşu kibirli. Oysa çıplağın tekidir Karadağ. Ne gölgelik ağacı, ne kurdun kuşun konacağı sulağı, ne de yeşile saran otlağı var. Dört bir yanı demir rengi kayalarla örülüdür. Eşek düşse dişi kırılır. Varsa yoksa bir marifeti "Delikli Taş"ı. Nafile yere dilekler dilenen, adaklar adanan Delikli Taş'ı...

Sevdilli'nin toprakları da Karadağ gibidir; almış kaderini Karadağ'dan. Kısır, kuru, bereketsiz. İhanetten değil, kaderinden... Doğurduklarını duyuramamış bir türlü; atmış el kaplarına bir lokma ekmek için. Kimi zaman Haleplere arpa yolmacılığına, kimi zaman Toroslara torlukçuluğa, kimi zaman şark illerine demiryolu balasçılığına, kimi zaman seyyar satıcılığa, gurbet ellere, dört bir yana... Mezarlar kalmış bu gidip gelmelerde; yaban ellerde, ıssızlarda kalan mezarlar... Bir daha ziyaret edilmeyen; kayıp olup giden mezarlar... Belki bundandır Alhas Aşiretinin ağıtlarının bir başka duygulu, bir başka hüzünlü oluşları. Şimdilerde unutulup giden o ağıtlara işlenmiş nice acılı öyküler...

Anama sordum:

"Babam nasıl öldü?"

Anam irkildi birden! Yüzünde gergin çizgiler belirdi. Sonra yüzündeki çizgileri yumuşatarak;

"Uzun, çok uzun," dedi.

İçimdeki öğrenme duygusunu yenememiştim:

"Olsun ana, uzun olsun anlat babamı..."

Anam metanetini elden bırakmamaya gayret ederek, uzaklardan, geçmiş yıllardan kalan bir şeyleri ayıklar gibi titrek bir sesle başladı babamın ölümünü anlatmaya:

"Kıtlık, Toroslar, kömür, sonra..." dedi ve sustu. Tıkanmıştı; belli ki geride kalmış o yıllara dönmek acı veriyor. Baktım gözleri ıslaktı. Üsteledim:

"Sonrasını anlat ana, sonra ne oldu?"

"Sonra ne olacak oğlum, İşte o yıl kıtlıktan çıkmanın yolu Toros'lara kömüre gitmekti. Toroslar'da meşe ağaçlarından kömür yaparak geçimi sağlayacaktık. Ailede gitmesi uygun gelen de babandı. Diğer iki amcanın çocukları yoktu; kaygısızdı onlar. Bu yüzden baban o yıl kömüre gitmeyi kendine görev bildi. Lakin, baban o günler hasta görünüyordu. Öksürmeden, terlemeden gün gün eriyordu. Kuru vereme benziyordu hastalığı. 'Bu yıl kömüre ben gideceğim' derken sitemliydi. Bekliyordu ki bu halde göndermesinler diye. Lakin, sen gitme diyen olmadı. Çaresiz, ben ve baban koyulduk yola... Sen o zaman bir aylıktın. Mustafa üçünde, İrbam altısında, İsmail dokuz, Kamo on beşindeydi. Kamo ve İsmail'i köyde bıraktık. Kolay olmadı onlardan ayrılmak, sessiz sessiz ağlıyorlardı peşimizden. Hiç unutmam, biz ayrılırken Sevdilli'den, kara bir duman çökmüştü Sevdilli'nin Karadağ'ına. Besbelli, Karadağ utancından saklamıştı yüzünü bizden.

Yolculuk eşekle yapılıyordu. Tek eşeğimiz vardı. Toroslara Nurhakların İtme Gediğini aşarak dört günde varacaktık. Yalnız değildik, köyden birkaç aile daha vardı; yardımlaşıyorduk yol boyunca.

İtme Gediğine varmak üzereydik, baktık amcan Mıço peşimizde seğirtip geliyor. Görünce amcanı ferahladı içimiz, kuvvet geldi bize. Yufka yüreği elvermemiş amcanın; böyle üç çocukla hasta hasta yola düşmemize. Sonra karar vermiş bizi yalnız bırakmamaya, geldi yetişti Hızır gibi. Yetişince amcan bize, uzun ayrılıklardan sonra kavuşuyorlarmış gibi kucaklaştılar babanla, gözleri nemliydi ikisinin de.

Amcan Mıço, çileli ve acılıydı. Çetin bir yaşamdan çıkıp gelmişti Sevdilli'ye. Dedeleri Kamo, bir tarla kavgasından mı, ne? Sevdilli'yi terk ederek Binboğa'ların eteğine, Sarız'ın Örtüllü köyüne gidip yerleşmiş. Uzun kalmışlar Örtüllü'de; belki yirmi otuz yıl... Sonra tekrar dönmüşler Sevdilli'ye. Amcanın gençliği oralarda, Binboğalar'da çobanlıkla geçmiş. Yaman bir çobanmış amcan. Gözünü budaktan sakınmayan, korkusuz, cesur bir çoban. Sırası gelmiş kurşun yemiş

Yaman bir çobanmış amcan. Gözünü budaktan sakınmayan, korkusuz, cesur bir çoban. Sırası gelmiş kurşun yemiş sürü talancılarından, sırası gelmiş namlı eşkıyaları saklamış; İnce Memet ve Dört Kaşlı Alo'yu. Sırası gelmiş sevdalı kaçakları saklamış; Raşo ile Nazlı'yı. Sırası gelmiş sürüsünü kurtarmış kurtlarla boğuşmalarda...

sürü talancılarından, sırası gelmiş namlı eşkıyaları saklamış; İnce Memet ve Dört Kaşlı Alo'yu. Sırası gelmiş sevdalı kaçakları saklamış; Raşo ile Nazlı'yı. Sırası gelmiş sürüsünü kurtarmış kurtlarla boğuşmalarda... İşte öyle çok olay yaşamış... Kurtlarla boğuşmasından olacak "Guro (kurt)" lakabını almıştı. Gerçek adı pek söylenmezdi; hep Guro lakabıyla bilinirdi. Sonra Örtüllü'nün güzel kızı Naze'yi kaçırıp evlenmiş. Naze'den olan tek oğlu Husen'le dünyalar onun olmuş. Ne ki, kader işte! Önce henüz sekizinde iken Husen'i, sonra Naze'yi kaybetmiş; yıkılmış tüm umutları. Bu yüzden acılıydı, kavalına dökerdi acılarını; çalarken kavalını dağ taş ortak olurdu acılarına. Sen doğunca Husen'in adını sana verdik. Husen'imin kokusu geliyor derdi sımsıkı kucaklarken seni; avunurdu seninle..."

Anam, amcamın acılarını acılarına katmıştı; gözlerinden tomurcuklanan yaşları nasırlı elleriyle silerken Toroslar'ı anlatıyordu:

"Toroslar'a gelmiştik. Eteklerinde uygunca bir düzlüğe konduk. Sonra barınak yaptık kendimize; çalı çırpıdan, derme çatma bir huğ.

Toros dağları bizim dağlara benzemiyorlardı. Her tarafı ormanlarla örtülüydü. Bet bereket vardı her bir ağacında. Görünce Toros'ları öyle bereketli, bizim Karadağ'ın bizleri buralara neden saldığını anlamıştık ve hayıflanmıştık Delikli Taşa'a adadığımız adaklara...

Bilmediğimiz bir dünya idi ormanlar; vahşi ve ürpertici. Derinliklerinden gelen uğultular uluyan kurt sesleri gibi korku salıyordu içimize. Rüzgârları sargındı; bedenimizi sarıyordu soğuk soğuk; yılan gibi. Ocağın alevlerini yalayıp götürüyordu. Aş kaynatamıyorduk; köyden getirdiğimiz kuru yufkalarla karnımızı doyuruyorduk. Rutubetten babanın veremi, benim yıl'ım azdıkça azıyordu. Lakin neylersin; ekmeğimizi bu ormanlar verecekti. Katlanacaktık gayri her bir meşakatına..."

***

Torlukçuluk, meşe ağacından kömür yapmaktır. Zahmetli iştir torlukçuluk. Uzun aylar içinde meşe ağaçlarından bilek kalınlığında kesilen uzun dallar koni biçiminde çatılarak torluk yapılır. Sonra yer yer hava delikleri bırakılarak üstü çamurla sıvanarak içten tutuşturulup kömür olmaya bırakılır. Hava delikleri torluğun nefes borularıdır. Torluğun patlamaması veya alevlenmemesi hava deliklerinin kararında olmasına bağlıdır. Aksi halde torluk ya patlar ya da alevlenip, kül olur. Böyle bir halde kömür olmaz; torlukçuların tüm emekleri boşa çıkar; aç kalmalarına yol açar. Torlukçular yürekleri ağzında torluğun kömür olmasını beklemeye durürlar.

***

Mehmet Ali & Akşamsefası

Anam, uzaklardan gelen hüzünlü bir ezgiyi dinler gibi, arada bir durup içleniyordu. Sonra yüzünde gezinen acıları zoraki gülümsemelerle gizlemeye çalışıyordu. Oysa acıların kazdığı derin çizgiler bir türlü uçup gitmiyordu yüzünden. Hüzünlü bakışlarından gülümsemelerinin inandırıcı olmadığı belli oluyordu. Boğazında düğümlenen kesik cümlelerle Toroslar'da yaşadıklarını anlatmaya devam etti:

"Gecemizi gündüzümüze katarak, hastalık, yorgunluk demeden kış bastırmadan torluğumuzu kurduk. Sonra ya Allah, ya Muhammet, ya Ali diyerek tutuşturup kömüre verdik."

***

Torluk, torlukçunun mayalanmaya duran hamur teknesidir. Torlukta çıkan yanık meşe kokuları, torlukçunun taze ekmeğinin buram buram kokularıdır. Torluk, torlukçunun beklediği umuttur, beklediği kısmettir. Torlukçu, torlukla güler torlukla küser yaşamına...

***

Kolay olmuyordu, anamın geçmiş yıllar içinde yaşadığı o acılı günleri anımsayıp anlatması. Gözlerinden gelen yaşlar, derin yüz çizgilerinden ince, kuru çenesine süzülüyorlardı. Yıpranmış gri köfisinin altından taşan ak saçları yüzüne dağılarak, o yaşları sanki gizler gibiydiler. O, yine geçmişte, uzaklarda kalan o acılı günleri yeniden yaşar gibi, babamın ölüm anını zorlanarak anlatmaya çalışıyordu:

"Baban, torluğu yetiştirme uğruna hastalığını unutmuştu. Gecesini gündüzüne katarak durmadan çalışıyordu; gizliyordu hastalığını, güçlü görünmeye çalışıyordu. "Bir şeyim yok" der dururdu. Lakin mecalsiz kaldığı belliydi. Dizlerinin dermanı kesilmiş, gözlerinin feri gitmişti. Kömürden alacağı parayla doktora gideceğini, iyileşeceğini söylüyordu. Hasta yatağında torluğun kömür olmasını bekliyordu. Torluğun kömür olmasını beklemesi ona direnç veriyordu. Öksürüyordu, öksürükleri kanamalıydı. Sesi gitmiş, konuşamiyordu. Güçlükle kaldırabildiği elleriyle derdini anlatmaya çalışıyordu. Biz, ölümün hayaletini yanı başımızda gezerken görüyorduk. Kendisi de sezinlemişti öleceğini. Sizlere baktıkça yaşlar geliyordu gözlerinden; sicim sicim... Bakışlarını ayırmiyordu bakışlarınızdan. Amcan ve ben gizliyorduk göz yaşlarımızı. Amcan, arada bir "Kardaş, kaygılanma, torluğumuz ayarında yanıyor" derken gözlerine bir canlanlılık geliyordu.

Bir sabah güneş kızıllığını ormanın derinliklerinden huğumuza düşürürken, amcan telaşlı bir sevinçle daldı içeriye, "Kardaş, şükürler olsun, torluğumuz kömür oldu," dedi. Babanın yüzüne belli belirsiz sarı bir gülümseme yayıldı ve ellerini güçlükle amcanın yakasına attı. Bir size bir amcana baktı; yalvarır gibi... Çocuklar sana emanet mi demek istiyordu, bilmiyorum. Sonra bakışları amcanın bakışlarında öylece sönüp kaldılar. Gözleri açıktı; Kamo ve İsmail'i arar gibi. O an Toroslar'ın uğultularına karışan feryadı figanımız ormanların derinliğinde yankılanıp sonsuzluğa yayılıp gitti...

O akşam mezarın üzerinde büyük bir ateş yakıldı ve o akşam o ateşin kızıllığı içinde amcanın kavalı soluduğu gecenin tüm hüznünü Toraslar'ın sağır tepelerine ünlüyordu.

Amcan, mezarın başucuna taş yerine bir gül dikmişti. O gül, başka bir evrende, dilini bilmediği insanlar arasında, unutulmuş öksüz bir çocuk gibi umarsız, boynu bükük bize bakarken vedalaştık babanla... Biz çıkarken yola sen kundakta göz yuvarlarını sağa sola döndürüp babanı arıyordun."

Anam köye dönüşünü anlatamadı; tıkanmıştı. Kaybettiği değeri yeniden bulmuş gibi elimden sımsıkı tutarken Karadağ'a perçinlenen gözlerinden gelen yaşlar Sevdilli'nin kuru topraklarını ıslatıyordu.

Torlukçuluk, meşe ağacından kömür yapmaktır. Zahmetli iştir torlukçuluk. Uzun aylar içinde meşe ağaçlarından bilek kalınlığında kesilen uzun dallar koni biçiminde çatılarak torluk yapılır. Sonra yer yer hava delikleri bırakılarak üstü çamurla sıvanarak içten tutuşturulup kömür olmaya bırakılır.

DİVRİĞİ'YE DÜŞEN YENİ OSMANLI GÖLGESİ

■ B. SADIK ALBAYRAK

Divriği, Selçuklu kalıntılarını günümüze kadar korumuş ender şehirlerden biri. Çeşitli yerlere dağılmış Selçuklu kümbetleri, planı hiç değişmeden kalmış tarihi çarşısı, hemen kıyısında hâlâ kullanılan tarihi hamamı, 19. Yüzyıldan kalma, restore edilmiş konaklarıyla yaşayan geçmişin hayata katılışını duyumsatıyor.

Kazım Ulutaş-Divriği Ulucami, Şifahane Kapısı

Divriği'de bir gölge sorunu var. Çöl sıcağında bunalıp kendimizi altına atacağımız bir ağaç ararken bomboş bozkırda sipsivri kalmaktan söz etmiyorum. O bozkırın görünüşüne aldanmayın, her zaman insanı bağrına basacak bir alıç ya da ahlat gölgesi verir insana. O da olmazsa, kurumuş otların üzerine serilip sırtını yaslayana kısa bir nefeslenme gölgesi verecek bir kaya bulunur. Divriği'deki gölge sorunu, Platon'un mağarasındaki insanın gölgesine bakarak gerçeği okumasına benziyor. Sanki Platon günümüze gelmiş, binlerce yıl sonra, mutlak ve değişmez gerçeğin hüküm sürdüğü ideler dünyasının gölgesinden ibaret bir yaşamda sürüklenip gittiğimize bizi inandırmış, çaresiz, gölgelerin izini sürerek anlam dünyamızı kurmaya çalışıyoruz.

Yıllar önce kaybettiğimiz büyük şairimiz Kemal Özer, güncesinin üçüncü cildine "Gölgeden Güneşe" adını vermişti. Gölge, tam bilinmeyeni, anlaşılmayanı, açık görülmeyini anlatıyordu ve kendini "yaşamı bulanıklıktan sıyırmak"la görevli gören şair, kendi yaşamını da açıklıkla orta-

ya koymak için güneşe çıkarıyordu.

Güneş insanlığın en büyük metaforudur. İlk tanrılar, güneşti. İlk tapınaklar yüce güneşe adaklar adamak için kuruldu. Güneş, yaşam demekti. İnsanlığın ilk büyük destanında Gılgamış, ölümden kurtulmaya çalışırken, "gözümü güneşe doyurmak istiyorum" diyordu. Yaşamak demek, yarın doğacak güneşi görmek demekti. Güneşsiz bir karanlık, gece, ölümün metaforudur. Gölge ise karanlık ile aydınlık arasında bir geçiş durağıdır. Gölgeye bakarız, onu yaratan ilişkiyi, onun üstüne düştüğü gerçekliği göz önünde bulundurarak gördüğümüzü anlamaya çalışırız.

CÜCE DİKTATÖRÜN DEV GÖLGESİ

Gölge de, insanlığın önemli metaforlarından biridir. Platon'un felsefesinin mağarasından başlayarak sanatın ve edebiyatın başvurmaktan vazgeçemediği bir simgeleştirme aracıdır. Sergey Ayzenştay'ın Korkunç İvan'ında kendinden birkaç kat büyük gölgesiyle Korkunç İvan daha korkunçtur. İktidarın gölgesi, her zaman gerçeğinden daha büyüktür. İktidar ve toplum sözkonusu olunca halkın üzerine düşen korkunç gölgenin kaynağında güneş değil, egemen ideolojinin yalan ve kandırma etkinliği vardır. Karikatürlerde cüce bir diktatörün toplumun üzerine düşen dev gölgesini görürüz. Üzerimize çöreklenen gölgeden kurtulabilirsek, cücenin sırça köşkünü yerle bir etmek hiç de zor değildir.

Divriği'de bir gölge sorunu var, dedikten sonra nereye geldik, aslında bu yazıda, Divriği gazetesinin düzenlediği bir geziyi anlatmak istiyordum. Divriği'nin saz âşıklarıyla ünlü Çamşıh vadisinin bir köyünde doğmuş ve bir şairin adı verilmiş Yahya Kemal ile eşi Saadet Bayar'ın düzenlediği geziye 35 kişi katıldık. Gezinin duraklarında toplu fotoğraflarımızı çeken Yahya ile Saadet'in lise öğrencisi kızı Ekin'i de unutmamalı. İstanbul'dan 17 Mayıs Çarşamba akşamı yola çıkan topluluğumuzda yazarlar Ayhan Aydın, Süleyman Zaman ve Süleyman Asil, halk müziği yorumcusu Helin vardı. 68 Kuşağından ağabeyimiz, eski DİSK Genel Sekreterlerinden, e Yayınları sahibi Mehmet Atay, anılarıyla, hepimizden meraklı ve genç tavrıyla geziye renk kattı.

YENİ OSMANLI'NIN SELFİSH ŞEHZADESİ

Orta yaşlı topluluğumuz ilkin Amasya'yı gezdi. İki kayalık dağın arasından akan Yeşilırmak'ın kıyısında kurulmuş Amasya, AKP betonlaştırmasının doğanın ona sağladığı güzellikleri henüz tam yok edemediği bir şehir. Sokakta yürürken evlerin çatısının arkasından yükselen kayalık tepeler heyecan verici. Yeşilırmak boyundaki eski evler iyi kötü restore edilmiş ve korunmuş durumda. Yeni Osmanlı iktidarının "şehzadeler şehri" klişesine getirdiği postmodern yorum, Yeşilırmak kıyısında, belinde kılıcı, elinde telefonuyla özçekim yapan şehzade heykeli olmuş. Topluluğumuz bu "selfish" yeni Osmanlı heykeli ile neşeli fotoğraflar çektirdi. Zaman darlığından Amasya'ya bakan dağın yüzüne oyulmuş eskiçağın kral mezarlarını gezemedik.

Gezimizin merkezi Divriği'de yeni ve geleneksel mimariye saygılı biçimde inşa edilmiş Mengücek Oteli'nde konakladık. 19 Mayıs sabahı, 13. Yüzyıl başında Mengücek beyliğince inşa edilmiş görkemli Divriği Ulucami'yi gezdik. Mimarlık tarihçisi Doğan Kuban'ın "Divriği Mucizesi" dediği bu Selçuklu'nun başyapıtı, taçkapılarına işlenmiş ve soyut bir heykel oluşturan rölyefleriyle ünlü. Divriği Cumhuriyet meydanının düzenlemesini yapan mimar Basri Beyin rehberliğinde Ulucami'nin kapılarını incelerken şanslıydık. Basri Bey, Ulucami'yi tarihsel bir çerçevede anlatırken, belirsizlikleri ve bulanıklıkları yok ediyor, zihnimizdeki gölgeleri temizliyordu. Ne yazık ki, caminin içini gezemedik. Restorasyon bahanesiyle ziyarete kapatılmıştı. Basri Bey, dünyanın bütün ülkelerinde eski yapıların restorasyonunun ziyaretçilerin gözleri önünde yapıl-

Yeni Osmanlı iktidarının "şehzadeler şehri" klişesine getirdiği postmodern yorum, Yeşilırmak kıyısında, belinde kılıcı, elinde telefonuyla özçekim yapan şehzade heykeli olmuş. Topluluğumuz bu "selfish" yeni Osmanlı heykeli ile neşeli fotoğraflar çektirdi. Zaman darlığından Amasya'ya bakan dağın yüzüne oyulmuş eskiçağın kral mezarlarını gezemedik.

Yahya Kemal Bayar-Divriği kalesinden Çaltı kanyonu.

dığını, bu tür müze yapıtların hiçbir zaman ziyarete kapatılmadığını vurgulayarak Ulucami'nin ziyarete açılması için girişimde bulunduklarını söyledi.

TARİHİN İSYANCILARINI BARINDIRAN ŞEHİR

Divriği, demir madeni nedeniyle eskiçağdan beri önemli bir şehir. Fırat'ın önemli kollarından Çaltı çayı, şehrin kıyısından akıyor ve tarihi kalenin bulunduğu tepenin arkasından görkemli bir kanyona girerek gözden yitiyor. Sivas Erzincan demiryolu da çayın yatağını izlerken sık sık küçük tünellere girip çıkıyor. Kalenin tepesinden çayın kıvrılarak akışını, demiryolunu ve kanyonu izlemek heyecan verici. Karşı kayalıklarda Urartu döneminden kalma Kesdoğan kalesinin kalıntıları yer alıyor. Ne yazık ki, topluluğumuzun gezi programında zorlu bir tırmanış gerektiren bu kaleye çıkış yoktu. Divriği'de Selçuklulardan önce yedinci sekizinci yüzyıllarda Bizansa başkaldıran Pavlikanlar egemen olmuş. Pavlikanlar Hristiyanlığa karşı eleştirel ve muhalif bir yol izledikleri için büyük bir baskı ve şiddetle karşılaşmışlar. Divriği'de Bizans'a karşı yüz yıldan uzun bir zaman direnmeyi başarmışlar. Bu geleneğin katkısıyla olabilir, Divriği Aleviliğin de önemli merkezlerinden biri. Kalenin dibindeki kilise kalıntıları, Divriği'deki Ermeni nüfusunu belgeliyor; bazı köylerde de Ermeni geçmişin izleri, kilise harabeleri bulunuyor.

Divriği, Selçuklu kalıntılarını günümüze kadar korumuş ender şehirlerden biri. Çeşitli yerlere dağılmış Selçuklu kümbetleri, planı hiç değişmeden kalmış tarihi çarşısı, hemen kıyısında hâlâ kullanılan tarihi hamamı, 19. Yüzyıldan kalma, restore edilmiş konaklarıyla yaşayan geçmişin hayata katılışını duyumsatıyor. Basri Beyin inşaatı süren yeni Cumhuriyet Meydanı tasarımı Divriği'nin bu köklü tarihini Cumhuriyet'in çağdaş kazanımlarıyla sentezliyor. Tepesinde Ulucami'nin taç kapısındaki lotus'un ışık yaydığı kulede, Urartu'lardan bugüne bu tarihe katkıda bulunanlara selam gönderilirken, Meydan'ın tasarımında, Avrupa'nın önemli müzelerinde sergilenen Divriği halılarının yününü üreten, otlarla renklendiren, tezgâhta dokuyan emekçiler de unutulmamış.

ÂŞIK MAHZUNİ SÖYLEŞİSİ

Topluluğumuz, akşam Belediye salonunda Mahzuni Şerif üzerine

bir söyleşiye katıldı. Ayhan Aydın ile Süleyman Zaman'ın konuşmacı oldukları söyleşiyi Yahya Kemal yönetti. Helin ve Divriğili Âşık Hasan, Mahzuni türküleri söyledi. Marmara Üniversitesi hocalarından Meral Delipınar, çocukluğunda karşılaştığı Mahzuni'yi anlattı. Mehmet Atay, Türkiye'nin görkemli 60'larını ve bu yıllar içinde halk coşkusunu toplumsallaştıran halk ozanlarını anımsattı. Ben de Divriği'de tarih bilinciyle yaratılan Cumhuriyet Meydanı'ndan söz ederek, yeni cumhuriyet gerekliliğini dile getirmeye çalıştım.

Ertesi gün Kemaliye-Eğin gezimiz vardı. Eğinlilerin yüz yıllık bir mücadeleyle kayaları delerek açtıkları Taşyolu'ndan, Fırat boyunca, Karanlık Kanyon'u geçtik. Yağmurun yıkadığı, güneşin buğular saçtığı kayalar arasından rüya gibi bir yolculuktu. Kemaliye'de bir başka mucizeyle, Ali Demirsoy Doğa Tarihi Müzesi'yle karşılaştık. Kelebekleri, akrepleri, yılanları, binbir canlıyı ve kaya parçalarını inceledikten sonra, yağmur altında Kemaliye evlerini gezdik. Zaman azdı, Fırat boyunca dağların sarp yamaçlarında yola devam edip önemli bir Alevilik merkezi olan Ocak köyüne geldik. Ocaklılar da başarılı bir etnografya müzesi kurmuşlardı. Müzelerle bütünsel bir tarih dersi almıştık; doğa tarihinden halk tarihine uzanmıştık.

NAMAZ KILAN GÖLGE

Buradan Arapgir'e, sekiz yüz yıllık bir cemevi bulunan Onar köyüne geçtik. Şeyh Hasan'ın türbesinin yanında sekiz yüz yıllık bir sakız ağacının önünde fotoğraf çektirdik. Ertesi

Divriği Ulucami'nin Ahlatlı ustası Hürremşah'ın eseri taç kapılarındaki kabartma sanatını kaplayan bir gölge sorunundan söz ediyorum. Sözde günün belli saatlerinde bu kapılara düşen gölgede namaz kılan bir insan silueti beliriyormuş. Divriği'nin her yerinde kapıların bu siluetle çekilmiş posterleri asılı.

Yahya Kemal Bayar-Divriği Ulucami Kuzey Taçkapısı önünde gezginler

Yahya Kemal Bayar-Divriği

Güneşi görmeyip gölgeye sarılmak Yeni Osmanlı'nın maddesine ve ruhuna pek uygundur. Ama tarihin isyancı halklarına yurtluk eden Divriği'ye gölgelerde anlam aramak hiç yakışmıyor. Taç kapıdaki hayat ağacı ve onun üç katını taçlandıran güneşin aydınlığında düşüncelere dalmak varken...

gün ise Yahya Kemal, topluluğu kendi köyüne, Düldül dağı dibindeki Hüseyin Abdal'a götürdü.

Burada da türbenin yanına yemekhane, misafirhane, kütüphane inşa edilmişti ve küçük bir etnografya müzesi kurulmuştu. Tepeye ise dev bir Atatürk heykeli dikilmişti. Çaltı çayının balıklarından oluşan öğlen yemeğinden sonra dönüş yolunu tutacaktık.

Divriği'de bir gölge sorunu var, diye başladık, bir gezinin notlarıyla devam ettik ama sorunu hâlâ anlayamadık diye isyan ettiğinizi duyar gibiyim. Divriği Ulucami'nin Ahlatlı ustası Hürremşah'ın eseri taç kapılarındaki kabartma sanatını kaplayan bir gölge sorunundan söz ediyorum. Sözde günün belli saatlerinde bu kapılara düşen gölgede namaz kılan bir insan silueti beliriyormuş. Divriği'nin her yerinde kapıların bu siluetle çekilmiş posterleri asılı. Geçen yıllarda, sonradan yapılmış Doğu Kapısı'nda keşfedilen bu gölge, yenilerde görkemli Kuzey Taçkapısında'da bulunmuş. Buradaki gölge başı örtülü bir kadına benzetiliyor. Gölgenin karanlığında insan yaratıcılığının mucizevi örneği, Hürremşah'ın görkemli sanatının anlamı ve aydınlığı kaybolup gidiyor.

Oysa yedi kattan oluşan ve Doğan Kuban'a göre "cennetin kapılarını" simgeleyen bu rölyeflerde taş işleme sanatının muhteşem yaratıcılığının ortaya koyduğu güneş motifleri yer alıyor. Birbirinden farklı biçimlerde oyulmuş bu güneşler gökyüzüne yükselen kapının ana temasını oluşturuyor. Kapı bizi gökyüzünün enginliğine, güneşin aydınlığına ve sıcaklığına çağırıyor. Taşlara oyulmuş çiçek, yaprak motifleriyle yaşamın coşkusuna katılıyoruz.

Bizler, cennetini yeryüzünde kurmak için yaşayıp mücadele edenler, Hürremşah'ın sanatı önünde insanın bunu başaracağına inancımızın pekiştiğini duyumsuyoruz.

Güneşi görmeyip gölgeye sarılmak Yeni Osmanlı'nın maddesine ve ruhuna pek uygundur. Ama tarihin isyancı halklarına yurtluk eden Divriği'ye gölgelerde anlam aramak hiç yakışmıyor. Taç kapıdaki hayat ağacı ve onun üç katını taçlandıran güneşin aydınlığında düşüncelere dalmak varken...

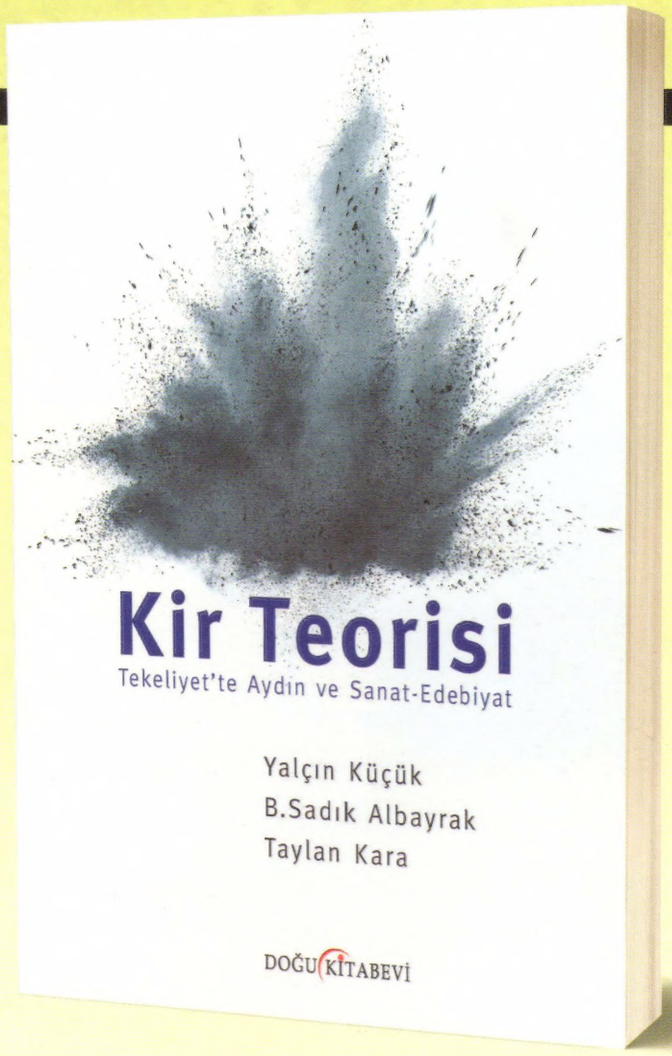

Kir Teorisi, darlık içinde insan imalathanesi Tekeliyet düzeninin kültürel yapısını anlamayı ve anlatmayı deniyor.

Tekeliyet'e karşılık düşen kir'li bir sanat ve edebiyattır.

Roman yazanlar, resim yapanlar, senfoni besteleyenler, tiyatro sahneleyenler, film çevirenler tekellerin ablukasına alındılar. İnsana değiştirme istenci kazandıracak bir sanat ve edebiyatı beşiğinde boğdular. Toplumu kir'le, çirkinlik'le, cehalet'le kuşattılar.

Artık yalnızca "işaret edileni" gören bir okur-izler kitlesi yaratılmıştır. Kir Teorisi, bu kültürel mekanizmayı ortaya koyduğu gibi, "işaret edenleri", kir'letmek için çalışanları da incelemeye alıyor. Kirli Portreler bölümü, çürümüş bir kültürün vaka incelemelerinden oluşuyor; Tekeliyet düzeninin "ölü canlar'ıdırlar"; eleştirisi yazılıyor ve romanını yazacak Gogol'ler gecikmeyecektir.

Kir Teorisi, biçimi ve kurgusuyla da bir ortaklaşma denemesidir; üç yazar kuşağını, 58'li Yalçın Küçük, 88'li B. Sadık Albayrak, 98'li Taylan Kara'yı bir araya getiren ortak bir kitaptır.

"Bellek kaybına" ilaç; geleceğin bağrındaki sorularımızdır.

Eleştiri, aklı özgürleştirme eylemidir; özgürleşen aklıyla insanın tarih yapmaya girişmesidir. Bu kitap, hepimizi nefes alamaz hale getiren tekellerin kir'li gerçeğine karşı aklı uyarmaya çalışıyor. İnsanlığı kendi gerçeğine sahip çıkmaya çağırıyor.

HEİDE DEYİŞLERİ

■ HAYRETTİN ÖKÇESİZ

Hacıyatmazın sırrı, ağırlık merkezinin belinden aşağıda bulunmasıdır. Ağırlık merkezi kalbinde ve beyninde olanları ancak öteki türdeşleri ayağa kaldırabilir.

***

Kadın derin
Erkek dalgın
Vurgun yemeden
Çıkmak hüner

***

Şunu iyi bilmelidir: Bunların oyu salt çoğunluğun altındadır. Çekirdek oylarıysa daha çok altındadır. Asla halkı temsil etmiyorlar. Tüm yaptıkları her türlü hileyle kendilerini büyük çoğunluğun temsilcisi gibi göstermek, ülkeyi ve halkını emperyalizme peşkeş çekerken semirmektir. Başınızı kaldırdığınızda bu söylediklerimin ne denli doğru olduğunu göreceksiniz. Biraz cesaret gerekiyor.

***

Tiranın en ilginç numarası, muhalefetin kazanacağına sonunda beni de inandırmasıdır.

***

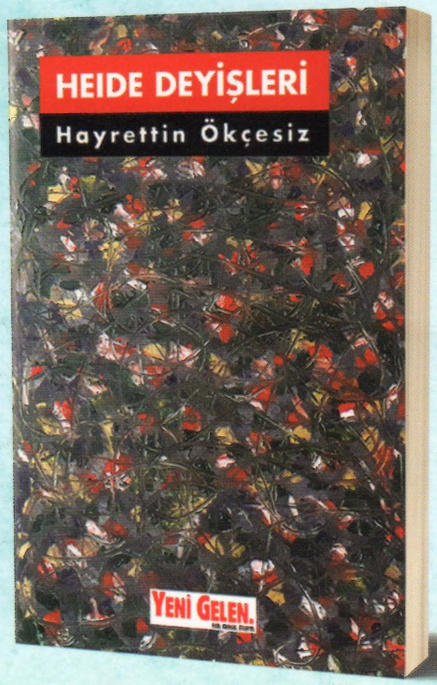

Bizim içimiz su gibi
Şarap gibi bir şeyle dolu

Başaklar gibi bir şey
Yüreğimizde sarıyor engini

Bir volkan yükseliyor göğe
Mağrur bir baş gibi spartaküs'ten

Bizim içimizde bir çocuk inanıyor
Bir sevgili yalvarıyor bir ana ağlıyor

Gitmediğin bir savaştan
Nasıl dönebilirsin ki zaferle

***

Gidecek diye seviniyorsunuz. Göndermek için ne yapıyorsunuz?

***

Aşk doğum gibidir. Sancısı unutulur sonrakiler için.

***

Umut safra değil
Atarak kurtulamazsın
Batmaktan
Hayat safra değil
Kurtar yelkenlerini
Parçalanmaktan
Umutla

***

Adaletin ve demokrasinin iki güvencesi vardır: Yargıç ve yurttaş.

***

Öylesine gözler önündeyiz ki
Gizlenmeliyiz

Peçemizi ancak gerçek açabilmeli
Çocuklar hecelemeli dizelerimizi

Güneş yalnız gölgemizi göstermeli
Gök ve toprak üstüne ant içelim

İçimizde büyüyen çoğalan
Çiçekler uğruna düşler biçelim hergün

***

Kendine sarılan boşluğa sarılır. Birbirine sarılan Yeryüzüne...

***

Verdiğimiz sözün tutsağı, tuttuğumuz sözün efendisiyiz.

***

Aceleyle yazıyorum bunu
Aceleyle yaşadım koca ömrü

Kısa sürdü
Bitirmesem anı bitmezdi hayat

Sırrı bu olsa gerek tanrının
Erene sır değil

***

Teker teker kırılmayı, sürü olup sürülmeyi bırakıp, adam gibi dayanışmayı beceremedikçe çok gözyaşı dökeriz.

***

Topraktan istediğimizi değil, verdiğini almalıyız. Onu tüketerek, tükeneceğimizi bilmeliyiz. Birlikte yaşayabileceğimiz bir toplum ve üretim düzenine bir an önce ulaşmalıyız.

***

Kim bilmiyor ki
Herkesin bildiğini

Bir gemi batıyor
Sen de Dünya

Ben ülkem diyeyim
Sen de gök çöküyor

Ben diyeyim yer kusuyor bizi
Tüm canlar can çekişiyoruz

Küçüldükçe küçülüyor
Güzelin karesi

***

Tiranın en ilginç numarası, muhalefetin kazanacağına sonunda beni de inandırmasıdır.